

Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling

Versie goedgekeurd door de federale regering – 01/10/2021

Inhoudstafel

A.	Inleiding.....	5
	1. Een herstelbeleid geleid door doelstellingen op het gebied van duurzame ontwikkeling	5
	1.1. Politieke context	5
	1.2. Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling	7
	2. Beoordeling van de situatie	8
	2.1. Juridisch kader.....	8
	2.2. Internationale beoordelingen	12
	3. Proces voor de opmaak van het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling	15
	3.1. Dialoog met de stakeholders	15
	3.2. Voorbereiding van het voorontwerp van Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling	16
	3.3. Raadpleging van de bevolking.....	16
	3.4. Verwerking van de raadpleging	17
	4. Mechanisme voor de opvolging van het Plan.....	18
B.	Richtlijnen	19
	1. De uitvoering van de SDG's versnellen	19
	1.1. De SDG's in het federale beleid vertalen	19
	1.2. Bepalen van de opvolgingsindicatoren van de SDG's	20
	1.3. De SDG's in het federaal beleid integreren.....	20
	1.4. Het bekend maken van de SDG's en het voorstellen van praktische hulpmiddelen voor de implementatie ervan.....	21
	1.5. Structureel in dialoog gaan met de belanghebbenden.....	23
	2. Beleidscoherentie	25
	2.1. Zorgen voor een effectieve coördinatie.....	25
	2.2. Implementatie van beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling.....	26
	2.3. Zorgen voor samenhang in het optreden van de overheid	27
	3. De voorbeeldrol van de Staat versterken	28
	3.1. Federale overheid als duurzame werkgever/organisatie	28
	3.2. Bevorderen van duurzame praktijken in het kader van de gunning van overheidsopdrachten ...	32
C.	Interdepartementale acties	35
	1. Niemand achterlaten.....	35
	1.1. Toegang tot de rechten voor iedereen garanderen	35

1.2.	Versterking van de samenwerking tussen de federale overheden in het kader van het federaal plan armoedebestrijding	38
1.3.	Zorgen voor optimale werkomstandigheden voor iedereen	40
1.4.	Bouwen aan een grotere sociale cohesie	44
1.5.	Systematisch bestrijden van alle aspecten van armoede	49
2.	Versterken van de veerkracht tegen risico's	54
2.1.	Beheren van de huidige en toekomstige rampenrisico's	54
2.2.	Opvoeren van de strijd tegen de diverse vormen van illegale handel	58
2.3.	Wijziging Wet Marien Milieu	62
2.4.	Uitwerken en uitvoeren een nationaal actieplan voor hormoonverstoorders	63
3.	Hervormen van de Belgische economie	67
3.1.	Naar een klimaatneutrale samenleving en economie	67
3.2.	Overgang naar een circulaire economie	68
3.3.	Ontwikkeling van de deeleconomie	70
3.4.	Ontwikkelen van de functionele economie	71
3.5.	Meer zichtbaarheid en geloofwaardigheid voor de sociale economie	71
3.6.	Vergemakkelijken van de keuze van duurzame producten	73
3.7.	Ondersteunen van het vertrouwen in de digitale omgeving	75
3.8.	Verantwoordelijk en duurzaam produceren	76
3.9.	Beginnen aan de overgang van de voedselsystemen	78
4.	Veranderen van mobiliteitsmodel	82
4.1.	Vermindering van de milieueffecten van het wegverkeer	82
4.2.	Het aantal verkeersslachtoffers drastisch verminderen	84
4.3.	Het gebruik van de fiets bevorderen	85
4.4.	De milieu-impact van het luchtvervoer verminderen	86
5.	Financiering	88
5.1	Financiering van de transitie van de Belgische economie	88
5.2.	Het relance- en investeringsplan afstemmen op de SDG's	90
6.	Internationaal	91
6.1.	Duurzame transitie en klimaatfinanciering	91
6.2.	Het beleid rond 'ondernemingen en mensenrechten' verder mainstreamen in het federaal beleid rond duurzame ontwikkeling	92
6.3.	Vrijwillige bijdrage aan de "United Nations Office on Drugs and Crime" voor de financiering van het fonds "Combating Corruption linked to Wildlife and Forest Crime and Corruption in Africa"	94

6.4. Een federale strategie voor duurzame voedselimportketens implementeren (Beyond Food).....	95
6.5. Pleiten voor een universele sociale bescherming.....	98
6.6. Promotie van Waardig Werk.....	101
6.7. Strijd tegen de misdaad van ecocide	102
Bijlage 1 : Acroniemen	104
Bijlage 2 : Lijst van de actieplannen en strategieën die worden ontwikkeld en/of in overweging worden genomen op federaal en Europees niveau	107

A. Inleiding

1. Een herstelbeleid geleid door doelstellingen op het gebied van duurzame ontwikkeling

1.1. Politieke context

De federale regering heeft de ambitie om van België tegen 2030, bij de viering van ons tweehonderd jarig bestaan, een toonbeeld van duurzame ontwikkeling in Europa te maken. De federale regering wil dan ook aan het begin van haar legislatuur, meteen een stevige basis leggen voor een solide duurzame ontwikkelingsbeleid, bouwend op de reeds bestaande verwezenlijkingen van het verleden en steunend op de sterke institutionele infrastructuur die België rijk is. Dit derde Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling vormt hiervan een cruciaal element en legt de fundering voor het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. De 2030 Agenda en de SDG's gelden hierbij als een belangrijk kompas. Dit Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling vormt dan ook een belangrijke basis voor de bijdrage van de federale regering aan de implementatie van de 2030 Agenda en het bereiken van de SDG's tegen 2030.

Zoals verschillende evaluaties aantonen, zowel op globaal als op Belgisch niveau, zit de implementatie van de SDG's echter niet op schema. Dit heeft de Verenigde Naties er toe aangezet om het decennium 2020-2030 uit te roepen tot de "Decade of Action for the SDG's". Bovendien heeft de Covid-crisis helaas negatieve gevolgen voor verschillende SDG's. Tegelijk heeft deze crisis echter ook aangetoond dat vele beleidsdomeinen met elkaar verstrengeld zijn. Wat begon als een gezondheidscrisis evolueerde snel naar een socio-economische crisis met wereldwijd diepgaande gevolgen. In dat opzicht bieden de initiatieven omtrent de relance echter ook mogelijkheden om nieuwe elementen te integreren in het herstelbeleid die beter rekening houden met de drie dimensies van Duurzame Ontwikkeling, met name sociaal, economisch en milieu. Het holistisch perspectief van de SDG's is een zeer nuttig kader om het Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling op te enten om een duurzamer en coherenter beleid te realiseren.

De gezondheidscrisis die ook België heeft getroffen, bracht een aantal kwetsbaarheden in ons ontwikkelings- en maatschappelijk organisatiemodel aan het licht en bracht ook een economische crisis met zich mee die de economische activiteit heeft verstoord alsook een sociale crisis die gezinnen en alle onderdelen van de samenleving treft, zowel thuis als in de rest van de wereld. Deze crisis trof ook bepaalde sectoren en delen van de bevolking harder, en in het bijzonder vrouwen en meisjes, waardoor de bestaande ongelijkheden werden versterkt, nieuwe ongelijkheden werden gecreëerd en de sociale cohesie wordt bedreigd. De identificatie van deze zwakke punten, het benadrukken van het belang van bepaalde actoren in de samenleving, de talrijke initiatieven om organisaties of sociale betrekkingen te reorganiseren en de rol van het overheidsbeleid bieden ook de gelegenheid om na te denken over de fundamentele doelstellingen die onze samenleving wil nastreven.

Vandaag worden we geconfronteerd met nieuwe risico's die leiden tot systeemcrises. En dit naast andere grote uitdagingen (aantasting van het milieu, verlies van biodiversiteit, klimaatverandering). De kwetsbaarheid van één onderdeel heeft gevolgen door de interacties met andere onderdelen en veroorzaakt een kettingreactie die niet langer door maatschappelijke actoren alleen kunnen worden beheerst en die sterke en geïntegreerde interventies van de overheid vereisen.

De Belgische grondwet bepaalt dat de doelstellingen van duurzame ontwikkeling moeten worden nagestreefd. Duurzame ontwikkeling biedt vandaag de dag een perspectief dat richting kan geven aan het exit beleid uit de crisis. - In het regeerakkoord lezen we bovendien het volgende: *"Op internationaal vlak is deze regering een vurig pleitbezorger van de multilaterale samenwerking. De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen en de Agenda 2030 van de Verenigde Naties staan hierbij centraal. [...] In 2030, bij de viering van tweehonderd jaar België, moet ons land er staan als toonbeeld in Europa van economisch dynamisme, doeltreffende solidariteit en duurzame ontwikkeling."* (p.8) Concreet betekent dit dat wij sinds de goedkeuring van het programma voor duurzame ontwikkeling tot 2030 (de Agenda 2030) door de lidstaten van de Verenigde Naties een kompas hebben om ons overheidsbeleid te laten leiden. De Agenda 2030 en de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) vormen een universele, geïntegreerde en transformatieve agenda. Deze is het resultaat van een politiek compromis dat in 2015 werd bereikt en in de Belgische context vertaald werd door de goedkeuring van een nationale strategie voor duurzame ontwikkeling in 2017. Aangevuld met de 55 landenspecifieke doelstellingen die de federale regering in 2013 heeft vastgelegd in het kader van de federale strategische langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling tot 2050, weten we nu de richting die we uit moeten. De huidige uitdaging ligt in het definiëren van de trajecten om deze doelstellingen te bereiken.

De Mensenrechten bieden een fundamenteel kader voor een duurzaam ontwikkelingsbeleid en liggen aan de basis van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen. Wij zullen erop toezien dat er in het FPDO en de daaraan gekoppelde acties rekening wordt gehouden met deze verwevenheid, onder andere door gebruik te maken van bestaande instrumenten bij de opvolging van verdragen inzake de Mensenrechten (zie de verschillende rapporten die werden opgesteld in het kader van deze opvolging). Door de centrale plaats die het principe "Leave no one behind" inneemt in de 2030 Agenda en in het regeerakkoord, zullen we een bijzondere aandacht aan de dag leggen voor de meest kwetsbare groepen van onze samenleving en voor de genderdimensie. We zullen deze aandacht vertalen in de verschillende voorgestelde maatregelen om er op transversale manier mee om te gaan in het voorgestelde beleidspakket.

Op Europees niveau heeft de Europese Commissie haar traject uitgestippeld en besloten dat de uitvoering van de 2030 Agenda de verantwoordelijkheid is van alle Europese commissarissen. De strategie is er dan ook op gericht om de verwezenlijking van de SDG's te integreren in alle Europese beleidslijnen. Op deze manier draagt de nieuwe Europese groeistrategie, de Europese Green Deal, bij aan de SDG's en deze zijn geïntegreerd in het macro-economische toezicht proces dat door het Europees Semester wordt gevormd.

In dit verband is het door de Europese Commissie gelanceerde proces om het herstelbeleid, *Next Generation EU*, op gang te brengen, gekoppeld aan dat van het Europees Semester. Bijgevolg zijn de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen vandaag de dag niet alleen intrinsiek verbonden met de processen van crisisbeheer, het sociaaleconomisch toezicht op de organisatie van de Europese transitie naar een groenere en digitale economie, maar ook met het herstelbeleid dat ontwikkeld wordt. Het beleid van de federale overheid zal dus ook in deze context worden gezien.

Zoals de Federale Raad Duurzame Ontwikkeling (FRDO) in zijn eerste advies over het herstelbeleid van de federale regering opmerkt: *"Deze crisis toont het belang van het implementeren van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) en het voeren van een coherent beleid. Een doorgedreven beleid van coherentie ten gunste van ontwikkeling is een voorwaarde voor een sterk herstelbeleid en omgekeerd. Beleidscoherentie is de verantwoordelijkheid van alle regeringsleden. Ten slotte roept deze epidemie de vraag op naar de veerkracht van onze samenleving in het licht van een grote crisis. Het is een uitnodiging voor ons om*

opnieuw na te denken over de manier waarop onze samenleving is georganiseerd om zo te anticiperen op andere crises van dezelfde omvang die zich in de toekomst kunnen voordoen¹."

Deze aanbeveling staat ook centraal in het laatste Federale rapport inzake duurzame ontwikkeling dat het Federaal Planbureau in juni 2019 publiceerde. Bij de beoordeling van het federale beleid op dit gebied luidde de eerste aanbeveling van het Comité als volgt: *"De SDG's integreren in de beleidsverklaringen, zoals de Regeringsverklaring en de beleidsnota's van de ministers²."* Een eerste stap werd gezet door het regeerakkoord waarin het volgende erkend werd: *"De coronacrisis en de behoefte aan een grote relance bieden ons land een historische kans om de omslag te maken naar een ander economisch model; sterker en duurzamer."*(p.5) Daarnaast besliste de federale regering in juli 2021 om vanaf 2022 de algemene beleidsnota's van de regeringsleden expliciet te koppelen aan de SDG's en SDG-targets.

Een belangrijke stap werd eveneens gezet met de goedkeuring van het Nationaal Plan voor Herstel en Veerkracht. In het regeerakkoord staat dat het *"een krachtige impuls zal geven aan onze economie, onze bedrijven zal helpen om hun orderportefeuille weer te vullen, heel wat nieuwe jobs zal creëren en de transitie naar een koolstofarme economie zal versnellen.(p.6) [...] Dit plan zal eveneens tot doel hebben om de transitie naar een duurzame en veerkrachtige economie te maken" (p.30).* Om toegang te krijgen tot de Europese financiering die is aangekondigd via de faciliteit voor herstel en veerkracht, heeft België een nationaal plan voor herstel en veerkracht ingediend. Dit plan presenteert investeringsprojecten, antwoordt op de structurele hervormingen waar in de aanbevelingen van de Raad van de Europese Unie in het kader van het Europees Semester van 2019 en 2020 om wordt verzocht, en in overeenstemming zijn met het nationale energie- en klimaatplan. Om deze samenhang tussen de Europese en nationale processen te waarborgen, is het de bedoeling dat een deel van de uitgaven van het Plan voor herstel en veerkracht wordt toegewezen aan de ecologische transitie (51% tegenover het opgelegde minimum van 37%) en de digitale transitie (25% tegenover het opgelegde minimum van 20%). Het Plan voor Herstel en Veerkracht is gebaseerd op de prioriteiten van het regeerakkoord en de Europese prioriteiten. Het bestaat uit 6 strategische assen: (1) Klimaat, duurzaamheid en innovatie, (2) Digitale transformatie, (3) Mobiliteit, (4) Mens en samenleving, (5) Economie van de toekomst en productiviteit en (6) Overheidsfinanciën.

Gezien de omvang van de crisis wordt dan ook meer verwacht dan beleidswijzigingen in de marge. We hebben het over een diepgaande transformatie van onze werkingssystemen die moet plaatsvinden, zowel op het niveau van de publieke als op dat van de private actoren.

Tijdens deze legislatuur is het strategisch kader dus duidelijk vastgelegd op zowel Europees als federaal niveau. De coördinatie en coherentie van de actie tussen elk niveau van de besluitvorming zal van cruciaal belang zijn en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen kunnen als leidraad dienen voor de actie.

1.2. Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling

De federale strategie voor duurzame ontwikkeling, zoals geregeld door de wet van 5 mei 1997 (hier 'de Wet'), plaatst het Plan in een politieke cyclus. Zo wordt van een nieuwe regering verwacht dat ze binnen het jaar nadat ze haar functie heeft opgenomen een Federaal plan voor duurzame ontwikkeling (FPDO) goedkeurt voor de volledige legislatuur, om te voldoen aan de langetermijndoelstellingen vastgelegd in de Federale strategische

¹ FRDO, [Advies over het herstelbeleid van de federale regering](#), 3/06/2020, §E-F.

² Federaal Planbureau, [Welke prioriteit voor een duurzame ontwikkeling?](#), Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2019. Stand van zaken en evaluatie, juni 2019, p. 5.

langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling (LTV) en aan de internationale afspraken (meer bepaald de opmaak van de 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling) en Europese verbintenissen.

Het FPDO wil de actie van de federale overheidsdiensten coördineren met het oog op de realisatie van de SDG's en de internationale verbintenissen van België op dit gebied. Het vormt de motor van de federale strategie en moet richtlijnen bevatten die van toepassing zijn op alle federale overheidsdiensten en op de samenwerkingsacties tussen de federale departementen. De toegevoegde waarde van deze samenwerking ligt in het feit dat zij het mogelijk maakt synergiën en transversale beleidsmaatregelen uit te voeren en een aanvulling vormt op het sectorale beleid dat soms in silo's wordt ontwikkeld. Zoals blijkt uit de gap-analyse die het FIDO in 2017³ en de update ervan in 2021⁴ heeft laten uitvoeren, hebben alle federale overheidsdiensten een rol te spelen in de verwezenlijking van de SDG's. Het is hun verantwoordelijkheid om binnen hun bevoegdheidsgebied een beleid te ontwikkelen dat bijdraagt tot de verwezenlijking ervan. Elk jaar worden deze inspanningen door de leden van de ICDO in de [jaarverslagen aan de regering](#), het parlement en de FRDO gepresenteerd. Een tabel in de bijlage toont de bijdrage van bestaande federale plannen tot de SDG's.

Het FPDO zal dus een aanvulling vormen op de vele bestaande of toekomstige thematische plannen. Dit verklaart waarom bepaalde thema's die gewoonlijk verband houden met de problematiek van duurzame ontwikkeling, hier niet in detail worden behandeld. Deze andere plannen zullen waar relevant in de volgende hoofdstukken worden vermeld. Denk bijvoorbeeld aan het Federaal plan gender mainstreaming, het federaal plan armoedebestrijding, de federale bijdrage van het Nationale energie- en klimaatplan dat zal moeten worden herzien etc.

Het doel van het FPDO zal dan ook zijn om de mainstreaming van de SDG's in alle overheidsbevoegdheden aan te moedigen, ze in het middelpunt van het overheidsoptreden te plaatsen en ze te gebruiken om een transformatief beleid te ontwikkelen ter verwezenlijking van de ambities van het programma voor duurzame ontwikkeling tegen 2030. De voorgestelde acties zullen daarom ook rekening houden met het in de 2030 Agenda voorgestelde beginsel "*Leaving No One Behind*" en "gendergelijkheid", door een intersectionele benadering te volgen om rekening te houden met de situatie van de meest kwetsbare doelgroepen. De basisprincipes van de 2030 Agenda die België intern nastreeft zoals "*Leaving No One Behind*" en de overgang naar een koolstofarme duurzame economie vormen ook de leidraad voor ons beleid op internationaal vlak.

2. Beoordeling van de situatie

2.1. Juridisch kader

De federale strategie duurzame ontwikkeling, die voorziet in de coördinatie van het overheidsoptreden via een FPDO, bepaalt ook dat de functie van beleidsevaluatie wordt toevertrouwd aan het Federaal Planbureau. Via een reeks activiteiten, waaronder de Federale rapporten inzake duurzame ontwikkeling, zorgt wetenschappelijke informatie ervoor dat de federale overheid zich een beeld kan vormen van hoe het staat met het bereiken van de doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling. Het laatste Rapport van juni 2019 evalueert de belangrijkste bij wet voorziene federale instrumenten en doet er aanbevelingen over. Zoals vooropgesteld in

³ ICEDD en IDO, [Een evaluatie van de politieke engagementen van de federale overheid tegenover de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties](#), 2017, www.sdgs.be.

⁴ IDO, Het bepalen van de te behalen doelstellingen in het kader van de uitvoering van de 2030 Agenda, 2021, www.sdgs.be

de federale strategie houdt dit plan onder meer rekening met deze werkzaamheden. De laatste Balans 2021 van de vooruitgang van België naar de SDG's schetst het volgende beeld.

Vooruitgang van België naar de SDG's – Balans 2021 – 51 indicatoren

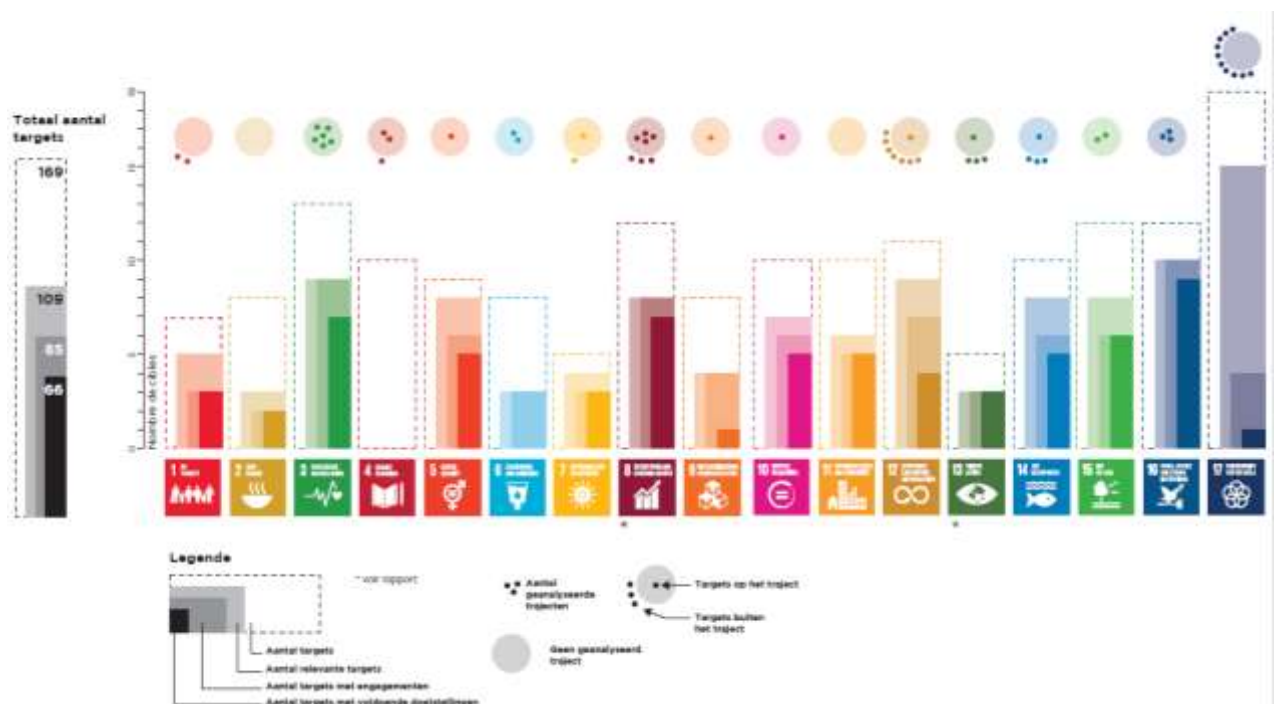
SDG	Indicator	Component	Doelstelling	Evaluatie
1 – Geen armoede – Beëindig armoede overal en in al haar vormen				
	1. Risico op armoede of sociale uitsluiting ^{SILC}	Sociaal	10,55%	–
	2. Zeer lage werkintensiteit ^{SILC}	Sociaal	↘	0
	3. Overmatige schuldenlast van de gezinnen	Sociaal	↘	0
2 – Geen honger – Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw				
	4. Obesitas bij volwassenen	Sociaal	↘	0
	5. Vleesconsumptie	Milieu	↘	+
	6. Oppervlakte biologische landbouw	Milieu	↗	+
3 – Goede gezondheid en welzijn – Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden				
	7. Levensverwachting in goede gezondheid	Sociaal	↗	0
	8. Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	Sociaal	69,5 per 100.000 <65	–
	9. Dagelijkse rokers	Sociaal	13,2%	+
4 – Kwaliteitsonderwijs – Verzeker inclusief en billijk kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen				
	10. Vroegtijdige schoolverlaters	Sociaal	0% (18-24)	–
	11. Levenslang leren	Sociaal	15%	–
	12. Onvoldoende leesvaardigheid	Sociaal	15%	–
5 – Gendergelijkheid – Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes				
	13. Loonkloof tussen vrouwen en mannen	Sociaal	0%	–
	14. Zonder beroepsactiviteit door familie-verantwoordelijkheden	Sociaal	↘	–
	15. Vrouwelijke parlementsleden	Sociaal	50%	–
6 – Schoon water en sanitair – Verzeker toegang tot en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen				
	16. Nitraat in rivierwater	Milieu	↘	+
	17. Nitraat in grondwater	Milieu	↘	0
	18. Waterverbruik	Milieu	↘	+
7 – Betaalbare en duurzame energie – Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen				
	19. Woningen zonder voldoende verwarming ^{SILC}	Sociaal	0%	–
	20. Hernieuwbare energie ^{PROJ}	Milieu	17,5%	–
	21. Energieproductiviteit	Economisch	11,2 €/kgoe	–
8 – Waardig werk en economische groei – Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen				
	22. Werkloosheidsgraad	Sociaal	↘	0
	23. Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	Sociaal	8,2%	–
	24. Dodelijke arbeidsongevallen	Sociaal	0	–
9 – Industrie, innovatie en infrastructuur – Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie				

SDG	Indicator	Component	Doelstelling	Evaluatie
	25. Vervoer van personen met de wagen ^{PROJ}	Economisch	69,2%	-
	26. Vervoer van goederen over de weg ^{PROJ}	Economisch	64,5%	-
	27. Onderzoek en ontwikkeling	Economisch	3% bbp	+
10 – Ongelijkheid verminderen – <i>Dring ongelijkheid in en tussen landen terug</i>				
	28. Armoederisico ^{SILC}	Sociaal	↘	0
	29. Diepte van het armoederisico ^{SILC}	Sociaal	↘	0
	30. Inkomensongelijkheid: Gini-index ^{SILC}	Sociaal	→/↘	+
11 – Duurzame steden en gemeenschappen – <i>Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam</i>				
	31. Gebrekkige huisvesting ^{SILC}	Sociaal	↘	-
	32. Blootstelling aan fijn stof	Milieu	10 µg PM _{2,5} /m ³	+
	33. Geluidsoverlast	Milieu	0	-
12 – Verantwoorde consumptie en productie – <i>Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen</i>				
	34. Binnenlands materiaalverbruik	Economisch	↘	+
	35. Gevaarlijk afval	Milieu	↘	0
	36. Gerecycleerd afval	Economisch	↗	0
13 – Klimaatactie – <i>Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden</i>				
	37. Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS ^{PROJ}	Milieu	51,8 Mt CO ₂ -eq.	-
	38. Slachtoffers van natuurrampen	Sociaal	1,97 per 100.000	0
	39. Bijdrage aan internationaal klimaatfonds	Governance	↗	0
14 – Leven in het water – <i>Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling</i>				
	40. Olieverontreiniging	Milieu	0	+
	41. Duurzame visvangst	Milieu	100%	-
	42. Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied	Milieu	10%	+
15 – Leven op het land – <i>Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van landecosystemen, beheer wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop en maak landdegradatie ongedaan en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe</i>				
	43. Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied	Milieu	↗	0
	44. Bossen met FSC- of PEFC-label	Milieu	↗	+
	45. Populatie akkervogels	Milieu	↗	-
16 – Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten – <i>Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit</i>				
	46. Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte	Sociaal	↗	+
	47. Corruptieperceptie-index	Governance	↗	0
	48. Vertrouwen in instellingen	Governance	↗	0
17 – Partnerschap om doelstellingen te bereiken – <i>Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijde partnerschap voor duurzame ontwikkeling</i>				
	49. Officiële ontwikkelingshulp	Governance	0,7% bni	-
	50. Officiële ontwikkelingshulp aan de minst ontwikkelde landen	Governance	50% ODA	-
	51. Overheidsschuld ^{PROJ}	Economisch	↘	-

Bron: Federaal Planbureau, [Vooruitgang van België naar de SDG's – Balans 2021](#), 15/07/2021.

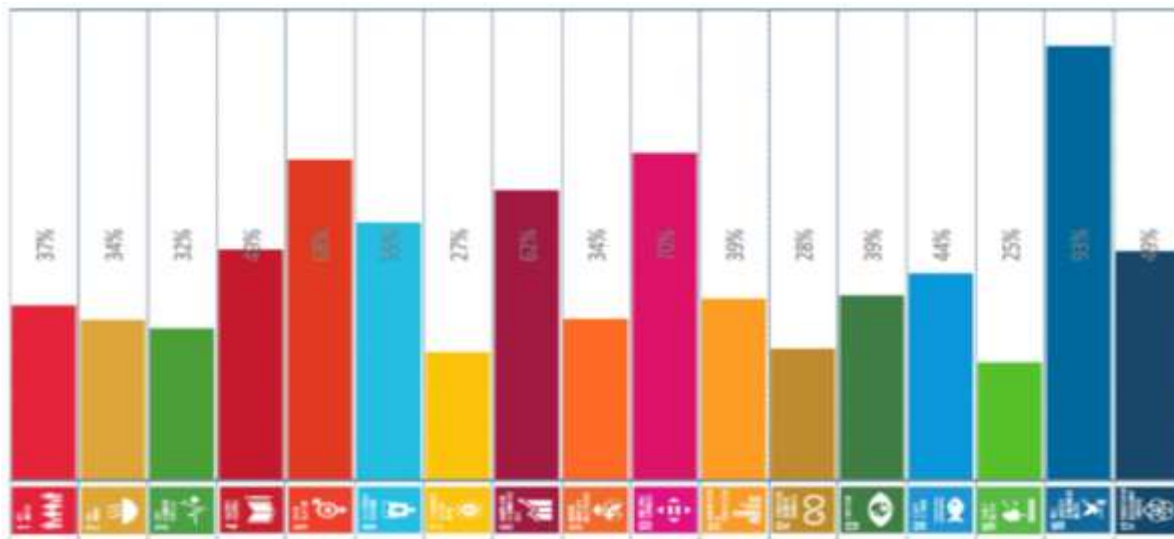
De Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (ICDO), waarin vertegenwoordigers van alle federale overheidsdiensten en vertegenwoordigers van de gefedereerde entiteiten zetelen, heeft bij de opstelling van het ontwerp van plan ook rekening gehouden met de adviezen van de Federale raad voor duurzame ontwikkeling⁵. Naast talrijke thematische adviezen (circulaire economie, transport, nationaal energie- en klimaatplan, geprogrammeerde veroudering, ...) heeft ze onlangs ook meer transversale adviezen gepubliceerd voor de nieuwe federale regering, over het nationaal hervormingsprogramma of het herstelbeleid bijvoorbeeld.

De ICDO heeft zich kunnen baseren op twee studies die in 2017 en in 2021 in opdracht van het FIDO werd uitgevoerd en waarin de kloof werd beoordeeld tussen de 169 doelstellingen van SDG's en de verbintenissen die de federale overheid is aangegaan en die kunnen bijdragen tot de verwezenlijking ervan⁶.

⁵ Federale raad voor duurzame ontwikkeling, adviezen geraadpleegd op 01/12/2020 <https://www.frdofcdd.be/nl/publicaties/advices>

⁶ ICEDD en IDO, [Een evaluatie van de politieke engagementen van de federale overheid tegenover de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling van de Verenigde Naties](#), 2017, www.sdg.be.

Bron : IDO, Het bepalen van de te behalen doelstellingen in het kader van de uitvoering van de 2030 Agenda, 2021, p. 10.

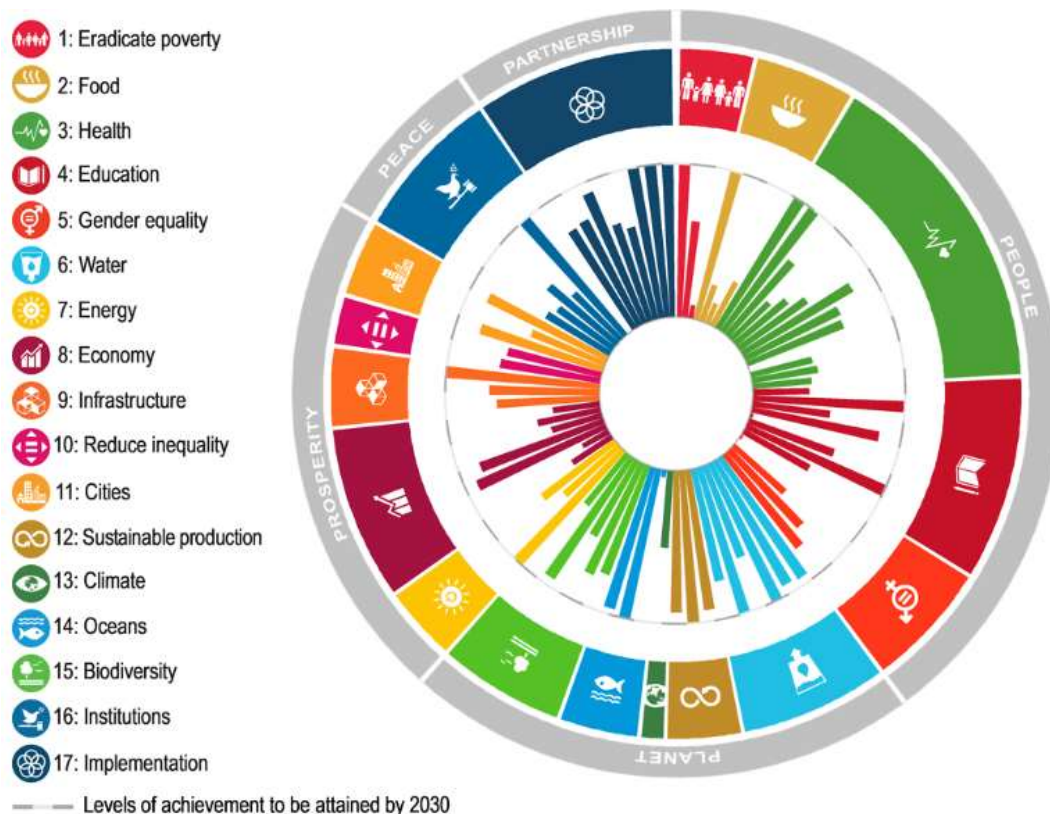
In juli 2020 publiceerde het Rekenhof ook een verslag over de stand van zaken met betrekking tot de voorbereiding van België op de verwezenlijking van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen⁷. Het deed aanbevelingen, vooral op het vlak van bestuur, zowel voor de federale strategie als voor de nationale strategie voor duurzame ontwikkeling. Ook met de aanbevelingen werd rekening gehouden, voornamelijk in het kader van de richtlijnen (zie deel B).

Eind 2019 publiceerde het Steunpunt tot Bestrijding van Armoede - een onafhankelijke, interfederale, publieke instelling – zijn tweejaarlijkse Verslag 2018-2019 'Duurzaamheid en armoede'. Dit tweejaarlijkse Verslag is gebaseerd op een diepgaand en structureel overleg met mensen in armoede, hun verenigingen en netwerken, en diverse andere stakeholders (terreinorganisaties, instellingen, administraties, wetenschappers, enz.).

2.2. Internationale beoordelingen

Gezien het belang van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen op de internationale politieke agenda, gebruiken veel internationale organisaties dit referentiekader ook om de situatie in België te beoordelen. En de federale overheid heeft zich bij het voorbereidende werk eveneens door deze werkzaamheden laten leiden.

⁷ Rekenhof, [Sustainable Development Goals - de 2030 Agenda van de Verenigde Naties: implementatie, opvolging en rapportering door de overheden in België \(preparedness review\)](#), 24/06/2020.

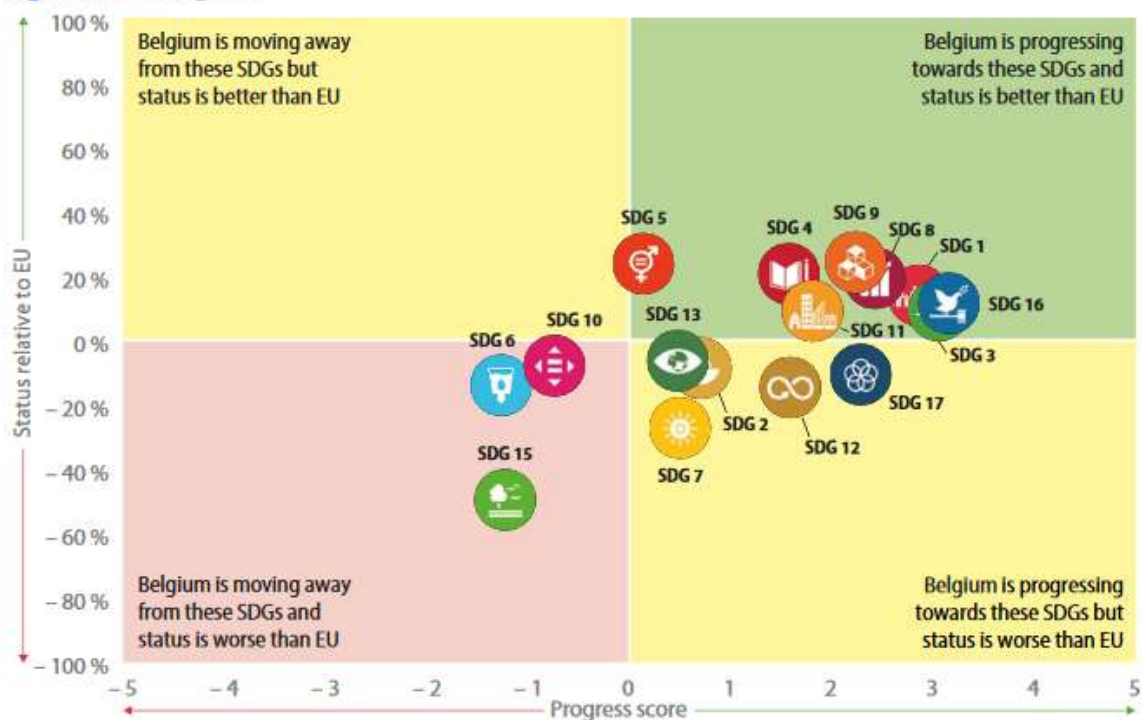
- OCDE OECD (2019), "Measuring distance to the SDG targets – Belgium", in Measuring Distance to the SDG Targets 2019: An Assessment of Where OECD Countries Stand, OECD Publishing, Parijs, <https://doi.org/10.1787/91b163b4-en>.

SDG DASHBOARDS AND TRENDS

- SDSN: Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., 2021. Sustainable Development Report 2021. The Decade of Action for the Sustainable Development Goals. Cambridge: Cambridge University Press, <https://dashboards.sdgindex.org/profiles/belgium>

Figure 18.2: Belgium

- Eurostat, [Sustainable development in the European Union — Monitoring report on progress towards the SDG's in an EU context — 2021 edition](#), 15/06/2021.

Aan de hand van deze beoordelingen kunnen gemeenschappelijke trends worden vastgesteld: de meest urgente inspanningen zijn nodig voor de leefmilieugerichte SDG's (6, 13, 14, 15), de ontwikkelingen op sociaal gebied zijn positief maar onvoldoende (SDG's 1, 2, 3, 4, 5, 10). Qua consumptie- en productiepatronen (SDG's 7, 8, 9, 11, 12) en implementatiemiddelen (SDG's 16 en 17) is er nog heel wat ruimte voor verbetering.

De crisis in verband met de covid-19-pandemie heeft de eerder opgemerkte trends versterkt en herinnert ons eraan dat de volledige uitvoering van de 2030 Agenda voor Duurzame Ontwikkeling en de SDG's van cruciaal belang zijn om de veerkracht van onze samenlevingen te versterken en ons voor te bereiden op mogelijke toekomstige schokken. Zoals vele recente studies, waaronder die van de Nationale Bank van België en het Federaal Planbureau, aantonen, zal de gezondheidscrisis een belangrijke impact hebben op tal van indicatoren voor duurzame ontwikkeling⁸. De SDG's bieden een geïntegreerd, universeel en transformatief kader waarmee tegemoetgekomen kan worden aan de wens om een meer inclusieve, rechtvaardige en veerkrachtige "wereld van morgen" op te bouwen binnen de grenzen van onze planeet, die niemand achter laat en gendergelijkheid bevordert. De verschillende beoordelingen van de situatie maken het mogelijk om prioritaire gebieden te identificeren. Het is echter belangrijk om deze ook te vergelijken met de verwachtingen van de belanghebbenden teneinde de perceptie van de relevantie van de belangrijkste kwesties voor alle publieke en private maatschappelijke actoren te kruisen.

⁸ Zie Federaal Planbureau : https://www.plan.be/tools/search.php?lang=nl&Button1=Search&s_Title=covid, Nationale Bank van België : <https://www.nbb.be/nl/covid-19/covid-19-dashboard-van-economische-indicatoren>

3. Proces voor de opmaak van het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling

Aangezien de wet van 5 mei 1997, herzien door de wet van 30 juli 2010, bepaalt (art. 6) dat elk nieuw plan binnen de twaalf maanden na de installatie van een regering als gevolg van de volledige hernieuwing van de Kamer van volksvertegenwoordigers moet worden aangenomen, is de ICDO in juni 2018 begonnen met de voorbereiding van het voorontwerp van plan door het proces vast te leggen.

In overeenstemming met de internationale overeenkomsten inzake duurzame ontwikkeling werd daarbij de voorkeur gegeven aan een participatieve aanpak, zowel met de federale overheid als met het maatschappelijk middenveld.

3.1. Dialoog met de stakeholders

In juli 2018 heeft de ICDO een dialoog met de belanghebbenden op gang gebracht om prioritaire thema's en actiepunten voor het plan te identificeren. Deze dialoog vond plaats in drie verschillende fasen:

- Schriftelijke raadpleging van de leden van de belangrijkste federale adviesraden (FRDO, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en zijn commissie verbruik, Hoge Raad voor de Zelfstandigen en de KMO (HRZKMO) - juli 2018). Van de 46 geraadpleegde organisaties hebben er 26 gereageerd en hebben 3 het proces gevolgd. In deze fase konden verwachtingen en voorstellen voor thema's en acties in kaart worden gebracht. De daarop geformuleerde synthese en de reactie van de deskundigen van de federale administraties werden vervolgens naar de belanghebbenden gestuurd om voor de volgende fase voor de nodige input te zorgen;
- Dialoog tussen de ICDO-werkgroep en elke maatschappelijke groep (december 2018): bedrijfsleven, vakbonden, niet-gouvernementele organisaties en specifieke organisaties in verband met duurzame ontwikkeling (hoger onderwijs etc.). Er werd daarbij getracht de verwachtingen van de belanghebbenden en de voorstellen van de federale overheid met elkaar in overeenstemming te brengen;
- Dialoog tussen de ICDO-werkgroep en alle belanghebbenden (april 2019). Deze fase maakte het mogelijk om een lijst van prioritaire kwesties op te stellen op basis van de vorige syntheses, de doelstellingen van de LTV en de SDG's. De eerste 4 thema's zijn meestal transversale aandachtspunten/processen en de volgende 12 thema's houden meestal verband met het federale beleid. Deze lijst werd besproken en aangepast door de vertegenwoordigers van de federale administraties in de werkgroep.

De volgende lijst maakte het vervolgens mogelijk om het overleg met deskundigen in de verschillende federale departementen op gang te brengen met het oog op de uitwerking van voorstellen voor maatregelen.

1. Governance

- 1.1. Actie ondernemen
- 1.2. Beleidscoherentie
- 1.3. Sensibilisering: Wat complex is verklaren en praktische hulpmiddelen aanbieden
- 1.4. Financiering: Middelen vrijmaken

2. Sociale cohesie

- 2.1. De mensen uit de armoede halen
- 2.2. Gelijke kansen versterken
- 2.3. Gezondheid: De levenskwaliteit verbeteren
- 2.4. Werk
- 2.5. Veerkracht verzekeren

3. Consumptie- en productiepatronen

- 3.1. Productie: De impact ervan verminderen
- 3.2. Consumptie: Van de duurzame keuze de gemakkelijkste keuze maken
- 3.3. Klimaat en energie: De maatschappij koolstofarm maken
- 3.4. Vervoer: het aanbod diversifiëren, vlotter maken, de plaatsen (her)verbinden
- 3.5. Economie : diensten en digitaal

4. Binnen Planetaire grenzen

- 4.1. Luchtkwaliteit
- 4.2. Natuurlijke hulpbronnen: Eruit putten zonder ze uit te putten
- 4.3. Biodiversiteit: Focus op verscheidenheid

5. Internationaal

- 5.1. De solidariteit universeel maken
- 5.2. Vrede: Zich inzetten voor de mensenrechten

3.2. Voorbereiding van het voorontwerp van Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling

Vanaf mei 2019 hebben de leden van de ICDO-werkgroep overleg gepleegd met deskundigen van hun federale overheidsdiensten om deze actiepunten meer in detail uit te werken. Van juni tot december zijn door de deskundigen zo'n 50 actiefiches met verschillende maatregelen opgesteld en onderling besproken. Het doel was om een antwoord te geven op de vastgestelde maatschappelijke uitdagingen en precies te bepalen welke interdepartementale samenwerkingen nodig waren voor de uitvoering ervan.

Op 6 februari 2020 heeft het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede zijn tweejaarlijkse Verslag 2018-2019 'Duurzaamheid en armoede' voorgesteld aan de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling. Dit Verslag bevat verschillende inzichten en aanbevelingen met betrekking tot armoede- en klimaatbeleid.

Begin 2020 werden de fiches opnieuw gegroepeerd om collectieve discussies over actiegroepen aan te moedigen. In april 2020 werden alle fiches in één enkel document gebundeld zodat ze door de deskundigen van de FOD en de leden van de werkgroep konden worden herzien. Een eerste gestabiliseerde versie werd in juli 2020 voor herlezing verstuurd.

Gezien de veranderende gezondheidscontext, het Europese beleid en de komst van een nieuwe regering is de tekst van oktober tot december 2020 door de ICDO-werkgroep bijgewerkt. Het document werd in januari door de plenaire vergadering van de ICDO goedgekeurd voor verzending naar de minister voor duurzame ontwikkeling.

3.3. Raadpleging van de bevolking

Namens de Ministerraad heeft de minister belast met duurzame ontwikkeling vervolgens het voorontwerpplan gelijktijdig voorgelegd aan de Wetgevende Kamers, aan de Raden en aan de Regeringen van de Gemeenschappen en de Gewesten. Om verder te gaan in die participatieve logica werd het voorontwerp van FPDO eerst voorgelegd aan de bevolking tussen 09 april 2021 en 08 juni 2021. Gelet op het vrij technische karakter van het document was het allereerst het doel van de raadpleging om de kwaliteit van de analyses en de voorstellen te verbeteren.

Door te reageren op de voorstellen in dit voorontwerp van Plan (via de website duurzameontwikkeling.be) kon iedere burger zijn mening geven over de prioriteiten en de middelen die zijn gedefinieerd om de uitdagingen van onze samenleving aan te gaan.

3.4. Verwerking van de raadpleging

Analyse van de ontvankelijkheid van een advies ontvangen in het kader van de raadpleging. Indeling in 4 categorieën van opmerkingen:

1. opmerkingen die binnen het toepassingsgebied van het voorontwerp passen,
 2. opmerkingen met betrekking tot de federale bevoegdheid,
 3. opmerkingen die betrekking hebben op de details van het voorstel,
 4. algemene opmerkingen.
- Toewijzing van een advies aan een paragraaf van het voorontwerp van Plan (met een eventuele opsplitsing van een advies in verschillende opmerkingen) of verzending van het advies naar de bevoegde instanties, d.w.z. de gefedereerde entiteiten of de Federale Overheidsdiensten (FOD) en de Programmatorische Federale Overheidsdiensten (PFO).
 - Samenvatting van het advies indien nodig.
 - Formulering van diverse paragraafoanpassingen op basis van de ontvangen adviezen.
 - Voorlegging van de voorgestelde scenario's aan de ICDO.
 - Bespreking in thematische werkgroepen van de scenario's en mogelijke formulering van amendementen.
 - Motivering van de keuzes, met als doel een document op te stellen waarin de afweging van de adviezen wordt gevisualiseerd. Voor een zo groot mogelijke duidelijkheid wordt in dit document de oorspronkelijke tekst met de gewijzigde passages herhaald, waarbij wordt uitgelegd hoe met de adviezen rekening is gehouden.
 - Wijziging van het voorontwerp van plan door de ICDO na de raadpleging, gewijzigd document dat het ontwerp van Plan wordt.
 - Toezending van het ontwerp van Plan aan de federale regering.
 - Publicatie van het overzichtsdocument.

De ICDO legt het ontwerp van Plan voor aan de regering voor bespreking en goedkeuring. Die moet dan normaal gezien het federale plan goedkeuren binnen het jaar nadat ze is geïnstalleerd (1 oktober 2021).

4. Mechanisme voor de opvolging van het Plan

De uitvoering van het FPDO zal het onderwerp uitmaken van twee bij wet voorziene verslagen binnen de ICDO.

- Door middel van het jaarlijkse activiteitenverslag zal de ICDO een update geven over de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de maatregelen.
- De leden moeten achttien maanden voor het einde van het huidige plan verslag uitbrengen over het beleid inzake duurzame ontwikkeling en over de uitvoering van het plan in de federale overheidsadministraties en -instellingen die zij vertegenwoordigen. In het verslag wordt ook uiteengezet hoe het plan voor de rest van de betrokken periode zal worden uitgevoerd.
- Om alle actoren in de samenleving te betrekken bij het implementeren bij het federale duurzame ontwikkelingsbeleid, zal het jaarlijkse rapport van de ICDO naar de belangrijkste federale adviesorganen worden gestuurd. Eenmaal per jaar zal er een balans worden voorgesteld aan de Ministerraad, aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers en aan de FRDO.

B. Richtlijnen

De richtlijnen zijn bedoeld voor de federale en programmatorische overheidsdiensten. Er werden drie thema's geselecteerd: een uitvoeringsplan van de SDG's, beleidscoherentie, en ten slotte de voorbeeldfunctie van de federale overheid bevestigen.

1. De uitvoering van de SDG's versnellen

Duurzame ontwikkeling is in de marge van de politiek gebleven en is niet algemeen en systematisch overgenomen in het beheer en het beleid van de federale staat⁹. Duurzame ontwikkeling en de SDG's vereisen de bepaling van tussentijdse doelstellingen met indicatoren, de deelname van alle belanghebbenden in al hun diversiteit en een verhoogde samenwerking met gefedereerde entiteiten en een reeks instrumenten (plannen, interdepartementale conferenties etc.) die doeltreffender gemaakt zouden moeten worden. We moeten trouwens vaststellen dat er nog inspanningen nodig zijn op vlak van sensibilisering en de terbeschikkingstelling van hulpmiddelen om de implementatie van de SDG's te vergemakkelijken. De hier voorgestelde acties vormen het implementatieplan van de SDG's door de federale overheid.

Zoals het Federaal Planbureau opmerkt: *"Daarnaast was het ook de bedoeling om gemiste kansen voor transversale samenwerking naar voren te brengen, maar dit was niet mogelijk. Het is inderdaad heel moeilijk om te bewijzen dat er op een bepaald gebied helemaal niets is gedaan. Maar ook al werden er maatregelen genomen, werden ze uitgevoerd in het kader van een enkele FOD/POD. Indien ze in het kader van het plan waren uitgevoerd, die uit principe bestaat uit interdepartementale maatregelen, zouden ze in samenwerking met andere diensten uitgevoerd zijn en/of gericht geweest zijn op synergiën met andere acties. Het is deze transversale logica van integratie van de componenten, een van de basisprincipes van duurzame ontwikkeling zoals in 1992 gedefinieerd op de Conferentie van Rio, die ontbreekt in afwezigheid van een plan."*¹⁰.

De audit van het Rekenhof komt tot de volgende vaststelling: *"Er is dus geen breed gedragen politiek engagement voor het tot stand brengen van de SDG's, en is er in tegenstelling tot het administratieve niveau (ICDO) geen betrachting om duurzame ontwikkeling binnen alle ministeriële bevoegdheden te integreren"*¹¹. Het Hof formuleert de volgende aanbeveling: *"De overheden moeten in hun strategische plannen de mondiale SDG's omzetten in concrete doelstellingen. Daaraan dienen ook de nodige beleidsmaatregelen te worden gekoppeld."*¹²

Deze acties dragen bij tot SDG 16 (16.6, 16.7), SDG 17.14 en doelstellingen 40, 41 en 43 van de LTV.

1.1. De SDG's in het federale beleid vertalen

Het doel is hier om de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen te verankeren in alle verbintenissen van de federale overheid en ervoor te zorgen dat ze worden verwezenlijkt.

1.1.1. Doelstellingen op het federaal niveau bepalen

Reeds in 2021 zal de ICDO een participatief proces opstarten met alle actoren van de duurzame-ontwikkelingswet om de SDG's te vertalen naar de Belgische federale context ten opzichte van 2030, rekening houdend met de langetermijnvisie op duurzame ontwikkeling en de verdeling van de bevoegdheden tussen de

⁹ (FRDO, 2015a05f, 2018a11f, §18, 2019a04f, §2-6)

¹⁰ Federaal Planbureau, [Welke prioriteit voor een duurzame ontwikkeling?](#), Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2019. Stand van zaken en evaluatie, juni 2019, p. 39.

¹¹ Rekenhof, [Sustainable Development Goals - de 2030 Agenda van de Verenigde Naties: implementatie, opvolging en rapportering door de overheden in België \(preparedness review\)](#), 24/06/2020.p.40-41

¹² Ibid p. 75

gefedereerde entiteiten. De studie over het bepalen van de te behalen dóelstellingen in het kader van de uitvoering van de Agenda 2030 die in april 2021 werd opgeleverd aan het FIDO zal hiervoor als basis dienen. Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan de 22 doelstellingen van de 2030 Agenda, die een deadline hebben in het jaar 2020, en aan de 50 doelstellingen die nog niet op een voldoende SMART manier werden geformuleerd. Om de vooruitgang van België inzake de verwezenlijking van de SDG's te kunnen beoordelen, is het belangrijk om een meetbaar traject te kunnen vastleggen, dat coherent is, dat kan worden bereikt in een welbepaalde, haalbare tijdsspanne en dat in lijn ligt met de doelstellingen en de materie die op Europees, federaal en regionaal niveau werden vastgelegd.

1.2. Bepalen van de opvolgingsindicatoren van de SDG's

Als antwoord op de volgende aanbeveling van het Rekenhof "*Het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS) moet, op basis van bestaande internationale lijsten, indicatoren uitwerken die alle aspecten van de SDG's omvatten*"¹³, worden de volgende maatregelen voorgesteld.

1.2.1. Een debat over de keuze van de indicatoren openen

De bespreking binnen de regering zal worden voorbereid door een administratieve bijdrage van de statistiekdeskundigen die binnen het Interfederaal Instituut voor de Statistiek zijn gegroepeerd en de indicatoredeskundigen van de federale instellingen en overheidsdiensten (de contactpunten zullen vanaf 2021 worden aangewezen). In de tweede helft van 2022 zullen deze deskundigen een debat openen over de keuze van deze indicatoren met de belangrijkste federale adviesraden en ervoor zorgen dat alle mogelijke uitsplitsingen van gegevens (geslacht etc.) worden opgenomen. De mogelijkheid om deze uitsplitsingen te integreren, zal moeten worden beoordeeld in termen van relevantie, methodologische haalbaarheid en gevolgen voor de begroting, op voorwaarde dat deze uitsplitsingen niet in strijd zijn met de richtsnoeren van Eurostat of de wet betreffende de openbare statistiek.

1.2.2. De indicatoren vastleggen

Om te zorgen voor een structureel en regelmatig controlesysteem voor de Agenda 2030, zal de federale regering vanaf 2022 de SDG's opvolgen, op basis van de indicatoren gebruikt door UNSTAT en, voor zover, mogelijk gestroomlijnd met het werk van het IIS, het FPB, de werkgroep 'Sociale indicatoren', Sciensano, het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede en Eurostat. Er zal op gelet worden om deze indicatoren op een zo coherent mogelijke manier te definiëren met de indicatoren die worden gebruikt om de uitvoering van andere plannen te meten.

1.3. De SDG's in het federaal beleid integreren

1.3.1. De SDG's in de beleidsnota's vermelden

De leden van de regering geven in hun beleidsnota's aan hoe zij van dan af bijdragen aan de SDG's voor het begrotingsjaar 2022.

1.3.2. De SDG's in de bestuursovereenkomsten en plannen vermelden

In de overeenkomsten en plannen van de federale overheidsdiensten zal worden vermeld welke acties worden ondernomen om bij te dragen aan de SDG's. Zij zullen analyseren hoe hun kernactiviteiten kunnen bijdragen aan de SDG's en zullen op basis daarvan prioritaire acties vaststellen die in het actieplan voor duurzame ontwikkeling of bestuursovereenkomst moeten worden opgenomen (zie 1.1.4). Zij zullen zich kunnen laten inspireren door

¹³ Rekenhof, [Sustainable Development Goals - de 2030 Agenda van de Verenigde Naties: implementatie, opvolging en rapportering door de overheden in België \(preparedness review\)](#), 24/06/2020.p.74

de methodologie die tijdens het proefproject SDG's en Materialiteit is ontwikkeld. In alle initiatieven zal een gendergelijkheidsperspectief worden opgenomen : hiertoe zal beroep gedaan worden op gendermainstreaming, zoals vastgelegd door de wet van 12 januari 2007 en het Federaal Plan Gender mainstreaming dat op 11 juni 2021 door de Ministerraad werd goedgekeurd.

1.3.3. Deze initiatieven ontwikkelen in actieplannen van de cellen Duurzame Ontwikkeling

De cellen Duurzame Ontwikkeling van elke federale overheidsdienst en van het ministerie van Defensie zullen deze initiatieven elk jaar ontwikkelen in het kader van een actieplan voor duurzame ontwikkeling. En/of zullen de in dit actieplan voorziene elementen opnemen in hun beheersovereenkomst en de beheersplannen die dit actieplan operationeel maken. Zij zullen de nodige middelen krijgen voor de uitvoering ervan.

1.3.4. De acties opvolgen

Elke federale overheidsdienst en het ministerie van Defensie zal deze acties opvolgen via het rapporteringsmechanisme dat in het kader van de ICDO is voorzien (jaarverslag van de cellen duurzame ontwikkeling) en de minister bevoegd voor duurzame ontwikkeling zal één keer per jaar een verslag voorleggen aan de Ministerraad en de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De rapporten zullen worden toegezonden aan de belangrijkste federale adviesraden om een structurele dialoog over de implementatie van de SDG's in het federale beleid aan te moedigen.

1.3.5. De SDG's in de thematische actieplannen vermelden

Elke federale overheidsdienst en het ministerie van Defensie zullen bij het opstellen van een themaplan vermelden hoe de acties van dit plan bijdragen tot de SDG's. Die plannen moeten bovendien ter informatie worden voorgelegd aan de ICDO om de samenhang van het regeringsoptreden te bevorderen.

1.3.6. De impact op de SDG's analyseren

De RIA zal worden herzien om de SDG's te integreren. Alle federale overheidsdiensten en het ministerie van Defensie integreren de procedure voor de Regelgevingsimpactanalyse in hun interne beheer, om de kwaliteit van de wettelijke voorschriften te waarborgen.

1.3.7. De banden tussen verschillende coördinatoren versterken

De banden tussen de coördinatoren voor duurzame ontwikkeling en de coördinatoren voor gender mainstreaming, diversiteit, beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling en armoede zullen worden versterkt om onder andere een grotere samenhang en een genderbewust en duurzaam genderbeleid tot stand te brengen. Idealiter vallen de verschillende functies onder de directe verantwoordelijkheid van het directiecomité.

1.4. Het bekend maken van de SDG's en het voorstellen van praktische hulpmiddelen voor de implementatie ervan.

Duurzame ontwikkeling blijft te vaak een abstract gegeven dat slecht begrepen is. En ook de SDG's zelf kunnen moeilijk te vertalen lijken in doelstellingen of concrete acties. De besturen, de organisaties en de burgers hebben informatie en hulpmiddelen nodig om zich het materiaal toe te eigenen en bij te dragen aan de SDG's. Verschillende acties zullen worden uitgevoerd om bij te dragen tot een beter begrip van duurzame ontwikkeling en de SDG's: een grootschalige informatiecampagne, presentatie van bestaande instrumenten betreffende de SDG's, ondersteuning van het management van federale overheidsdiensten, systematische communicatie van federale overheidsdiensten over hun bijdrage tot de SDG's.

De volgende acties bijdragen tot SDG 12.8, 16.6 en 17.14 en doelstelling 43 van de LTV.

1.4.1. Informeren en sensibiliseren

De eerste stap zal erin bestaan de SDG's meer bekendheid te geven. Vanaf 2022 zal de federale regering een brede bewustmakings- en informatiecampaagne over de SDG's lanceren.

1.4.2. Verzamelen van de bestaande hulpmiddelen inzake SDG's

Er bestaan veel instrumenten, maar die zijn niet altijd bekend en moeten misschien worden aangevuld. Hiervoor zal het FIDO samenwerken met elke betrokken instelling.

a) Een inventaris van de bestaande instrumenten opmaken

Veel organisaties ontwikkelen instrumenten voor de implementatie van SDG's, maar er is geen uitgebreide inventarisatie of gestructureerde visie op wat er al bestaat. Er zal een oproep worden gelanceerd aan de FOD's en andere stakeholders om kennis te nemen met alle bestaande instrumenten in termen van sensibilisering voor/uitvoering van de SDG's.

Het FIDO zal vanaf het eerste kwartaal van 2022 een oproep doen aan de andere FOD's, gefedereerde entiteiten en organisaties die een nuttig instrument hebben ontworpen om de SDG's te sensibiliseren/uit te voeren.

b) Zorgen voor een extra tabblad op de site SDG's.be om de bestaande tools te presenteren

Het FIDO zal de website SDG's.be tegen eind 2022 aanpassen (in samenwerking met de Kanselarij van de Eerste Minister voor de IT-ondersteuning) om een extra pagina te creëren waarop alle bestaande instrumenten zullen worden voorgesteld waaronder voor KMO's, met een korte uitleg (geen evaluatie), doelstelling, doelpubliek, thema's, etc.

c) Evalueren van de opportuniteit om leemten op te vullen door het creëren van nieuwe instrumenten

Als blijkt dat de geïnventariseerde instrumenten geen betrekking hebben op thema's of doelgroepen, zal het FIDO vóór eind 2022 nagaan of het mogelijk is deze lacunes op te vullen, met name door toepassing van het "Leave no one behind"-principe van de Agenda 2030, inclusief de internationale dimensie van dat principe. Een mogelijke overheidsopdracht voor het ontwerpen van nieuwe instrumenten om deze lacunes aan te pakken zal in 2022 worden gelanceerd.

1.4.3. Ondersteuning op maat bieden aan het management en het middenkader van de FOD en andere federale instellingen

Het FIDO zal begeleiding bieden aan de FOD's die dit vragen.

a) Begeleiding van de FOD's en andere geïnteresseerde instellingen

De FOD's hebben soms nog steeds moeite om duurzame ontwikkeling en SDG's in hun strategie te integreren. Op basis van het pilootproject voor de integratie van de SDG's in hun strategie dat in 2018 aan vier FOD's werd voorgesteld, zal het FIDO een genderbewuste methodologie uitwerken om de FOD's en de geïnteresseerde federale instellingen te begeleiden. De grensoverschrijdende impact van de strategieën van de FOD's op de verwezenlijking van de SDG's in de ontwikkelingslanden zal ook systematisch worden vastgesteld en geëvalueerd om eventuele negatieve gevolgen van die strategieën te vermijden. Deze ondersteuning op maat zal geïnteresseerde instellingen in staat stellen om de SDG's te integreren in hun strategie. Zij verbinden zich ertoe het hele coaching traject te volgen en het management/middenkader bij het proces te betrekken. In een contract zullen de verbintenissen van beide partijen (FIDO en de gevormde instelling) nauwkeurig beschreven worden.

Vanaf 2022 zal het FIDO een begeleidingsaanbod formuleren voor het beheer van de FOD's en andere federale instellingen.

Het FIDO zal in samenwerking met de FOD BOSA zorgen voor deze begeleiding in de aanvragende FOD's en de federale instellingen. Het zal geïnspireerd zijn op wat elders al gedaan wordt (bijvoorbeeld bij de Service Public de Wallonie (SPW)¹⁴, de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) of de DGD met "*SDG's as a compass*").

b) Medewerkers en leidinggevendenden opleiden over duurzaamheid en SDG's en hen begeleiden bij de invulling ervan

Het FIDO zal samen met de FOD BOSA (Opleidingsinstituut van de Federale Overheid (OFO)) een opleiding organiseren en een transversale vraag met betrekking tot de SDG's aan de evaluatie van de leidinggevendenden toevoegen.

1.4.4. Systematisch communiceren over de SDG's

De overheidsdiensten kunnen ook bijdragen aan de bekendheid van de SDG's. Naast het beleid om de SDG's ten uitvoer te leggen, zijn er nog inspanningen nodig om de bekendheid met de SDG's te vergroten.

a) Communiceren over de relaties tussen de SDG's en de projecten onder leiding van de FOD's

De FOD's en het ministerie van Defensie zullen de bijdrage van de initiatieven van hun diensten aan de SDG's reeds in 2021 expliciet maken:

- in het aan de minister voorgelegde ontwerp van algemene beleidsnota.
- in hun bestuursovereenkomst/beheersplan.
- in de federale/nationale plannen waaraan zij bijdragen.

De FOD's en het ministerie van Defensie zullen over hun bijdragen aan de SDG's communiceren naar hun stakeholders (inclusief de burgers) via alle mogelijke kanalen: jaarverslag, conferenties, communicatie naar de burger etc. De FOD's kunnen onder bepaalde voorwaarden worden aangeduid als SDG Voice. De sites belgium.be en fedweb.be zullen deze systematische communicatie weerspiegelen.

1.5. Structureel in dialoog gaan met de belanghebbenden

De federale overheid gaat haar participatieve aanpak versterken door middel van de hieronder beschreven acties.

1.5.1. De federale adviesraden inventariseren

Om de verankering van de Agenda 2030 in het middenveld te versterken, zal de ICDO tegen eind 2022 een inventaris (database) opmaken van de federale adviesraden, instrumenten en interfederale instellingen. Dit zal het voor de FOD's gemakkelijker maken om potentiële belanghebbenden te identificeren en de link te kunnen leggen tussen deze instellingen en hun bevoegdheden alsook om hun betrokkenheid kunnen verzekeren.

1.5.2. Een handvest van participatieve methodes opmaken

De sociale dialoog heeft een lange voorgeschiedenis in ons land en is een vruchtbare kweekbodem voor participatie. Het sociaal overleg en de sociale partners zullen een volwaardige rol blijven spelen en betrokken worden bij het mechanisme voor de uitvoering van en het toezicht op het FPDO. De federale overheid overlegt

¹⁴ <https://eap-site.syfadis.com/Catalog/TrainingShops/TrainingView.aspx?idTraining=1009942529>

geregeld met de vertegenwoordigers van het middenveld om haar beleid uit te werken. De FRDO speelt hierbij een structurele rol in het kader van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. Niettemin is niet elk proces altijd structureel - soms gaat het om ad-hoc maatregelen - en durven de modaliteiten al eens uiteenlopen. Er wordt dan ook voorgesteld dat de ICDO tegen 2022 een handvest van participatieve methodes opmaakt, om aan te geven wat de meest doeltreffende processen zijn in functie van de doelstellingen. Hierin wordt ook aangegeven op welke manier de gender(gelijkheids)dimensie verzekerd zal worden in dit proces.

Het ontwerphandvest voor de participatieve methoden zal worden opgesteld in overleg met de adviesraden die in de inventarisatie onder B.1.2.1 zijn genoemd.

1.5.3. Een proces van structurele dialoog met de belanghebbenden organiseren

In antwoord op de volgende aanbeveling van het Rekenhof (2020, p. 74) "*De verschillende overheden dienen in het kader van de voorbereiding en de uitvoering van hun strategie rond duurzame ontwikkeling de betrokkenheid van de burgers en de relevante stakeholders bij voorkeur planmatig vast te leggen*", zal de ICDO ervoor zorgen dat zij vanaf 2022 een proces van structurele dialoog met de belanghebbenden en de belangrijkste federale adviesraden, in het bijzonder de FRDO, over de belangrijkste kwesties in verband met de uitvoering van de Agenda 2030, organiseert. In dit kader zal onder meer worden nagedacht over het volgende Vrijwillig nationaal onderzoek dat België aan HLPF zal voorleggen.

Met betrekking tot input vanuit een armoedeperspectief, wordt voor de verdere dialoog met belanghebbenden samengewerkt met het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede, omwille van zijn ervaring en expertise rond overleg met mensen in armoede en andere stakeholders, zijn eerdere werkzaamheden in het kader van zijn tweejaarlijkse Verslag 'Duurzaamheid en armoede', en zijn mensenrechtenmandaat.

1.5.4. Het project "Ervaringsdeskundigen" versterken

Om niemand links te laten liggen (principe "*Leave no one behind*"), wordt, in het kader van het Federaal Actieplan Armoedebestrijding, de methodologie rond "Ervaringsdeskundigen" van de POD Maatschappelijke Integratie verlengd en de beschikbare middelen van de dienst Ervaringsdeskundigen (personele en financiële) zullen worden uitgebreid: tegen 2022 zal elke federale overheidsdienst en het ministerie van Defensie het gebruik van de methodologie en het netwerk van "ervaringsdeskundigen" overwegen. Degenen die al bestaande projecten hebben, zullen hierover communiceren. Vervolgens zal een reflectie worden uitgevoerd om na te gaan in welke soort projecten de toegevoegde waarde van deze deskundigen het meest efficiënt is.

2. Beleidscoherentie

Sommige beleidsmaatregelen kunnen met elkaar in strijd zijn of hebben onvoorziene negatieve effecten. Daarom vergt duurzame ontwikkeling dus een transversale aanpak (onder meer in overleg met de deelstaten) en een langetermijnvisie om deze negatieve effecten te vermijden (*spillovers, trade-offs*).

De uitvoering van de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling (SDG's) als een geïntegreerd en coherent geheel vormt een grote uitdaging. Het op evenwichtige wijze aanpakken van de interacties tussen economische, sociale en milieudoelstellingen en het vermijden van negatieve effecten op het welzijn van de mensen hier en nu, enerzijds en elders en later anderzijds, is een van de grootste struikelblokken om de SDG's te implementeren.

Vandaar dat er binnen België al lang inspanningen worden gedaan om alle beleidsmaatregelen die bijdragen tot het bereiken van de SDG's op elkaar af te stemmen. Alsook stimuleert men een dialoog tussen de verschillende overheidsdiensten om samen te werken. Het samenstellen van dit plan is hiervan een goed voorbeeld.

Ook op internationaal niveau wordt er al sinds lang gewerkt aan beleidscoördinatie voor duurzame ontwikkeling (BCDO). De OESO heeft hierin een voortrekkersrol en publiceerde eind 2019 nieuwe richtlijnen rond BCDO die als richtlijnen voor de lidstaten dienen¹⁵.

Gezien het groeiende belang van planetaire crises en de transnationale effecten van het nationaal en Europees beleid, is het noodzakelijk om nogmaals te wijzen op het belang van de beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling (BCO), als onderdeel van Beleidscoherentie voor Duurzame Ontwikkeling (BCDO), een cruciaal principe om de SDG's te bereiken volgens de definities, verplichtingen en aanbevelingen van Europa, België en de OESO.

We onderschrijven het belang van dit kaderwerk en van beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling in het algemeen en overlopen in dit hoofdstuk onze concrete ideeën om hier verder aan te werken binnen de federale overheid.

B.2.09. Deze acties dragen bij tot SDG's 10 (10.2, 10.3) en 17 (17.14) en doelstellingen 3 en 52 van de LTV.

2.1. Zorgen voor een effectieve coördinatie

Er zullen verantwoordelijken worden aangeduid voor de coördinatie, die ook zal worden verzekerd door middel van interdepartementale mechanismen.

2.1.1. Algemene coördinatie van de uitvoering van de Agenda 2030

Om de integratie van de SDG's in de bestaande politieke processen te verzekeren en de coördinatie van de initiatieven van de FOD's te verzekeren, zal een lid van de regering belast worden met de algemene coördinatie van de uitvoering van de Agenda 2030. De ICDO zal dienen als forum voor administratieve coördinatie ter voorbereiding van deze beleidscoördinatie binnen de overheid.

2.1.2. Beleid op basis van interdepartementale mechanismen

Verschillende leden van de regering zijn verantwoordelijk voor beleid dat gebaseerd is op interdepartementale mechanismen (interdepartementale coördinatiegroep gendermainstreaming, netwerk van federale armoedeambtenaren, interdepartementale commissie voor beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling, het netwerk federale diversiteit etc.). Vanaf 2021 zullen de coördinatoren van deze interdepartementale netwerken

¹⁵ <https://www.oecd.org/gov/pcsd/recommendation-on-policy-coherence-for-sustainable-development-fr.pdf>

bijeenkomen om hun instrumenten en voorzieningen samenhangend te maken en ervoor te zorgen dat zij een bijdrage leveren aan de volledige Agenda 2030. Zij zullen reeds in 2022 een voorstel ter zake formuleren.

2.2. Implementatie van beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling

De coherentie van het beleid is noodzakelijk om *spillovers* en *trade-offs* te vermijden.

2.2.1. Inzet van instrumenten

Om de kennis en de uitwisseling van praktijken en instrumenten tussen overheidsdiensten te versterken, zal de ICDO vanaf 2021 een nieuwe werkgroep voor beleidscoherentie oprichten. Deze werkgroep zal er met name naar streven om op politiek niveau een transversale analyse van de plannen voor te stellen. Deze werkgroep zal ook, onder de verantwoordelijkheid van de DG Ontwikkelingssamenwerking (DGOS), departementale focal points coördineren die belast zijn met de opvolging van de Beleidscoherentie ten gunste ontwikkeling (BCO)¹⁶, een onontbeerlijk onderdeel van Beleidscoherentie voor Duurzame Ontwikkeling (BCDO). De werkgroep zal ook zorgen voor een permanente liaison met de Adviesraad voor beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling. Ten slotte zal de werkgroep ook de verbetering van de coördinatie tussen de federale plannen bespreken.

2.2.2. Zorgen voor een intersectionele benadering van de verschillende plannen

Er zijn verschillende (inter)federale actieplannen, die zich toespitsen op verschillende thema's zoals gendergerelateerd geweld, armoedebestrijding, racisme, Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristics (SOGIESC), HIV, Roma, gendermainstreaming, handstreaming, mensensmokkel, mensenhandel, etc. Het is van belang om binnen deze actieplannen rekening te houden met de interne diversiteit binnen doelgroepen, zodat intersectionele beleid gevoerd kan worden, dat rekening houdt met de multi-dimensionele maatschappelijke positie van eenieder.

De interfederale actieplannen beperken zich idealiter dus niet tot een doelgroepenbeleid voor een bepaalde, zeggend homogene, kwetsbare groep maar hebben ook oog voor de diversiteit binnen deze groep, voor gelijkaardige vormen van discriminatie of achterstelling en voor linken en coördinatie met andere actieplannen. Per definitie vergt dergelijke benadering ook meer afstemming tussen de plannen onderling.

a) Algemene kennisuitwisseling en sensibilisering inzake intersectioneel beleid tussen coördinatoren van (inter) federale actieplannen.

Er worden verschillende overlegmomenten ingepland met de coördinatoren van de (inter)federale actieplannen. In een eerste fase geven de coördinatoren toelichting bij de totstandkoming van hun plan inzake de methodologie, het verzamelen van inhoudelijke input, enz. Goede praktijken worden hierbij uitgewisseld.

In een tweede fase wordt, in samenwerking met hierin gespecialiseerde middenveldorganisaties (ENAR, Ella vzw, enz.) voorzien in opleiding rond het concept intersectionaliteit en hoe een intersectionele benadering incorporeren in een actieplan.

In een derde fase worden in gezamenlijk overleg tussen de coördinatoren concrete tools uitgewerkt waardoor toekomstige actieplannen op methodologisch vlak, op het niveau van de strategische en operationele doelstellingen en op actieniveau een intersectionele benadering kunnen garanderen.

¹⁶ zie de wet van 19/03/2013 betreffende de ontwikkelingssamenwerking

De cel Gelijke Kansen (FOD Justitie) zal hiervoor samenwerken met alle FOD's, POD's en het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.

b) Afstemming en linken tussen plannen

In een brainstormsessie analyseren de coördinatoren hoe hun actieplannen beter op elkaar afgestemd kunnen worden (structuur, methodologie, enz.) en op welke manier kruisverwijzingen tussen plannen kunnen opgenomen worden. Hierbij wordt in het bijzonder rekening gehouden met de tools die een intersectionele benadering kunnen garanderen. In gezamenlijk overleg wordt het resultaat van de brainstorm verwerkt in een concreet voorstel, dat zal worden voorgelegd voor politieke validatie.

In een volgende fase worden de afspraken concreet toegepast in de verschillende actieplannen.

2.3. Zorgen voor samenhang in het optreden van de overheid

Er wordt voorgesteld om de coherentie van de acties van de federale overheid te versterken via verschillende pistes.

2.3.1. Regelgevingsimpactanalyse

Het regeerakkoord bepaalt dat de Regelgevingsimpactanalyse correct (p.25) en nauwkeurig moet worden toegepast (p.43). Het biedt de mogelijkheid om de samenhang van het optreden van de federale overheid te versterken. Daartoe zal het huidige mechanisme vóór eind 2022 door de federale regering moeten worden herzien op basis van de aanbevelingen van het Impactanalysecomité, de adviezen van de belangrijkste federale adviesorganen, het Steunpunt tot bestrijding van armoede en het Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling (zie link met maatregel 5.3.1).

2.3.2. Coherentie tussen gefedereerde entiteiten

De coherentie van de acties tussen de verschillende gefedereerde entiteiten in België is van cruciaal belang voor alle maatschappelijke actoren, zoals het regeerakkoord in herinnering brengt (p. 80). Een duurzame ontwikkeling zal uitsluitend berusten op gezamenlijke acties van de gefedereerde entiteiten. Naar aanleiding van de aanbeveling van het Rekenhof¹⁷ zal de federale overheid reeds in 2021 het initiatief nemen om de werkzaamheden van de Interministeriële Conferentie Duurzame Ontwikkeling herop te starten om de uitvoering en de actualisering van de in de nationale strategie voor duurzame ontwikkeling aangegeven verbintenissen te verzekeren en eventueel de werking van de IMCDO (samenstelling, werkgroepen, te behandelen onderwerpen) te verbeteren.

2.3.3. Beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling

Op internationaal niveau zullen het FIDO en DGD de conceptuele en operationele ontwikkelingen met betrekking tot beleidscoherentie voor ontwikkeling en beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling volgen om instrumenten te identificeren teneinde *spillover* effecten te vermijden of de nodige *trade-offs* te expliciteren. Het wettelijk kader zal, indien nodig, worden aangepast om een centraal punt voor de uitvoering aan te wijzen dat de taak zal hebben om onder de verantwoordelijkheid van DG Ontwikkelingssamenwerking, te waken over de uitvoering van beleidscoherentie voor ontwikkeling in het kader van beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling (in samenwerking met alle FOD's binnen de ICDO).

¹⁷ Rekenhof, [Sustainable Development Goals - de 2030 Agenda van de Verenigde Naties: implementatie, opvolging en rapportering door de overheden in België \(preparedness review\)](#), 24/06/2020.p.72

Om de werking van de beleidscoherentie voor ontwikkeling te verzekeren zou er een ministeriële conferentie in het leven moeten worden geroepen, of tenminste een werkgroep beleidscoherentie voor ontwikkeling binnen de interministeriële conferentie voor buitenlands beleid, of binnen die voor duurzame ontwikkeling. De eerste doelstelling van een dergelijk orgaan zou bijvoorbeeld het aannemen van een gezamenlijke verklaring op hoog niveau over de beleidscoherentie voor ontwikkeling kunnen zijn, zoals ook het geval was in mei 2014. In afwachting van het creëren van een interministeriële conferentie zou er minstens een regelmatig federaal overleg moeten komen over Beleidscoherentie voor Ontwikkeling (BCO), met de ministers en staatssecretarissen van Buitenlandse Zaken, Ontwikkelingssamenwerking, Klimaat, Duurzame Ontwikkeling, Asiel en Migratie, Financiën, Defensie en de Eerste Minister.

3. De voorbeeldrol van de Staat versterken

De federale overheid verbindt zich ertoe haar inspanningen op te voeren om een duurzame organisatie te worden, zowel op het vlak van human resources, verantwoord beheer, voor iedereen toegankelijke communicatie of via overheidsopdrachten. In de onderstaande acties worden deze verbintenissen beschreven.

B.3.02. Deze acties zullen bijdragen tot SDG 3.4, 5.5, 8.4, 8.5, 12.5, 13.2, 13.3, 16.6 en doelstelling 43 van de LTV.

3.1. Federale overheid als duurzame werkgever/organisatie

De federale overheid kan echter nog veel inspanningen leveren om verder te evolueren naar een duurzame werkgever. De Federale overheid kampt, net als de andere sectoren, met een stijgend aandeel stressgerelateerde aandoeningen (waaronder burn-out) als oorzaak van ziekteverzuim. Daartegenover staat dat de federale ambtenaar langer zal moeten werken en dit in een context met een hoge werkdruk door een voortschrijdende afslanking van het personeelsbestand. We zien dan ook bij analyse van de afwezigheidscijfers dat vanaf de leeftijd van 60 jaar de duur van de afwezigheden langer wordt en dit met name voor stressgerelateerde aandoeningen en aandoeningen van het voortbewegingsstelsel die beiden kunnen gelinkt zijn aan de werkomstandigheden. Vandaag heeft de federale overheid geen pasklaar antwoord hierop.

Wat gendergelijkheid betreft, worstelt de federale overheid met een glazen plafond. In 2017 maakten vrouwen een lichte meerderheid (52,6%) uit van de personeelsleden van het federaal openbaar ambt. Ze waren echter oververtegenwoordigd in de lagere niveaus (62,9% niveau D) en ondervertegenwoordigd in de hogere niveaus (46,5% niveau A). Vrouwen maakten slechts 11,1% uit van de hoogste managementfuncties van de FOD's en POD's (niveau N).

Momenteel ontbreekt ook een deel van het wettelijk kader voor re-integratie van statutaire ambtenaren. Medex heeft een procedure, personeel en middelen klaar om dit op te vangen maar wacht nog op de nodige wetgeving om te kunnen starten. Deze betere opvolging van langdurig zieke ambtenaren zal leiden tot succesvollere re-integratie en minder vroegtijdige pensioneringen om medische redenen.

Verder zijn er weinig loopbaanperspectieven voor lager geschoolde medewerkers (niveaus D en C) gezien deze medewerkers vaker aangeworven zijn in contractueel verband. De mogelijkheden om van statuut te veranderen, zijn bovendien beperkt en de deelname aan examens vraagt voor sommige extra inspanningen waarbij begeleiding wenselijk zou zijn.

Ook op vlak van diversiteit en meer bepaald de integratie van personen met een handicap moet er meer structureel ondersteuning worden geboden.

Tot slot is het vermeldenswaardig dat er al inspanningen zijn geleverd op het vlak van milieubeheer: verschillende FOD's zijn al vele jaren geregistreerd in EMAS, andere hebben het label van eco-dynamische onderneming en sommige cumuleren zelfs verschillende systemen. De negatieve milieueffecten die gepaard gaan met de dagelijkse werking van deze FOD's zijn -soms drastisch - verminderd. Maar er zijn nog andere uitdagingen met inbegrip, bijvoorbeeld, van de integratie van biodiversiteit op federaal terrein en in federale gebouwen.

Om deze acties zo snel mogelijk in werking te laten treden en gebruik te maken van de reeds lang verworven ervaring, heeft de ICDO een werkgroep opgericht die belast is met het uitwerken van een actieplan voor 'duurzaam beleid'. De hieronder genoemde acties zullen daar dus deel van uitmaken.

3.1.1. Continu de aandacht vestigen op duurzaamheid via waardenacties

De FOD's zullen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid in hun omgeving ontwikkelen en het vrijwilligerswerk aanmoedigen en ondersteunen. Aan dit soort van activiteiten zullen de personeelsdagen worden gewijd. Vanaf 2022 zal elke FOD een nieuw initiatief ontwikkelen in verband met de eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid.

3.1.2. Bevorderen van de gezondheid van medewerkers

De FOD BOSA zal onderzoeken hoe nog meer kan worden rekening gehouden met het thema van de gezondheid van medewerkers, met name op basis van een analyse van de verschillende initiatieven die reeds door de federale instellingen zijn genomen.

3.1.3. Re-integratie en heroriëntering van medewerkers bevorderen

Op basis van de bestaande initiatieven, engageert de federale overheid zich om een wettelijk kader te vervolledigen voor de re-integratie of heroriëntering van medewerkers wiens functie verdwijnt of die om andere redenen (bv. ziekte) hun functie niet meer (volledig) kunnen uitoefenen. Samenwerking tussen federale instellingen zou de mogelijkheden tot heroriëntering en re-integratie aanzienlijk kunnen uitbreiden om aldus oplossingen te vinden voor medewerkers die nu langdurig afwezig of gedemotiveerd zijn en voor wie intern geen oplossing wordt gevonden.

3.1.4. Loopbaan- en ontwikkelingskansen bieden voor alle medewerkers

Hier worden alle medewerkers bedoeld, maar in het bijzonder die met een lager opleidingsniveau. Tegen 2022, zoals in sommige FOD's al het geval is, alle C- en D-medewerkers de mogelijkheid bieden om opleidingen te volgen die bijdragen tot hun professionele ontwikkeling (bijvoorbeeld digitale vaardigheden) en die beantwoorden aan de behoeften van de instelling (bijvoorbeeld het toegankelijk maken van een ontwikkelingstraject binnen het IN VIVO-kader voor meer medewerkers).

3.1.5. Diversiteitsmaatregelen binnen het openbaar ambt

Zoals in het regeerakkoord staat: "*We maken van de overheid een voorbeeld inzake inclusief personeelsbeleid en engageren ons ervoor te zorgen dat het personeelsbestand de diversiteit in de samenleving weerspiegelt. De regering doet extra inspanningen om haar eigen streefcijfer van minstens 3% voor tewerkstelling van personen met een handicap bij overheidsdiensten te halen [met uitzondering van militair personeel], onder meer in haar rekruteringsbeleid en beleid rond werkomgeving.*" (p. 73).

Vanaf 2021 zal de federale overheid de volgende acties ondernemen:

a) Omkadering van de federale diversiteitsstructuur: nodige middelen en resources voorzien om federale overheidsorganisaties te ondersteunen bij het uitwerken van hun gendergelijkheid en diversiteitsbeleid. Het netwerk Diversiteit stelt voor om te bepalen wat precies wordt verstaan onder 'de nodige middelen en faciliteiten'.

- Analyse van de huidige situatie binnen de FOD's: identificatie van de lacunes.

- Voorstel voor verbetering door het netwerk Diversiteit voor de minister van Ambtenarenzaken, met het oog op de uitvoering door de Directiecomités.

Betrokken organisaties: FOD BOSA, het Kabinet van Ambtenarenzaken, netwerk Diversiteit, alle federale organisaties.

b) Rolbeschrijving voor diversiteitsambtenaren opstellen en implementeren.

- Het netwerk Diversiteit stelt een beschrijving op van de rol voor de diversiteitsfunctionarissen en publiceert die.

- De Directiecomités nemen de nodige initiatieven om capaciteit en tijd vrij te maken voor de missies van hun diversiteitsfunctionaris, volgens de beslissingen van het Kabinet van Ambtenarenzaken.

Betrokken organisaties: FOD BOSA, het Kabinet voor Ambtenarenzaken, het netwerk voor Diversiteit, en in een tweede fase alle andere organisaties.

c) De diversiteit uit de maatschappij beter weerspiegelen in de federale personeelssamenstelling: drempels voor doelgroepen wegwerken.

- De genderdimensie integreren in de campagnes voor Employer Branding en rekrutering.

- Een specifieke informatiesessie organiseren om meer vrouwen te stimuleren om te kiezen voor functies in het topmanagement.

Betrokken organisaties: FOD BOSA en het Kabinet voor Ambtenarenzaken, in samenwerking met alle openbare diensten.

d) De belofte nakomen om 3% mensen met een handicap in dienst te nemen.

e) Maatregelen nemen om het glazen plafond te doorbreken, waaronder het in overweging nemen van quota of gefaseerde streefcijfers om tegen 2030 de pariteit tussen vrouwen en mannen in managementfuncties te verzekeren.

f) De werkgevers zullen ook een structurele omkadering bieden aan de verantwoordelijken en aan medewerkers met een handicap waaronder het aanpassen van de werkplaats en telewerk om de aanwerving van personen met een handicap te ondersteunen. De FOD BOSA zal, in overleg met het Kabinet voor Ambtenarenzaken, de mogelijkheden tot verbetering van het systeem van de Begeleidingscommissie voor de aanwerving van personen met een handicap in het federaal openbaar ambt (BCAPH) bestuderen. Dezelfde FOD zal informatiesessies houden om federale ambten te promoten bij instellingen voor hoger onderwijs, om meer kandidaten met een handicap aan te trekken. Daarbij is het ook belangrijk dat federale instanties erover waken dat vormingsinitiatieven en evenementen toegankelijker worden voor personen met een handicap. Het aanbod van de FOD BOSA blijft eveneens beschikbaar, bijvoorbeeld Het Lumen-aanbod (federaal netwerk van interne coaches)

g) Diversiteit impliciet en expliciet het uitgangspunt maken in het interne communicatiebeleid van de overheid.

- Diversiteit integreren in de federale communicatiepraktijk en -documenten, volgens de mogelijkheden van COMMnet Kern (federaal communicatienetwerk).

- De FOD BOSA zorgt voor de bevordering van E-DIV-modules over diversiteit (interculturaliteit, LGBTQI+, enz.) die interessant zijn voor verschillende sectoren.

3.1.6. De inspanningen op het gebied van verantwoord beheer voortzetten

Vanaf 2022 zal de federale overheid, als aanvulling op de milieubeheersystemen, de mogelijkheid onderzoeken om

- te voorzien in een raamcontract voor de compensatie van de CO2-uitstoot die wordt veroorzaakt door missies in het buitenland, behalve voor operaties of oefeningen die worden uitgevoerd door de Defensie of het FOD Buitenlandse Zaken ;
- het wagenpark te vergroenen en te rationaliseren (bakfietsen, reisbeperkingen, CO2-neutrale auto's met uitstekende luchtkwaliteitsprestaties waar mogelijk, etc.), met uitzondering van het wagenpark voor gebruik in militaire operaties of oefeningen of gebruikt door personeelsleden van de FOD Buitenlandse Zaken tijdens hun opdrachten in het buitenland;
- de schenking van meubilair aan andere FOD's en federale instellingen te veralgemenen en de afgeschreven computers aan het personeel te verkopen;
- in het budget van de FOD's de bedragen te kunnen behouden die door de inspanningen op het vlak van ecobeheer worden bespaard om deze middelen te kunnen toewijzen aan andere duurzame maatregelen (biodiversiteit, mobiliteit, voedsel, energiebesparing enz.);
- een voorbeeld te stellen op het vlak van biodiversiteit, zoals voorzien in het regeerakkoord, in het beheer van de federale domeinen, in samenwerking met de Regie der Gebouwen, Infrabel en Defensie. Deze instellingen zullen gebruik kunnen maken van de onlinetool 'BiodiversiTree'¹⁸ die de identificatie zal vergemakkelijken van acties ten gunste van de biodiversiteit op 4 gebieden (Land, Infrastructuur, Aankoop en Processen) hetzij individueel, hetzij in samenwerking met de gewesten, om de voordelen voor de biodiversiteit te maximaliseren en de versnippering van het ecologisch netwerk te verminderen. De ontwikkeling van een kenniscentrum en technische ondersteuning voor bedrijven en openbare/private organisaties zal hen kunnen helpen bij de keuze en uitvoering van hun acties. Bovendien zal de BiodiversiTree zich dankzij deze acties kunnen ontwikkelen, wat ook kan dienen als een showcase voor de instellingen door hun beste praktijken voor te stellen.
- Een coherent en duidelijk reisbeleid opstellen voor alle werknemers in de openbare sector die rekening zal houden met de specifieke kenmerken van de FOD Buitenlandse Zaken.
- Criteria opstellen inzake klimaatdoelstellingen, bijvoorbeeld doelstellingen die gebaseerd zijn op Science Based Targets (SBT).
- Duurzame voeding promoten bij federale restaurants.

3.1.7. Fietsgebruik ontwikkelen.

Er bestaan verschillende manieren om het gebruik van fietsen door federale ambtenaren aan te moedigen, ook binnen de Ministerie van Defensie : het betalen van Villo-abonnementen, het definiëren van een federaal kader voor het voorzien van deelfietsen etc. We zullen de veiligheid van de fietsers daarbij niet uit het oog verliezen.

FOD BOSA zal als piloot, in samenwerking met experts van andere FOD's en op basis van de verschillende al genomen initiatieven (FOD VVVL, FOD Mobiliteit en Vervoer enzovoort.), ten laatste 18 maanden na goedkeuring van het Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling een actieplan opstellen om het gebruik van de fiets bij federale ambtenaren te vergemakkelijken.

¹⁸ <https://www.biodiversitree.be>

3.2. Bevorderen van duurzame praktijken in het kader van de gunning van overheidsopdrachten

De herziening van de omzendbrief van 16 mei 2014 - *Integratie van duurzame ontwikkeling, met inbegrip van sociale clausules en maatregelen ten voordele van kleine en middelgrote ondernemingen, in het kader van overheidsopdrachten geplaatst door federale aanbestedende instanties* met het oog op de aanpassing ervan aan de nieuwe wetgeving inzake overheidsopdrachten (wet van 17 juni 2016 en de koninklijke uitvoeringsbesluiten ervan) werd in de periode 2014-2019 aangevat maar nog niet beëindigd.

Op 8 januari 2018 heeft de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling een grondige evaluatie gepubliceerd over de uitvoering van deze omzendbrief ¹⁹. Deze evaluatie bevat tevens een reeks van aanbevelingen met het oog op het optimaliseren van de federale regelgeving en het federale beleid rond duurzame aankopen.

In de zomer 2019 werd, in het kader van het Strategisch federaal aankoopoverleg, een onderzoek gevoerd naar de installatie, de werking en de capaciteiten van de cellen duurzame ontwikkeling of andere advies verlenende diensten of experts inzake duurzame overheidsopdrachten binnen de federale dienst(en). Hieruit bleek dat de ondersteunende capaciteit rond duurzame ontwikkeling / duurzame aankopen binnen de meeste diensten nog te zwak is.

Aandacht voor gender maakt integraal deel uit van de werkzaamheden rond overheidsopdrachten en duurzame ontwikkeling, maar daarnaast voorziet de Wet Gender mainstreaming in een specifieke verplichting om de genderdimensie te integreren in alle federale overheidsopdrachten. Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen werkte hier een handleiding²⁰ en een checklist²¹ voor uit.

Deze actie draagt bij tot SDG 12.7 en 16.6 en 43 van de LTV.

3.2.1. De omzendbrief van 16 mei 2014 herzien met het oog op de aanpassing ervan aan de wetgeving en de praktijk

Op gebied van regelgeving, lanceert de FOD Kanselarij van de Eerste Minister vanaf 2022 de "*Herziening van de Omzendbrief van 16 mei 2014 met het oog op de aanpassing ervan aan de wetgeving inzake overheidsopdrachten en de praktijk*" in samenwerking met de FOD BOSA, de FOD Sociale Zekerheid, de FOD Economie, de POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding en Sociale Economie, FOD VVVL en het FIDO. Daarbij zal het advies van de Commissie Overheidsopdrachten, het advies van de Hoge Raad voor Zelfstandigen en de KMO, het advies van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en het advies van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling gevraagd worden. Bijzondere aandachtspunten bij de herziening zijn o.a. de aandacht voor de sociale en lokale economie, de kmo's, de sociale clausules (o.a. in de bouwsector), de verschillende kostenproblematieken (is duurzaam duurder?, aanmoedigen van het gebruik van meerdere

¹⁹ Evaluatie omzendbrief van 16 mei 2014 op <https://www.developpementdurable.be/nl/icdo/werkgroepen/duurzame-overheidsopdrachten>

²⁰ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/handleiding_voor_de_integratie_van_de_genderdimensie_en_het_in_aanmerking_nemen_van_de

²¹ https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/checklist_voor_de_integratie_van_de_genderdimensie_en_het_in_aanmerking_nemen_van_de

gunningscriteria en levenscycluskost, effecten van behoefteanalyse / marktverkenningen / innovatieve alternatieven enz. op kosten, ...), problematiek rond belastingparadijzen en een verlaging van de bedragen waarop de omzendbrief van toepassing is. Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan het in overeenstemming brengen van de door de regering gewenste veranderingen met de verplichting van de Inspectie van Financiën om prioriteit te geven aan de kortetermijn begroting. Er bestaat een denkoefening over de *Life Cycle Cost*, die wellicht moet bekeken worden met het oog op de verplichtingen van de Inspecteur Financiën (IF).

Verder zal het FIDO en de FOD BOSA, i.s.m. de FOD Kanselarij, vanaf de herfst van 2021 de inzet van een urgentielijst onderzoeken die het operationeel aankoopbeleid, meer gericht, vanuit (a) een duurzaam thematisch perspectief en (b) een categorisch (product, dienst, werk) perspectief aanpakt. Thematisch hecht het Regeerakkoord bijvoorbeeld belang aan de circulaire economie en de KMO bij overheidsopdrachten. Ook andere thema's zoals de sociale economie, lokale tewerkstelling in België, arbeids- en mensenrechten, klimaat, biodiversiteit e.a. zullen onderzocht worden. Verdere inspiratie kan o.a. gevonden worden bij de duurzame indicatoren van e-notification en criteriadocumenten in België en Europa. Op product-/dienst/werk niveau zal een identificatie van urgente categorieën op gebied van duurzame ontwikkeling binnen de aankopen van de federale overheid opgemaakt worden, en dit op basis van een kruisanalyse van de meerjarenplanningen enerzijds en duurzame impact anderzijds. Productgroepen met actuele belangrijke duurzame impact zijn bijvoorbeeld ICT, voeding, gebouwen en mobiliteitsmodi e.a.. Toekomstige bestekken binnen categorieën uit de urgentielijst zullen verplicht duurzame criteria/clausules moeten bevatten en zullen via verplichte monitoring opgevolgd worden met het oog op verbeteren van het toekomstig beleid duurzame aankopen.

3.2.2. Onderzoeken van de Europese Gids rond sociale aankopen met het oog op implementatie op federaal niveau

De FOD BOSA en het FIDO onderzoeken de sinds januari 2021 geactualiseerde gids rond sociale aankopen van de Europese Commissie (#WeBuySocialEU) met het oog op implementatie op federaal niveau.

3.2.3. Verhogen van de interne capaciteit van de diensten m.b.t. duurzame aankopen

Tegen 2022 zal de ICDO een concreet voorstel opmaken, op basis van de voorstellen van de federale diensten, m.b.t. de verhoging van de interne capaciteit (personeel en processen) van de diensten rond duurzame aankopen dat voorgelegd zal worden aan de federale regering.

3.2.4. Onderzoeken van de aanbevelingen binnen het advies van de ICDO met het oog op implementatie

Een nota duurzaam aankoopbeleid met concrete pistes zal door de FOD BOSA voorgelegd worden aan de regering.

3.2.5. Beter afstemmen van de activiteiten rond duurzame ontwikkeling, gender en overheidsopdrachten

In 2021 zal Het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM) bekijken welke acties in het kader van gelijke kansen en overheidsopdrachten in de toekomst prioritair zullen zijn. Voor concrete implementatie binnen de overheidsopdrachten zal ze desgevallend contact opnemen met de aankopers van het Strategisch Federaal Aankoopoverleg. Voor regelgevende initiatieven kan ze contact opnemen met de dienst overheidsopdrachten van de FOD Kanselarij. Voor communicatie van haar ontwikkelde instrumenten via de gids voor duurzame aankopen, kan het IGVM contact opnemen met het FIDO. Het Strategisch Federaal Aankoopoverleg, de FOD Kanselarij en het FIDO zullen het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen ook steeds betrekken bij nieuwe initiatieven.

3.2.6. Bestuderen van de mogelijkheden om de Human Rights due diligence te integreren in de overheidsopdrachten en publiek-private partnerschappen voor de uitvoering van SDG's.

In dit kader zal het FIDO zich in 2021 concreet toeleggen op de productgroep ICT: daartoe zal het eindrapport met aanbevelingen van (1) het Belgisch lerend netwerk duurzame ICT aankopen en (2) de Europese werkgroep sociaal verantwoorde ICT begin 2022 gepubliceerd worden op www.gidsvoorduurzameaankopen.be. Elke federale organisatie die als aankoopcentrale optreedt voor het federaal raamcontract van PC's en laptops of monitors, IT-toebehoren of mobile devices zal rekening houden met duurzame criteria en clausules. De FOD BOSA zal verder duurzame (en ethische) criteria en clausules opnemen bij de vernieuwing van het nieuwe federale raamcontract voor PC's en laptops of monitors en andere mobile devices.

3.2.7. Updaten van de voedselcette van de gidsduurzameaankopen.be op basis van de "Van boer tot bord"-strategie

De strategie "Van boer tot bord" van de Europese Green Deal voorziet in de vaststelling van verplichte minimumcriteria voor een duurzame voedselvoorziening²². De federale overheid zal deelnemen aan de besprekingen op Europees niveau en rekening houden met de verwachte ontwikkelingen. De FOD VVVL zal hiertoe een sub-werkgroep oprichten. Deze zal de problematiek afstemmen met de ICDO werkgroep duurzame aankopen, o.a. met het oog op latere aanpassing van de voedselcette uit www.gidsvoorduurzameaankopen.be.

²² Om de beschikbaarheid en de prijs van duurzame voeding te verbeteren en de beschikbaarheid van gezonde en duurzame voeding in de maaltijdvoorziening binnen bedrijven en instellingen te bevorderen, zal de Commissie zich buigen over de beste manier om verplichte minimumcriteria voor de duurzame inkoop van voedsel vast te stellen. Dit zal steden, regio's en overheden helpen het hunne te doen en duurzaam voedsel in te kopen [...]." Europese Commissie, "Een "van boer tot bord"-strategie voor een eerlijk, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem", [COM\(2020\) 381 final](#), p.16

C. Interdepartementale acties

De interdepartementale acties zullen worden verwezenlijkt dankzij samenwerkingen tussen federale overheidsdiensten, en soms andere federale instellingen. Na de dialoog met de deelnemende partijen en na openbaar overleg, werden er bepaalde thematieken gekozen. Zij moedigen transversale acties aan: het zijn geen naast elkaar bestaande acties van sectoraal beleid door elke FOD afzonderlijk, maar samenwerkingsengagementen om een beleid te voeren over verschillende maatschappelijke uitdagingen, met verschillende instrumenten of competenties tegelijk.

1. Niemand achterlaten

Dit principe van “Leave No One Behind” oftewel 'niemand achterlaten' staat centraal in de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling en is opgenomen in het regeerakkoord (p. 5). Het heeft hier betrekking op een brede waaier van acties die gericht zijn op het versterken van de sociale cohesie door middel van toegang tot rechten en sociale overleg, het garanderen van optimale arbeidsomstandigheden, het aanpakken van ongelijkheid en discriminatie en het bestrijden van alle aspecten van armoede. Bij de sociale top in Porto, op 7 mei 2021, onderschreven alle deelnemers, waaronder België, de drie grote doelstellingen van het actieplan van de Europese pijler van de sociale rechten over werk, vorming en het terugdringen van armoede. De acties dragen bij tot de verwezenlijking van de SDG's 1, 3, 5, 8 en 10. Op langere termijn dragen ze ook bij aan de doelstellingen van de strategische langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling met betrekking tot sociale cohesie en armoedebestrijding. De hier voorgestelde acties zijn gericht op interdepartementale samenwerkingsacties en vormen een aanvulling op of hernemen de in het regeerakkoord opgenomen initiatieven rond gendergelijkheid, het volgende federale plan armoedebestrijding, het federale plan chronische ziekten, het eHealth-actieplan, het interfederaal actieplan tegen racisme, onverdraagzaamheid en alle vormen van discriminatie, de nationale strategie voor de integratie van de Roma, het actieplan voor de universele toegankelijkheid, het nationale actieplan voor toegang tot sociale bescherming, het federaal actieplan handicap etc.

1.1. Toegang tot de rechten voor iedereen garanderen

De toegang tot justitie of sociale rechten blijft voor sommige burgers helaas problematisch. De twee onderstaande acties trachten hier iets aan te doen.

1.1.1. Proefproject lanceren van een advocatenkantoor inzake rechtshulp

Uit een sociaaljuridisch en rechtsvergelijkend onderzoek van het centrum voor publiek recht van de ULB en van Dulbea²³ is gebleken dat het tweedelijsrechtshulpsysteem onvoldoende tegemoetkomt aan de behoeften van de meest kwetsbare personen op het vlak van de toegang tot de hulp (het fenomeen van de niet-toegankelijkheid, het ontbreken van rechtshulp) of de aangeboden diensten (dossier dat door meerdere advocaten behandeld wordt in functie van de specialisaties, het ontbreken van een coherente strategie om de cliënt uit precare situaties te halen, de focus van advocaten op juridische diensten en minder op het preventieve aspect). Het stelt voor om inspiratie te putten uit de gemengde rechtsbijstandssystemen die in het buitenland bestaan, door naast het huidige systeem van de tweedelijs rechtshulp, die door de staat als werknemer wordt betaald, advocatenkantoren op te richten die zich met rechtshulp bezighouden. De doelgroep van het onderzoek zijn *"mensen die geconfronteerd worden met verschillende sociaaljuridische problemen die hen zouden kunnen oen belanden in een situatie van sociale uitsluiting of hen daarin houden"* ("de meest precare rechtzoekenden").

²³ Het onderzoekscentrum voor toegepaste economie van de Solvay Brussels School of Economics and Management en de Université Libre de Bruxelles

Deze studie werd aangevuld met een economische haalbaarheidsstudie van de oprichting van een proefproject van dergelijke advocatenkantoren (evaluatie van de kosten voor de oprichting van een advocatenkantoor dat zich bezighoudt met rechtshulp; de inkomsten die nodig zijn voor de werking van een advocatenkantoor gewijd aan rechtshulp).

Het doel is de toegang tot de rechter voor de meest kwetsbare personen te bevorderen door voor een holistische benadering van de ondervonden problemen te opteren. Met andere woorden, de studie stelt de oprichting voor van kantoren die bestaan uit multidisciplinaire teams (advocaten, sociale en administratieve assistenten) die een globale aanpak zullen ontwikkelen om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van de meest kwetsbare personen. Het systeem van de op rechtshulp gerichte advocatenkantoren zou dus een aanvulling vormen op het huidige rechtshulpsysteem en zou door de staat worden gefinancierd (advocaten in loondienst).

a) De oprichting van kantoren voor rechtshulp in het kader van een proefproject, gefinancierd door de federale overheid (en eventueel aangevuld door de gefedereerde entiteiten - maatschappelijk werkers) met een ander budget dan het huidige tweedelijnsbudget voor rechtsbijstand (dat zou worden behouden), na overleg met de orden van advocaten.

Het juridische en budgettaire kader en de nodige samenwerkingsovereenkomsten creëren²⁴; een of twee proefkantoren oprichten die bestaan uit multidisciplinaire teams in arrondissementen waar de behoeften zijn vastgesteld en waar een verdeling van de zaken werd bepaald (tussen advocaten die traditionele rechtshulp verlenen en het hierop toegespitste kantoor), na overleg met de balies.

b) Na 5 jaar zou een wetenschappelijke evaluatie worden uitgevoerd (kwaliteitscontrole en kosteneffectiviteitscontrole).

FOD Justitie zal met POD Maatschappelijke Integratie en FOD Sociale Zekerheid samenwerken. Er zal worden gezorgd voor samenhang met de maatregelen van het federale plan armoedebestrijding. Deze maatregel draagt bij tot SDG's 10.2, 10.4 en 16.3 en doelstellingen 3 en 41 van de LTV.

1.1.2. Vergemakkelijken van de toegang tot sociale rechten voor iedereen

Het Forum "Sociale Zekerheid van de Toekomst" dat de FOD Sociale Zekerheid begin 2019 organiseerde, bracht een kwestie aan het licht die analisten en deskundigen steeds meer zorgen baart, namelijk het niet gebruiken van sociale rechten (het *non take up* beginsel).

Tegelijkertijd coördineert de POD Maatschappelijke Integratie sinds 2019 een werkgroep over de strijd tegen het principe van *non take up*. De FOD Sociale Zekerheid, de openbare instellingen van de sociale zekerheid en de FOD Financiën (DAVO) maken hiervan deel uit. Het eindrapport van deze werkgroep werd in mei 2021 ingediend bij de minister van Integratie en de minister van Sociale Zaken. De voorstellen worden momenteel door de bevoegde kabinetten geanalyseerd. Dit zal een essentieel onderdeel zijn van het federale plan armoedebestrijding.

Hoewel het recht op sociale bescherming een fundamenteel recht is dat door de Grondwet voor iedereen wordt gegarandeerd, zorgen de veelheid aan sociale rechten (versnipperd over verschillende takken en statussen) en

²⁴ Eén advocatenkantoor (casalegal) past deze holistische aanpak al toe. Dit kantoor zou een van de proefondernemingen kunnen zijn die het voorgestelde concept ten uitvoer leggen.

de complexiteit van het institutionele systeem en de administratieve procedures er in de praktijk helaas voor dat veel mensen zich niet bewust zijn van hun rechten of ze niet kennen en ze uiteindelijk niet uitoefenen, vandaar dat ze onderbenut zijn. Een van de acties van het nationale plan voor sociale bescherming zal focussen op het verderzetten van de automatisering van sociale rechten, enerzijds door de proactieve identificatie van personen die recht hebben op een uitkering of een andere interventie, en anderzijds door de automatische toekenning van afgeleide rechten te verhogen, en dit via de buffergegevensbank van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid.

Hoewel het nauwkeurig meten van de omvang van het fenomeen complex blijft, schatten studies dat het gemiddelde percentage niet-gebruikte sociale rechten kan oplopen tot ongeveer 30%. De experts tonen ook aan dat bepaalde groepen (bijvoorbeeld jongeren, werklozen, personen met een handicap, personen in onwettig verblijf etc.) meer getroffen zijn door dit niet-gebruik.

Voor daklozen is het referentieadres momenteel de enige manier om hun rechten te behouden via een inschrijving in het bevolkingsregister. Dit systeem moet worden versterkt.

Onwetendheid over het bestaan van sociale rechten, of de onzekerheid over hoe er toegang toe te verkrijgen, blijken belangrijke oorzaken van het niet-gebruik van sociale rechten. In het Verenigd Koninkrijk en Zweden werden in het verleden dan ook grootschalige informatiecampaagnes gelanceerd die zeer succesvol zijn gebleken in het terugdringen van het niet-gebruik van sociale rechten. Dergelijke campagnes gingen gepaard met de verspreiding van informatiepakketten onder middenveldorganisaties, en de ontwikkeling van online rekenmodules. Het advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede over de inwerkingstelling van de vaccinatiestrategie tegen covid-19 is een interessant hulpmiddel in de discussie over een aangepaste communicatie naar een publiek in armoede, om te strijden tegen de non take-up van rechten en kan in die zin ook als inspiratie dienen voor het vergemakkelijken van de toegang tot sociale rechten die niet noodzakelijk covid-19 gerelateerd zijn.

Daarnaast kan de effectieve opname van sociale rechten vaak verbeterd worden door relatief kleine, en veelal ook goedkope ingrepen. In het Verenigd Koninkrijk vertaalde het 'Behavioural Insights Team' daarom de wetenschappelijke inzichten over dergelijke 'nudging'-technieken in een aantal mogelijke beleidsinterventies ter bestrijding van non-take up. In België werden inzichten uit de gedragswetenschappen ook al succesvol ingezet door de FOD Financiën. In samenwerking met de London School of Economics paste de FOD Financiën de aanmaningsbrief voor het betalen van achterstallige belastingen aan. Gelijkaardige technieken kunnen ingezet worden om de bestaande communicatie met de burger te verbeteren en de opname van sociale rechten te verhogen.

d) De POD Maatschappelijke Integratie heeft actievoorstellen ingediend in de strijd tegen de non-take-up, die zouden kunnen worden opgenomen in het federaal plan voor armoedebestrijding. Deze voorstellen zijn het resultaat van de werkzaamheden van de interfederale werkgroep die is samengesteld uit de POD Maatschappelijke Integratie, de FOD Sociale Zekerheid, de openbare instellingen van de sociale zekerheid en de FOD Financiën (DAVO). Deze werkzaamheden hebben drie hoofdlijnen: het informeren van alle potentiële rechthebbenden over hun sociale rechten, het bevorderen van de automatische toekenning van deze rechten of, als alternatief, het verminderen van het aantal handelingen dat moet worden verricht om toegang te krijgen tot deze rechten en het wegnemen van de fysieke en mentale belemmeringen voor de toegang tot deze rechten.

Bovendien zal er ook worden geïnvesteerd in de gegevensverzameling inzake opname en niet-opname van rechten om het fenomeen beter in kaart te brengen.

e) Zoals voorzien in het regeerakkoord (p. 27) zullen de POD Maatschappelijke Integratie en de FOD Binnenlandse Zaken samenwerken om de toewijzing van een referentieadres aan daklozen te versterken door de samenwerking tussen gemeenten, OCMW's en basisverenigingen te vergemakkelijken. Er zal bekeken worden of het gebruik van een referentieadres in een omzendbrief verduidelijkt kan worden. De genoemde omzendbrief zal de vorige omzendbrieven vervangen om de wet leesbaarder te maken. Daarbij moet er worden op gelet dat de nieuwe omzendbrief niet resulteert in een vermindering van toegang tot bepaalde rechten (vooral voor personen die tijdelijk bij vrienden of familieleden wonen). Het Steunpunt tot bestrijding van armoede en meer in het algemeen anti-armoede organisaties, zullen ten slotte ook uitnodigen tot goede praktijken in de toepassing op het referentieadres. Men zal dus moeten toezien op een correcte naleving van de omzendbrief door de lokale autoriteiten.

f) Het opstellen van een inventaris van de bestaande steun voor eenoudergezinnen.

In het regeerakkoord wordt aangekondigd dat er specifieke aandacht zal worden besteed "*aan (alleenstaande) ouders. We onderzoeken, binnen de federale bevoegdheden, welke financiële en andere drempels we kunnen wegnemen, zodat het voor hen gemakkelijker wordt om werk en gezin te combineren*" (p. 40). De covid-19 crisis heeft ook de kwetsbaarheid van eenoudergezinnen aan het licht gebracht. Om te voorkomen dat er geen beroep wordt gedaan op rechten, moeten eenoudergezinnen beter worden geïnformeerd over de hulp die zij kunnen aanvragen (belastingen, gezondheidszorg etc.) en moet de toegang tot deze hulp worden vergemakkelijkt, o.a. door een automatische toekenning. Er moet op worden toegezien dat in deze mededeling rekening wordt gehouden met het feit dat de meerderheid van de begunstigden vrouwen zijn, zonder de mannelijke begunstigden te vergeten.

Tegen eind 2022 zal de POD Maatschappelijke Integratie in samenwerking met de FOD's Financiën, Sociale Zekerheid etc. de inventarisatie en de communicatie over de steun aan eenoudergezinnen coördineren. Het zal ook, in samenwerking met de FOD Financiën, analyseren waarom de DAVO-diensten moeilijk toegankelijk blijven en zal verbeteringen voorstellen.

g) Beoordeling van een verhoging van de steunbedragen in overeenstemming met het regeerakkoord. Verder coördineert de POD Maatschappelijke Integratie tegen 2022 een analyse met de FOD Financiën en de FOD Sociale Zekerheid om de pertinentie te beoordelen van het verhogen van bepaalde bedragen, of het verlenen van inkomensafhankelijke, progressieve sociale bijstand in plaats van een "alles of niets"-aanpak zoals nu het geval is. Daarbij moeten de potentiële risico's van discriminatie tussen de verschillende statussen worden vermeden.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 1 (1.2, 1.3, 1.4, 1.5), 8 (8.5) et 10 (10.1, 10.4), en doelstellingen 2, 8, 9, 10 en 11 van de LTV.

1.2. Versterking van de samenwerking tussen de federale overheden in het kader van het federaal plan armoedebestrijding

Door de gezondheidscrisis zijn nieuwe burgers in een precare economische situatie terechtgekomen. Steeds meer mensen hebben financiële steun bij een OCMW aangevraagd of bij de voedselbanken aangeklopt. Dit heeft ons er weer aan herinnerd dat er een dringende noodzaak is om armoede en sociale ongelijkheden op een structurele en transversale manier aan te pakken en tegelijk de sociale grondrechten zo goed mogelijk te

waarborgen. De POD Maatschappelijke Integratie is belast met de opstelling van het vierde Federaal Plan Armoedebestrijding (FPAB). Dit is een transversaal plan dat betrekking moet hebben op alle dimensies van de overheidsbeleid. Armoede, kansarmoede en sociale uitsluiting zijn namelijk multi-dimensioneel en multifactorieel, de bestrijding ervan moet dat bijgevolg ook zijn. Het plan zal worden opgebouwd rond vier essentiële pijlers:

- Armoede vroegtijdig opsporen en voorkomen;
- Beschermen tegen armoede en een waardig leven garanderen;
- Garanties bieden op emancipatie en de inclusie van elke persoon in een evoluerende samenleving;
- De Europese sociale agenda betrekken en een solidaire wereld opbouwen.

Behalve deze vier pijlers wordt er ook rekening gehouden met vier transversale prioriteiten:

- De gendermainstreaming in het beleid tegen armoedebestrijding, om een beter antwoord te bieden op situaties van vrouwen in armoede;
- De integratie van bestrijding van kinderarmoede in het plan voor armoedebestrijding;
- De uitbouw van het plan in samenwerking met verenigingen voor armoedebestrijding, zodat er daarna actieplannen kunnen worden opgesteld die gericht zijn op personen en hun eigen, specifieke situatie;
- De wettelijke verankering van de voortdurende bereidheid van de overheid om duurzaam te strijden tegen armoede door middel van een wetsontwerp, door het aannemen van een federaal armoedebestrijdingsplan in elke legislatuur.

In dit plan, zullen de ervaringsdeskundigen en de samenwerking met de actoren op het terrein in het kader van dit participatief beleid een essentiële rol spelen. Een structureel en transversaal beleid vereist echter een optimale samenwerking tussen de federale overheden, zowel voor de opstelling als voor de opvolging van de acties van het plan. Deze samenwerking vindt plaats in het kader van het netwerk van federale ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor armoedebestrijding, waarin elk federaal departement een vertegenwoordiger heeft. Het plan moet aan het einde van de eerste helft van 2021 aan de regering worden voorgesteld.

Na de goedkeuring van het FPAB zal de POD Maatschappelijke Integratie zorgen voor:

1.2.1. De samenwerking met en tussen de andere federale overheidsdiensten versterken

De versterking van de samenwerking met de andere federale overheidsdiensten, evenals van de samenwerkingen tussen deze overheidsdiensten zowel op het vlak van de opstelling als voor de opvolging van het plan.

1.2.2. Het naast elkaar bestaan van het FPAB en de plannen van de gefedereerde entiteiten

Het naast elkaar bestaan van het FPAB en de plannen van de gefedereerde entiteiten door de samenwerkingen tussen de bestuursniveaus te versterken, zodat de effecten van de verschillende plannen worden versterkt.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 1 (1.2, 1.4, 1.5), 10 (10.1, 10.4) en 17 (17.14) en doelstellingen 2 en 52 van de LTV.

1.3. Zorgen voor optimale werkomstandigheden voor iedereen

Hier worden drie maatregelen beoogd:

1.3.1. Evaluatie van het sociaal beleid (met betrekking tot werkgelegenheid en sociale zekerheid)

De afgelopen jaren heeft de regering, als reactie op de snel veranderende arbeidswereld en meer in het bijzonder op de uitdagingen in verband met flexizekerheid (een strategie die gericht is op de integratie van de flexibiliteit van de arbeidskrachten voor de werkgevers en de werkzekerheid voor de werknemers) en de toename van niet-standaard arbeidsvormen (bijvoorbeeld via platforms), ingegrepen om te proberen de arbeidsmarkt aan te passen aan deze nieuwe realiteiten. Haar interventie richtte zich niet alleen op de flexibilisering van het werk, zowel op een sectorale manier (flexi-job in de horeca) als op een algemene manier (wet betreffende werkbaar en wendbaar werk), als op de invoering van een sociale en fiscale vrijstellingsregeling voor bepaalde zogenaamde complementaire activiteiten of activiteiten die via een deeleconomieplatform worden aangeboden (wet betreffende de economische relance). Deze reglementeringen dienen geëvalueerd te worden betreffende de gevolgen voor het arbeidsrecht en de sociale zekerheid.

Deze sociale effecten moeten noodzakelijkerwijs en voortdurend worden geïdentificeerd en gecontroleerd, als onderdeel van een evaluatie van het overheidsbeleid die in deze veranderende context meer dan ooit van essentieel belang is.

Een dergelijke beoordeling zou indicatoren kunnen omvatten die verband houden met duurzame ontwikkeling, zoals SDG 1.3 inzake sociale bescherming en SDG 8 met het oog op waardig werk.

a) Evaluatie van de flexi-jobreglementering

In 2018-2019 heeft het Rekenhof een audit uitgevoerd naar de gevolgen van het horecaplan dat maatregelen invoert om de arbeidskosten in de horeca te verlagen door middel van flexi-jobs, occasioneel werk en netto overuren.

In zijn audit van februari 2019 stelt het Rekenhof vast dat de impact van het horecaplan onvoldoende is beoordeeld en dat er te weinig instrumenten zijn ontwikkeld om de doelstellingen ervan te kunnen evalueren. De evaluaties die zijn uitgevoerd, waren bijna uitsluitend gericht op de positieve effecten. Intussen zijn de flexi-jobs uitgebreid naar andere sectoren, zonder een grondige analyse van mogelijke neveneffecten. Bij de evaluatie van de reglementering van flexi-jobs moet er een analyse komen van het effect van deze contracten op de sociale zekerheid en op de cumulatie met interim-contracten. C.4.3.1.04.03. Tegelijkertijd blijkt uit de controle echter ook dat niet alle door het horecaplan gecreëerde arbeidsplaatsen extra arbeidsplaatsen vormen. Een aanzienlijk deel van de flexi-jobs (ten minste 35,3%) bestaat uit banen die al bestonden en die naar deze goedkopere status zijn overgeheveld. Deze overheveling gaat gepaard met een daling van de inkomsten voor de sociale zekerheid.

Het doel van de flexi-jobs was verder ook om een statuut te creëren dat het mogelijk maakt om flexibeler te werken en om zwartwerk te bestrijden. Bovendien is het geregistreerde zwartwerk in de horeca inderdaad afgenomen, maar minder snel dan in andere sectoren.

b) Evaluatie van de regelgeving inzake occasionele activiteiten (Wet betreffende de economische relance van 18 juli 2018)

De in juli 2018 aangenomen wet op het "bijklussen" (of de economische relance) introduceert drie statuten die mensen in staat stellen om ongeveer 6.000 euro per jaar te verdienen zonder belasting of sociale zekerheidsbijdragen te betalen. Het doel van de wet was om incidentele activiteiten te vergemakkelijken en te formaliseren:

- Voor een non-profit organisatie (verenigingscontract);
- Via een digitaal platform (platform goedgekeurd door de FOD Financiën);
- Tussen burgers (occasionele diensten tussen burgers).

Intussen is nieuwe wetgeving aangenomen eind 2020. De wet van 24 december 2020 betreffende verenigingswerk voorziet enkel nieuwe maatregelen voor bepaalde sectoren zoals sport, door te voorzien in een solidariteitsbijdrage, maar dit op tijdelijke basis (voor één jaar). Wat de deeleconomie betreft (zie de wet van 14 december 2020 houdende dringende diverse fiscale en antifraudebepalingen), werd de vroegere gunstige fiscale behandeling van de programma-wet van 1 juli 2016 (deeleconomie) op 1 januari 2021 heringevoerd.

In het regeerakkoord (p. 43) wordt expliciet vermeld dat er bijzondere aandacht zal worden besteed aan mensen die structureel actief zijn in de platformeconomie om hen goede werkomstandigheden en een betere sociale bescherming te bieden.

c) Vanaf 2021 zal de FOD Sociale Zekerheid, in het bijzonder met de NAR en de betrokken FOD's, verder nadenken over de nieuwe wetgeving die in werking is getreden na het vernietigingsarrest van het Grondwettelijk Hof in voorkomend geval op basis van de aanbevelingen die voortvloeien uit de evaluatie van de reglementering inzake occasionele activiteiten (wet betreffende de economische relance). Er zal ook rekening worden gehouden met de verschillende situaties van vrouwen en mannen. Verschillende FOD's zullen ook verder nadenken over een definitie van het begrip "deeleconomie" binnen de federale overleggroep "deeleconomie" onder leiding van de FOD Economie.

d) De wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk

De laatste jaren is het arbeidsrecht bijna overal in Europa, en ook in België, aangepast om werkgevers in staat te stellen gebruik te maken van meer flexibele arbeid. De Europese Commissie heeft het over "flexizekerheid": een strategie die gericht is op de integratie van de flexibiliteit van de arbeidskrachten voor de werkgevers en de werkzekerheid voor de werknemers. België heeft dit vertaald in de wet van 5 maart 2017 betreffende werkbaar en wendbaar werk.

De wet van 5 maart 2017 is nog niet volledig geëvalueerd. Wat het deel met betrekking tot het loopbaansparen betreft, werd aan de sociale partners in de NAR gevraagd om over te gaan tot een evaluatie van dit deel van de wet. Bij deze evaluatie moet onder meer rekening worden gehouden met de genderdimensie, gezien de grote invloed van de organisatie van het werk op de (on)gelijkheid van mannen en vrouwen.

e) Tegen eind 2022 zal de FOD Sociale Zekerheid een actieplan opstellen om tot een referentiekader te komen m.b.t. de evaluatie van het overheidsbeleid, met name in lijn met de sociale bescherming en in partnerschap met de politieke besluitvormers, de sociale partners en andere instanties voor sociale zekerheid.

Naar aanleiding van de aanbeveling van het Rekenhof moet een evaluatiemodel worden ontwikkeld om de gevolgen van de invoering van deze nieuwe sociale en fiscale regelgeving (flexi-jobs, aanvullende activiteiten, werkbaar en wendbaar werk) voor de overheidsinkomsten, de financiering van de sociale zekerheid, de burgers

en, in het algemeen, de voordelen alsook de verbeterpunten van deze regelgeving, na overleg met de institutionele actoren en het betrokken publiek, systematischer op te volgen.

Een evaluatiemethode die gebaseerd is op de deelname van verschillende actoren en die aanbevelingen overneemt, voldoet meestal aan de evaluatiecriteria van het Rekenhof, volgens welke de FOD een coördinerende rol moet spelen bij de evaluatie en de uitvoering van het beleid.²⁵

Om het kader vast te stellen voor een methodologie voor de evaluatie van dit sociaal en fiscaal beleid, zou het goed zijn om:

- een gemeenschappelijke cultuur en strategie te ontwikkelen voor alle federale overheidsdiensten (in overleg met de strategische cellen) en het IPSS dat bevoegd is voor sociale aangelegenheden;
- over een gemeenschappelijke definitie te beschikken van het begrip evaluatie, de evaluatie-instrumenten en de functie van de evaluatie, die afhangt van het tijdstip en de wijze waarop de evaluatie plaatsvindt;
- de capaciteit te vergroten van de federale overheidsdiensten om het beleid te evalueren, zodat de evaluatie op een professionele en kwalitatieve manier kan worden ontwikkeld;
- de impact van deze maatregelen op de financiering van de sociale zekerheid en de staatsinkomsten, op de arbeidsmarkt en op de sociaal verzekerden te kunnen analyseren;
- deze cijfers ook te monitoren in verband met de indicatoren voor duurzame ontwikkeling met betrekking tot waardig werk, met bijzondere aandacht voor de gevolgen van deze regelgeving voor kwetsbare groepen (gehandicapten, migranten etc.).

f) De regering zal een platform opzetten voor uitwisselingen en goede praktijken voor de evaluatie van het beleid inzake arbeidsomstandigheden in alle federale aangelegenheden.

Deze maatregelen zullen bijdragen tot SDG's 1 (1.3) en 8 (8.3, 8.5, 8.6 et 8.8) en doelstellingen 2, 8, 9, 10 en 11 van de LTV.

1.3.2. Combinatie van gezins- en beroepsleven

Er bestaan vandaag tal van verschillende maatregelen (omstandigheidsverlof, geboorteverlof, ouderschapsverlof) die, hoewel ze verschillende doelen hebben, allen gericht zijn op het vergemakkelijken van de combinatie van gezins- en beroepsleven ter gelegenheid van de geboorte, de adoptie of het onthaal van een kind. Deze maatregelen zijn echter zeer versnipperd (wat betreft de duur van het verlof, de vorm van de uitkering, het bedrag, de aanvraagmodaliteiten, de toekenningsvoorwaarden, de uitbetalingsinstantie, de verjaringstermijn etc.).

Als gevolg daarvan zijn de bestaande maatregelen, hoewel ze allemaal gebaseerd zijn op dezelfde filosofie, soms onvoldoende bekend bij de werknemers (loontrekkenden en zelfstandigen) en als ze wel bekend zijn, worden

²⁵ REKENHOF, "[Beleidsvaluatiecapaciteit van de federale overheidsdiensten](#)", rapport voorgesteld aan de Kamer van volksvertegenwoordigers, maart 2018, p.41. De doctrine over de evaluatie van het overheidsbeleid bevestigt ook dat bij de evaluatie van het overheidsbeleid de actoren even essentieel zijn als de instellingen en structuren. De evaluatie houdt niet op bij het kwantitatief en kwalitatief meten van de effecten van het overheidsoptreden, "het geeft een oordeel over de prestaties van het overheidsbeleid in termen van het bereiken van doelstellingen, veranderingen in het gedrag van de doelgroepen, de geschiktheid van de maatregelen of de kosten-batenverhouding tussen de voorgeschreven maatregelen en de verwachte resultaten". L.ALBARELLO, "Penser l'évaluation des politiques publiques" Ed. De Boeck, 2016

ze als complex ervaren. Het ontbreekt aan een overzicht van de bestaande maatregelen waarop de burgers een beroep kunnen doen, wat leidt tot het niet-gebruik van sociale rechten.

Om deze situatie te verbeteren start de regering een overleg op met de sociale partners over de vereenvoudiging, harmonisering en optimalisering van de verschillende verlofstelsels, met specifieke aandacht voor de motieven zorg en combinatie van werk en gezin.

FOD Werkgelegenheid heeft een wetsontwerp ingediend bij de Nationale Arbeidsraad met het oog op de omzetting van de richtlijn "Work-Life Balance".

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 5 (5.1, 5.4, 5.5, 5.c), 8 (8.5) en 10 (10.3, 10.4) en doelstellingen 3, 4, 5 8, 9, 10 en 11 van de LTV.

1.3.3. Beoordeling van de mogelijkheid en de effecten van veralgemening van telewerk

In het regeerakkoord wordt aangekondigd dat *"op basis van de ervaringen opgedaan tijdens de recente periode, zal onderzocht worden of bijkomende maatregelen kunnen worden genomen om het maatschappelijk en economisch potentieel van telewerken te realiseren"* (p. 40). Tijdens de eerste lockdown (maart - mei 2020) heeft meer dan een derde van de werknemers getelewerkt²⁶, een situatie die slechts enkele weken eerder ondenkbaar was. Dit wijdverbreide telewerken heeft de voor- en nadelen van thuiswerken aan het licht gebracht, waarbij de nadelen vaak nog worden geaccentueerd door de uitzonderlijke situatie van de lockdown. Het is bekend dat thuiswerken een positieve impact heeft op de verzadiging van het wegennet (cf. VIAS-onderzoek en FPB-studie van november 2020), maar het is geen wondermiddel voor dit belangrijke probleem in België. Thuiswerken doet veel vragen rijzen, zoals de vraag naar de keuze (stroomvoorziening of plicht tot telewerken) of het afmeldingsrecht. Deze kwesties moeten worden opgehelderd om het best mogelijke kader op dit gebied voor te stellen.

De doelstelling is een studie/enquête te starten om de negatieve en positieve effecten van verschillende vormen van telewerk (coworking, satellietkantoren, thuiswerken, kantoorbus, etc.)/thuiswerken te beoordelen in partnerschap met de sociale partners. De studie zal het mogelijk maken om de verschillende effecten van telewerk te kwantificeren, te objectiveren en te synthetiseren, zowel de voordelen (bijv. tijdsbesparing door niet-verrichte verplaatsingen, vermindering van het aantal verkeersongevallen, beter evenwicht tussen werk en privéleven voor sommige mensen, rustig werken etc.) als de nadelen (spreiding van het energie- en waterverbruik, een stijging van de kosten van de werknemer in verband met dergelijk verbruik, psychosociale risico's, gebrek aan aangepaste apparatuur die kan leiden tot spier- en skeletaandoeningen, moeilijkheden voor sommige mensen om werk en privéleven te scheiden etc.). Ook moet rekening worden gehouden met de aspecten gender en handicap. De resultaten van deze studie zullen bijdragen tot de ontwikkeling van een evenwichtig telewerkbeleid. Er zal ook gebruik worden gemaakt van de door Belspo in het kader van Brain gefinancierde studies, met name om ontslagen te voorkomen.

De regering legt het kader vast voor de studie over de effecten van telewerken (verantwoordelijkheid en opsomming van de kwesties en thema's).

²⁶ Federaal Planbureau, <https://www.plan.be/publications/publication-2059-nl-telewerk-en-transportvraag-een-evaluatie-in-het-planet-model>, 20/11/2020.

Samenwerking met FOD Mobiliteit, FOD Werkgelegenheid, FOD Financiën, FOD VVVL, FOD Sociale Zekerheid, FOD BOSA, Federaal Planbureau, wetenschappelijke instellingen, VIAS, Medex, Empreva, Nationale Arbeidsraad.

Deze maatregel draagt bij tot SDG 8.5 en doelstelling 8, 9, 10 en 11 van de LTV.

1.4. Bouwen aan een grotere sociale cohesie

De hieronder voorgestelde maatregelen zullen bijdragen tot het bestrijden van verschillende aspecten van de ongelijkheden waar te veel mensen in België nog steeds het slachtoffer van zijn.

1.4.1. Strijd tegen discriminatie en ongelijkheden

Verschillende kwetsbare groepen worden dagelijks geconfronteerd met discriminatie en ongelijkheden. Het gaat om mensen met een migratieachtergrond, LGBTQI+-personen, personen die een bepaald geloof aanhangen, ouderen etc. Ook vrouwen worden regelmatig geconfronteerd met discriminatie en ongelijkheden, nog meer in de context van meervoudige discriminatie (bijv. vrouwen met een migratieachtergrond, vrouwen met een handicap, enz.). De vorm die deze discriminatie en ongelijkheden aannemen, lopen sterk uiteen en situeert zich in tal van beleidsdomeinen: werk, volksgezondheid, politie en justitie etc.

Een krachtdadig optreden van de federale overheid om deze vormen van discriminatie en ongelijkheden aan te pakken dringt zich op. Deze maatregelen moeten gebaseerd zijn op een intersectionele aanpak, die rekening houdt met de intersectie van verschillende vormen van discriminatie en ongelijkheid.

De regering kondigt aan dat er in samenspraak met alle relevante actoren een "Interfederaal actieplan" wordt opgesteld en uitgevoerd *"tegen racisme, onverdraagzaamheid en alle vormen van discriminatie zoals vermeld in de verschillende antidiscriminatie- en antiracismewetgevingen"* (p. 84). Zij zal ook *"een actieve genderpolitiek voeren en een voluntaristisch genderbeleid dat structurele en historische onevenwichten aanpakt. De monitoring hiervan wordt versterkt. Gendergelijkheid is een fundamentele waarde waar de regering inzake binnenlands beleid actief toe bijdraagt en die ze op internationale fora maximaal uitdraagt"* (p. 85). Het regeerakkoord voorziet bovendien ook in bijkomende maatregelen om de wet van 22 april 2012 ter bestrijding van de loonkloof tussen mannen en vrouwen doeltreffender te maken (p. 86). België staat ook achter het initiatief voor een Europese richtlijn inzake de transparantie van verloningen.

De doelstelling op korte termijn is de uitvoering van interdepartementale acties die discriminatie en ongelijkheden preventief of repressief aanpakken.

Op lange termijn hebben deze maatregelen tot doel om gelijke kansen te waarborgen en ongelijkheden weg te werken door het aannemen van efficiëntere wetgeving, beleidsmaatregelen en heel concrete acties ten aanzien van kwetsbare groepen.

Ze zullen bijdragen tot SDG's 5 (5.1, 5.2) en 10 (10.3) en doelstellingen 3, 4 en 5 van de LTV en het feit dat de SDG's voor iedereen gelden, ongeacht geslacht, sekse, leeftijd, seksuele geaardheid, handicap enz.

Vanaf 2021 zal de federale overheid zich verbinden tot

- Haar inspanningen in de strijd tegen racisme verder te zetten, onder meer via de interministeriële conferentie racismebestrijding, en zo het Nationaal actieplan tegen racisme verder vorm te geven met

erkenning van de verschillende vormen van racisme die zich stellen (afrofobie, Romahaat, antisemitisme, islamofobie, racisme ten aanzien van migranten, enz.).

- Hernemen jaarlijks overleg ter bevordering van gendergelijkheid binnen de procedures van de FOD Financiën.

FOD Financiën, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen

- Voorzien in acties op de internationale dag van de rechten van de vrouw (8 maart), op de internationale dag ter bestrijding van racisme en discriminatie (21 maart), op de internationale dag tegen Homo- en transfobie (17 mei) en op de internationale dag tegen geweld op vrouwen (25 november).

Alle overheidsdiensten op basis van voorstellen van het IGVM, Unia en het Diversiteitsnetwerk.

- Promoten van de rechten van LGBTQI+-personen in internationale onderhandelingen, politieke dialogen en fora. Besteed hierbij voldoende aandacht aan de lokale organisaties die rond het thema werken.
- Mainstreamen van een genderperspectief in het federale overheidsbeleid zodat rekening gehouden wordt met de verschillen in situatie tussen vrouwen en mannen. Alle overheidsdiensten zullen, met steun van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, rekening houden met de specifieke acties zoals voorzien in het federaal plan gendermainstreaming. Het middenveld werd geraadpleegd.
- Een gendergevoelig extern communicatiebeleid voeren dat o.a. uitvoering geeft aan de aanbeveling CM/REC(2019)1 van de Raad van Europa., het netwerk van de federale communicatoren (voorzitterschap van FOD BOSA en Kanselarij) volgen een vorming in dit verband en screenen de geplande communicatiecampagne tegen 2021.
- Verbetering van de effectiviteit van de wetgeving. Vanaf 2021 zal de federale overheid de volgende acties ondernemen: In het kader van de RIA, zal thema 2 “gelijke kansen en sociale cohesie” aangepast worden om de focus op Antidiscriminatie te verbeteren. Tegen eind 2021, zullen het Impact analyse comité en de Cel Gelijke Kansen (FOD Justitie) een herwerkt formulier en handleiding voorstellen (cf.2.3.1.).
- Anti-discriminatieclausule opnemen in overheidsopdrachten. Tegen eind 2022, zullen FOD BOSA, Cel Gelijke Kansen (FOD Justitie), IGVM, Kanselarij, en de ICDO werkgroep duurzame overheidsopdrachten een voorstel aan de regering voorleggen.
- Evalueren en, desgevallend, aanpassen van de federale antidiscriminatiewetten. Tegen eind 2022 zullen de Cel Gelijke Kansen (FOD Justitie) en de betrokken federale overheidsdiensten (o.a. FOD Werkgelegenheid en IGVM) de aanbevelingen van de Evaluatiecommissie analyseren.
- Efficiëntere en gedetailleerdere registratie van haatmisdrijven (islamofobie, antisemitisme, romahaat, afrofobie, haat ten aanzien van LGBTQI+-personen). Justitie, Politie, Cel Gelijke Kansen (FOD Justitie) werken momenteel aan de aanpassing van het registratiesysteem.
- Zorgen voor een toegankelijke en aangepaste communicatie.

Het is niet voldoende om standaardinformatie op een openbare site aan te bieden om te verklaren dat de informatie voor iedereen toegankelijk is. Er moet zowel met het opleidingsniveau (10% analfabetisme in België) als met de digitale kloof (10% in België in 2019) worden rekening gehouden. Het is belangrijk om op maat gemaakte, begrijpelijke informatie te kunnen bieden in diensten die in contact staan met burgers en voor alle informatie die alle burgers aanbelangt. Deze behoefte aan communicatie aangepast aan verschillende doelgroepen werd bevestigd tijdens de covid-19-crisis. Om hierop te kunnen reageren moeten alle diensten, ervaringsdeskundigen en het maatschappelijk middenveld die kwetsbare personen vertegenwoordigen, gezamenlijk optreden. In 2022 wordt een eerste seminarie georganiseerd om de FOD's te sensibiliseren. Tijdens dit seminarie zal ook een analyse van de communicatie over de anti-covid-19-maatregelen worden voorgesteld.

Het doel is na te denken over een manier om de verschillende officiële mededelingen van de overheid en haar adviesraden en/of expertengroepen te laten functioneren en op elkaar af te stemmen.

Na dit seminarie zal een werkgroep van communicatie experts van de verschillende FOD's dan samenkomen met deskundigen op het terrein om een handvest op te stellen voor gebruik door de federale administraties. Dat zal in 2022 beschikbaar zijn.

Methodologie : Elke actie omvat een duidelijke planning, met kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren en een budgetberekening. De acties worden afgetoetst met het maatschappelijk middenveld, Unia en IGVM.

De acties worden permanent opgevolgd door middel van indicatoren. Er wordt jaarlijks een stand van zaken opgevraagd bij de bevoegde administraties van elke actie, waarbij de indicatoren voor elke actie worden ingevuld.

Op het einde van de legislatuur worden de interdepartementale acties geëvalueerd. Als basis hiervoor wordt het monitoringsverslag gebruikt, dat de stand van zaken opgesteld heeft van alle acties. Het middenveld en Unia worden uitgenodigd om het actieplan te evalueren.

Na goedkeuring van het Plan zullen de bovenstaande acties worden geïnitieerd door de Cel Gelijke Kansen (FOD Justitie), in samenwerking met alle FOD's en de volgende instellingen : Defensie, de geïntegreerde politie, Fedasil, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, Unia en het maatschappelijk middenveld.

1.4.2. Verbeteren van de gegevensverzameling over gelijkheid

Het thema van de gelijkheid gerelateerde gegevens is op internationaal niveau sterk aanwezig. Veel toezichtsmechanismen op het niveau van de Verenigde Naties of de Raad van Europa vragen vaak om specifieke gegevens over gelijkheid of non-discriminatie of bevelen aan dat we onze gegevensverzameling over specifieke onderwerpen verbeteren en de verzamelde gegevens uit te splitsen naar geslacht, leeftijd, handicap enz.. Het verzamelen van dergelijke gegevens over gelijkheid of non-discriminatie en een zo breed mogelijke uitsplitsing wordt noodzakelijk geacht om een gelijkekansenbeleid te kunnen voeren en de effecten ervan te kunnen meten.

Aangezien er niet één enkele verantwoordelijke instelling is, zijn de inspanningen versnipperd en gebaseerd op ad-hoc initiatieven die niet van strategische aard zijn, zodat ze in de cyclus voor de uitwerking van beleidsmaatregelen gebruikt kunnen worden. Gelijke kansen is op zich al een transversaal vraagstuk, dat veel gebieden raakt. Dit is nog meer het geval in België, waar sommige van deze gebieden onder de bevoegdheid van de federale overheid vallen (arbeid, justitie en strafrecht), terwijl andere onder de bevoegdheid van de gemeenschappen (onderwijs, cultuur) of de gewesten (werkgelegenheid, huisvesting) ressorteren of onder de bevoegdheid van verschillende overheden (gezondheid).

Daarom heeft de cel Gelijke Kansen (FOD Justitie) en Unia in 2019 om Europese financiering gevraagd. Het project werd geselecteerd, ging van start in mei 2020 en heeft als doel het gebruik van de gelijkheidsgegevens in België in kaart te brengen en te verbeteren. Een van de doelstellingen van dit project is het formuleren van aanbevelingen.

a) Het in kaart brengen van de bronnen van gelijkheidsgegevens in België voor de nog niet geanalyseerde criteria.

Het genoemde project (juni 2020 - juni 2021) beperkt zich tot de zogenaamde "raciale" criteria, religie en LGBTQI+-criteria. Veel criteria worden daarom niet gehandhaafd, zoals handicap, gezondheidstoestand, leeftijd etc. De voorgestelde actie bestaat uit een herhaling van de lopende projecten voor de criteria die nog niet aan bod zijn gekomen en zal voor de uitsplitsing naar geslacht van alle verzamelde gegevens zorgen.

Samenwerking cel Gelijke kansen (FOD Justitie), Unia, FOD Sociale Zekerheid, IGVM, Statbel/FOD Economie, POD Maatschappelijke Integratie, FOD Werkgelegenheid, FOD VVVL en Sciensano (gezondheidsgegevens, gezondheidstoestand).

b) Opvolging van de aanbevelingen van het project

Het hierboven geschetste project heeft een analyse van de resultaten van de inventaris gemaakt, een identificatie van de hiaten en de formulering van aanbevelingen om het gebruik en de verzameling van gelijkheidsgegevens in België te verbeteren. De voorgestelde actie bestaat uit de opvolging van deze verschillende aanbevelingen. Deze aanbevelingen zullen in mei 2021 bekend zijn. Daarna zal er een selectie uit moeten worden gemaakt op basis van de haalbaarheid en de gevolgen voor de begroting.

Elke nieuwe aanbeveling zal beoordeeld worden in termen van relevantie, methodologische haalbaarheid en gevolgen voor de begroting; en dit voor zover de aanbeveling niet indruist tegen de richtlijnen van Eurostat of de wet betreffende de openbare statistiek. Deze wet bepaalt dat de door Statbel georganiseerde statistieken geen betrekking mogen hebben op het privéleven, met inbegrip van het seksleven, de politieke, filosofische of religieuze opvattingen of activiteiten, het ras of de etnische afkomst. Bovendien wordt, met betrekking tot de integratie van de genderdimensie in de productie van statistieken, voortdurend een analyse uitgevoerd om, indien mogelijk en naar gelang van de verschillende gebieden, deze uitsplitsing uit te voeren.

Deze maatregel zal worden verwezenlijkt in samenwerking met de cel Gelijke kansen (FOD Justitie), Unia, FOD Sociale Zekerheid, IGVM, FOD Economie (Statbel), POD Maatschappelijke Integratie.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 10 (10.2, 10.3) en doelstelling 3 van de LTV.

1.4.3. Bestrijding van sociale en ecologische ongelijkheden op het gebied van gezondheid

In 2019 publiceerde Sciensano een rapport over de gezondheidstoestand van de Belgen, het "Health Status Report", waarin onder andere gewezen wordt op de toename van bepaalde ongelijkheden op gezondheidsgebied. Deze kunnen het gevolg zijn van sociale, economische en milieudeterminanten resulterend in ongelijkheid in alle aspecten van gezondheid, gaande van gezondheidsdeterminanten tot sterfte. Bovendien blijkt dat het vaak mensen in kwetsbare sociaaleconomische situaties zijn die de negatieve invloed van deze determinanten op hun gezondheid ervaren. Deze effecten zijn echter vermijdbaar; een beleid ter bestrijding van ongelijkheden op gezondheidsvlak moet rekening houden met het belang van gerichte communicatie al naargelang het publiek waarvoor het bestemd is en moet anticiperen op de effecten van elke te nemen maatregel op risicobevolkingsgroepen (Health and Equity Impact Assessment - HEIA). Hierbij dient aandacht te zijn voor de gezondheid van zowel vrouwen als mannen en de onderliggende determinanten die aan de basis liggen voor eventuele verschillen.

Het armoedebestrijdingsplan of de specifieke acties behandelen de problematiek op het niveau van de gefedereerde, federale, Europese of internationale entiteiten, maar kunnen worden aangevuld met voorstellen over het thema. De strijd tegen sociale en ecologische ongelijkheden in gezondheid is een thema dat is opgenomen in de bestuursovereenkomst van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en

Leefmilieu (FOD VVVL) 2019-2021. Het onderwerp zou kunnen worden besproken op een Just Transition Conference.

In het regeerakkoord wordt aangekondigd dat het de bedoeling is *"om tegen 2030 de gezondheidskloof tussen mensen met het hoogste en het laagste aantal te verwachten gezonde levensjaren met minstens 25% te verkleinen, het aantal vermijdbare sterfgevallen met 15% terug te dringen en opnieuw een plaats te veroveren in de groep van de tien Europese landen waar het aantal te verwachten gezonde levensjaren het hoogst is, en een hoge toegankelijkheid en een goede dekking te blijven garanderen"*. (p. 14). De overheid wil ook van onderconsumptie van zorgen, voornamelijk de mentale zorg een prioriteit maken (p. 15).

Tegen 2024 zullen concrete acties ter vermindering van de ongelijkheden, waaronder de genderdimensie, binnen de federale administraties zijn opgezet. Hiervoor zal een advies worden gevraagd aan de FRDO.

a) Opzetten van een HEIA

In 2022 zal de FOD VVVL een vrijwillig instrument voor ex-ante analyse (HEIA) ontwikkelen met het oog op de verbetering van het beleid ter bestrijding van de sociale en ecologische ongelijkheden op het vlak van gezondheid. Het zal bestaan uit een reeks vragen, die in 2021 eerst intern zullen worden getest en vervolgens door alle FOD's met deelname van het Impactanalysecomité.

b) Chronische ziekten: optimaliseren van de samenwerking tussen sociale diensten

In 2019 leed een op de vier Belgen aan een chronische ziekte. Onder de mensen die eraan lijden, zijn er veel kwetsbare personen. Chronische ziekten vereisen een voortdurende opvolging. Om de ziekte en haar problematiek te begrijpen, om zich goed te kunnen inleven in de behandelingen en om de benodigde opvolging ervan mogelijk te kunnen maken, moet de samenwerking tussen de sociale diensten van de ziekenhuizen en die van de OCMW's geoptimaliseerd worden. Dit met het oog op een administratieve vereenvoudiging die een impact zal hebben op de gezondheid van de kwetsbare personen.

In 2022 zullen de FOD VVVL en de POD Maatschappelijke Integratie (Dienst Ervaringsdeskundigen) een aantal maatregelen voorstellen om deze samenwerking te optimaliseren.

c) Versterking van de verplichte ziektekostenverzekering

De ziekte- en invaliditeitsverzekering is een hoeksteen van ons socialezekerheidsstelsel. Ze is verplicht en goedkoop. Niet alle burgers sluiten deze echter af, vaak bij gebrek aan middelen. Volgens de cijfers van het RIZIV zijn ongeveer 100.000 mensen in ons land niet gedekt door een ziekte- en invaliditeitsverzekering. Dit onderwerp moet worden behandeld in het kader van de studie over de impact in België van de Europese aanbeveling over de toegang tot de sociale zekerheid. Er moet worden gestreefd naar een dekkingspercentage van 100% voor 2024. De FOD Sociale Zekerheid, het RIZIV en de POD Maatschappelijke Integratie zullen samenwerken om de aanbevelingen van de studie betreffende de versterking van de verzekeringsdekking in de praktijk te brengen.

d) Preventie van schulden die verband houden met medische verzorging

De betaling van medische rekeningen kan een probleem zijn voor gezinnen in precaire situaties. Het voorkomen van schulden die verband houden met medische verzorging, vereist duidelijkere en transparantere informatie over de werkelijke kosten van de zorg. De POD Maatschappelijke Integratie, de FOD Sociale Zekerheid en het

RIZIV zullen in 2022 gezamenlijk een nationale sensibiliseringscampagne organiseren en/of de samenwerking tussen de sociale diensten van de OCMW's, de ziekenhuizen en de zorgverleners versterken. Er loopt een studie van het RIZIV, met specifieke aandacht voor de meest kwetsbare groepen. Bovendien zal er meer nadruk worden gelegd op sociale ongelijkheid inzake gezondheid en de complexiteit van armoedesituaties (fysieke, psychosociale en emotionele dimensie) bij de voortdurende vorming van zorgverleners en bij sensibiliseringscampagnes.

Deze maatregel van het RIZIV zal worden verwezenlijkt dankzij de medewerking van FOD VVVL en POD Maatschappelijke Integratie. Ze draagt bij tot SDG 10 (10.3, 10.4), die gericht is op het verminderen van ongelijkheden, maar ook SDG's 1 (1.3), 2, 3 (3.8, 3.9), 5, 7, 13, 15, 16 en 17 en de doelstellingen 1, 2, 3, 16, 17, 20, 21, 27 en 41 van de LTV.

1.5. Systematisch bestrijden van alle aspecten van armoede

België boekt onvoldoende vooruitgang in de strijd tegen armoede en we weten nu al dat de gezondheids crisis een negatief effect heeft op armoede. Er worden verschillende acties voorgesteld om deze ongunstige situatie te helpen oplossen.

1.5.1. Implementeren van een interfederale strategie ter bestrijding van dakloosheid en thuisloosheid

Initiatieven die ambitieus zijn in hun doelstellingen en overtuigend in hun resultaten hebben de koers uitgezet voor een federaal beleid dat leidt tot de beste duurzame oplossingen voor de opvang, de huisvesting, de begeleiding en het einde van het leven op straat voor daklozen. Desalniettemin moeten er nog zeer belangrijke uitdagingen worden aangepakt, zoals met name is gebleken uit de covid-19-crisis. Met de goedkeuring van het samenwerkingsakkoord dat op 12 mei 2014 door het Overlegcomité tussen de federale overheid en de gemeenschappen en gewesten werd gesloten, werd de basis gelegd voor een strategie tegen dak- en thuisloosheid. Op federaal niveau zijn de volgende administraties betrokken: Sociale Integratie en Sociale Zekerheid (voor de sociale bescherming van daklozen), Justitie (voor de dakloosheid van ex-gedetineerden), Binnenlandse Zaken (referentieadres en register van de bevolking), de federale politie (voor de rol van de politie in de aanpak van dakloosheid en de link tussen woonplaats en sociale rechten) en Gezondheid.

De onderlinge afstemming van competenties op alle bestuursniveaus is essentieel voor het slagen van een multimodale en systemische aanpak. De verzameling en behandeling van gegevens moet aan de grondslag liggen van een beleid dat gebaseerd is op bewijzen (evidence based policy). Alle partijen moeten samenwerken aan de verwezenlijking van de best mogelijke monitoring van daklozen en thuislozen.

Dit samenwerkingsakkoord tussen de federale staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Waals Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Franse Gemeenschapscommissie en de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie heeft tot doel de rol en de verantwoordelijkheden van elk overheidsniveau in de strijd tegen dak- en thuisloosheid vast te leggen. 7 belangrijke principes worden erin bekrachtigd:

- gemeenschappelijke definities aannemen
- ieders competenties afbakenen en begrenzen
- voorzien in structureel overleg tussen alle belanghebbenden
- de weg bereiden voor een betere harmonisatie van het beleid op dit gebied
- een nauwe en beter gecoördineerde samenwerking tot stand brengen

- concreet samenwerken rond de opvang van daklozen in de winter
- de sociale innovatie en het kennisbeheer versterken

Het regeerakkoord kondigt aan dat het samenwerkingsakkoord thuis- en dakloosheid geactualiseerd zal worden "*om de dakloosheid aan te pakken in de steden en gemeenten van het land, door een ambitieuze verhoging van het aantal trajecten volgens het housing-first principe*" (p.28). Het identificeren van de relevante competenties voor een strategisch georiënteerde strijd tegen dak- en thuisloosheid is echter niet voldoende. De ontwikkeling van een governance-instrument moet nog worden uitgedacht tussen de belanghebbenden, met het oog op het creëren van de voorwaarden voor een echte samenwerking op meerdere niveaus.

Dit instrument in de vorm van een actieplan moet:

- de leidende beginselen definiëren,
- de doelstellingen vastleggen,
- de middelen bepalen die nodig zijn om deze te bereiken,
- de hoofdrolspelers identificeren die betrokken zullen worden bij de realisaties ervan,
- de uitvoering plannen,
- de geboekte vooruitgang voortdurend evalueren.

a) De interministeriële conferentie *grootstedenbeleid, integratie en huisvesting* een actieplan laten goedkeuren in de vorm van een aanvullend protocol bij het *Samenwerkingsakkoord inzake dak- en thuisloosheid van 12 mei 2014*, dat wordt aangevuld met een alomvattende en interfederale strategische aanpak van de bestrijding van dak- en thuisloosheid onder de voorwaarden die het Europees Parlement in zijn resolutie van 16 januari 2014 heeft aanbevolen en onder de voorwaarden van de Europese pijler van sociale rechten.

b) Aan het Samenwerkingsakkoord inzake dak- en thuisloosheid een aanvullend protocol toevoegen ter uitvoering van een interfederale strategie ter bestrijding van dak- en thuisloosheid.

Onder de coördinatie van de POD Maatschappelijke Integratie zal de federale overheid een voorontwerp van protocol opstellen waarin de acties worden beschreven die binnen de federale bevoegdheid vallen in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. Dit voorontwerp zal in de eerste helft van 2022 binnen het netwerk van federale armoedeambtenaren mee worden geschreven. Er zal ook rekening worden gehouden met de verschillende situaties van vrouwen en mannen.

c.5.5.1.06.02. Op initiatief van de minister voor Maatschappelijke Integratie en Armoedebestrijding zal de Interministeriële Conferentie belast worden met de oprichting van een speciale commissie die tot taak zal hebben het voorontwerp van *federaal* protocol aan te vullen met de acties die afhankelijk zijn van de *gefedereerde entiteiten*, en dit in een *multilevel* logica.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 1 (1.2, 1.b) 10 (10.4) en (11.1) en doelstellingen 2 en 3 van de LTV.

1.5.2. Optrekken van de minimumuitkeringen richting de armoedegrens

Het regeerakkoord heeft tot doel de sociale uitkeringen op te trekken "*richting de armoedegrens*" (p. 27). Het nationale actieplan voor toegang tot sociale bescherming omvat een maatregel om de minimumuitkeringen voor sociale zekerheid en bijstand te verhogen. De minimumuitkeringen in de Belgische sociale zekerheid volstaan vandaag namelijk niet om gezinnen te beschermen tegen armoede. Dit geldt zeker voor de

bijstandsuitkeringen: het leefloonbedrag voor een alleenstaande ligt 77% onder de armoedelij. Maar ook de minima in de sociale zekerheid zijn vaak niet toereikend. Bijvoorbeeld: een echtpaar dat afhankelijk is van een minimumpensioen (volledige loopbaan) heeft een gezinsinkomen dat 13% onder de armoedelij ligt. In Europees vergelijkend perspectief scoort België dan ook slecht wat betreft het armoederisico van werkarme gezinnen. In de periode 2021-2024 zal het bedrag van het RIS en het equivalent daarvan, maar ook de andere laagste uitkeringen zoals de Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en de Inkomensvervangende tegemoetkoming, met 10,75% worden verhoogd om ze dichterbij de armoedegrens te brengen. Deze inhaalbeweging wordt jaarlijks uitgevoerd en komt bovenop de verhogingen in verband met de welvaartsenveloppe en de indexering.

a) In 2022 stellen de FOD Sociale Zekerheid en de POD Maatschappelijke Integratie een interdepartementaal gedetailleerd plan voor over hoe en binnen welk tijds kader de minima opgetrokken kunnen worden richting de Europese armoedegrens.

b) Vanaf 2023 dient hiervoor bovendien een apart budget vrijgemaakt te worden, voorgesteld door de FOD Sociale Zekerheid en POD Maatschappelijke Integratie, naast de welvaartsenveloppe. Anders bestaat het risico dat de andere sociale zekerheidsdoelstellingen waarvoor de welvaartsenveloppe in het leven geroepen is onder druk komen te staan, bijvoorbeeld het verzekeren van de verworven levensstandaard in geval van sociale risico's.

c) Ook moet, tegen eind 2021, een analyse gemaakt worden (FOD sociale zekerheid, FOD Werkgelegenheid, POD Maatschappelijke Integratie, RIZIV, FOD Financiën, IGVM, Federaal Plan Bureau) van de noodzakelijke flankerende maatregelen (waaronder in een gender perspectief). Het verhogen van de sociale minima heeft een impact op de inactiviteitsvallen - dit is de financiële meerwaarde van werken - vooral voor personen met een laag verdienpotentieel. Er is ook een nood aan rekenmodellen om de inactiviteitsvallen weg te werken. Daarom zijn bijkomende maatregelen nodig ter verhoging van het netto inkomen uit een laag loon (bijvoorbeeld over versterking van de werkbonus) en/of een verlaging van de kosten van lage inkomensgezinnen (bijvoorbeeld door een uitbreiding van sociale tarieven). Er moet ook worden nagedacht over een langetermijnperspectief om ervoor te zorgen dat degenen die aanvankelijk onder deze regelingen vielen, later in hun loopbaan toegang kunnen krijgen tot promoties.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 1 (1.2, 1.3, 1.4, 1.5), 8 (8.5) en 10 (10.1) en doelstellingen 2, 3, 8, 9, 10 en 11 van de LVT.

1.5.3. Een einde maken aan de rechtsonzekerheid van het statuut van samenwonende

In de verschillende sociale zekerheids- en bijstandsstelsels lopen de definities van het statuut van samenwonende sterk uiteen. Dit leidt tot grote rechtsonzekerheid, inconsistenties en perverse effecten op vele aspecten van het leven. Volgens het Memorandum over het onderwerp van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting brengt het statuut van de samenwonenden het recht op een fatsoenlijk inkomen in het gedrang, bemoeilijkt het de toegang tot fatsoenlijke en betaalbare huisvesting, verhindert het de sociale en familiale solidariteit tussen de burgers, hypothekeert het het recht op privacy, bemoeilijkt het de toegang tot de rechtspraak etc. Bovendien is er sprake van genderongelijkheid, aangezien de status van samenwonenden vooral vrouwen betreft. In het regeerakkoord wordt aangekondigd dat onderzocht zal worden *"of de bestaande sociale en fiscale regelgeving nog aangepast is aan de moderne samenlevingsvormen (nieuwe vormen van co-housing en solidariteit zoals kangoeroe-wonen) en/of zorgformules en aan de keuzes van eenieder"* (p. 28).

a) Vanaf 2021 zullen de FOD Sociale Zekerheid, RIZIV en de POD Maatschappelijke Integratie de samenwerking tussen de bestaande interne werkgroepen en de gespecialiseerde onderzoekers over de perverse effecten van het statuut van samenwonende van de verschillende reglementeringen intensifiëren. Deze studie zal leiden tot beleidsaanbevelingen.

b) Vanaf 2022 zal de FOD Sociale Zekerheid de bespreking van de aanbevelingen coördineren en binnen de betrokken administraties een experten groep oprichten, met inbegrip van de betrokken openbare sociale zekerheids- en parastatale instellingen, met het oog op de bespreking en de uitvoering van de aanbevelingen die voortvloeien uit de verschillende studies die werden uitgevoerd met het oog op een betere harmonisering van de regelgeving.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 1 (1.2), 10 (10.3) en 11 (11.1) en doelstellingen 2 en 3 van de LTV.

1.5.4. Bestrijden van een overmatige schuldenlast

neemt "om de kosten verbonden aan gerechtelijke en minnelijke schuldinvordering te reduceren. Het gaat om zowel kosten verbonden aan de tussenkomst van de professionele invorderaar als kosten verbonden aan de procedure zelf. Er wordt gestreefd naar een gecentraliseerde en ethische schuldinvordering van schulden verschuldigd aan de federale overheid. De collectieve schuldenregeling wordt geëvalueerd en bijgestuurd waar nodig. Voor de eerste herinnering bij een onbetaalde factuur worden geen kosten aangerekend. De regering evalueert de regeling rond consumentenkredieten en stuurt eventueel bij met het oog op een betere bescherming van financieel zwakkere consumenten." (p. 50). Verder wordt eveneens het volgende gepreciseerd: "De collectieve schuldenregeling (inclusief de rol van de OCMW's) wordt geëvalueerd en bijgestuurd waar nodig. Ethische schuldbemiddeling wordt gepromoot." (p. 28).

Een van de doelstellingen van duurzame ontwikkeling tegen 2030 is het uitroeien van armoede in al haar vormen alsook van sociale uitsluiting. Iedereen, vooral de armen en kwetsbaren, moeten toegang hebben tot bepaalde diensten en vormen van eigendom.

Volgens het Federaal Planbureau hebben in 2019 83.374 personen gebruikgemaakt van een collectieve schuldenregeling in België. Sinds 2016 daalt dit cijfer elk jaar. De statistieken van de Centrale voor Kredieten aan Particulieren van 2019 laten een positieve evolutie zien. Er zal uiteraard rekening moeten worden gehouden met de sociale gevolgen van de gezondheidscrisis voor deze trends.

Overmatige schuldenlast blijft een echt maatschappelijk probleem. Om tegen 2030 de SDG's te halen moet de overmatige schuldenlast van de gezinnen verminderen.

Hoewel er een reeks regelgevende maatregelen bestaat om de belangen van de consumenten in moeilijke financiële situaties te beschermen, zijn er aanvullende maatregelen nodig om de consumenten beter te kunnen beschermen tegen overmatige schuldenlast.

De doelstelling is dus zorgen voor een betere handhaving van het bestaande regelgevingskader en/of dit zo nodig herzien, met het oog op een betere bescherming van de consument met schulden.

a) Bestrijden van gemakkelijk krediet

Vanaf 2021 zal de FOD Economie erop toezien dat zijn controles worden geïntensiveerd, met name wat betreft de naleving van de informatie- en adviesplicht bij de kredietverstrekking en zal hij nagaan of de aan de consument verstrekte informatie over de mogelijke gevolgen van een groepering (totale kosten, duur van de kredietovereenkomst, jaarlijkse kosten percentage, enz.) correct is en duidelijk wordt vermeld.

De FOD Economie zal ervoor zorgen dat het bestaande regelgevingskader wordt aangepast in overeenstemming met de nieuwe richtlijn die Richtlijn 2008/48 wijzigt, om een beter kader te bieden voor nieuwe wervingstechnieken (e-mail, telefoon, internet) in het kader van kredietaanbiedingen.

Samenwerking tussen de POD Maatschappelijke Integratie en de FOD Economie. Ook de betrokkenheid van de bij de respectievelijke overheden gedetacheerde ervaringsdeskundigen bij de uitvoering van deze maatregel is van belang.

- a) Beschermen van kwetsbare consumenten door hen te informeren over de risico's van overmatige schuldenlast

Tegen eind 2023, desgevallend in het kader van de herziening van de wet op de collectieve schuldenregeling, een informatiecampagne voeren die gericht is op jonge consumenten door hen bewust te maken van concrete situaties die tot overmatige schuldenlast kunnen leiden (impulsaankopen, onlineaankopen, gebruik van creditcards, enz.).

Deze maatregel voorziet de samenwerking van de POD Maatschappelijke Integratie en de FOD Economie. Ook de betrokkenheid van de bij de respectievelijke overheden gedetacheerde ervaringsdeskundigen bij de uitvoering van deze maatregel is van belang.

De maatregel draagt bij tot SDG 1 (1.2) en doelstelling 3 van de LTV.

systemische schokken. Ondanks de ingrijpende gevolgen op gezondheids-, menselijk, economisch en sociaal gebied mag de huidige crisis ons niet doen vergeten welke de mondiale uitdagingen zijn in verband met de opwarming van de aarde, biodiversiteitsverlies, cyberveiligheid, de vergrijzing, terrorisme etc. Deze uitdagingen kunnen ernstige gevolgen op economisch, ecologisch en sociaal vlak met zich meebrengen, onder meer voor de gelijkheid tussen mannen en vrouwen, zoals de covid-19-crisis ook heeft aangetoond. Het gaat dus zowel om het anticiperen op nieuwe risico's als om het aanpassen van bestaande instrumenten teneinde beter tegen de huidige trends opgewassen te zijn. Verschillende lopende of toekomstige initiatieven over dit onderwerp werden aangekondigd in het regeerakkoord en zijn daarom hier niet opgenomen, bijvoorbeeld het nationaal plan voor herstel en veerkracht (zie hoofdstuk 9), het generieke pandemieplan, de beoordeling en de bijwerking van de bestaande noodplannen (betreffende energievoorziening, voedselvoorziening, voedselrampen, ozon en warmte, rusthuizen, kernenergie enz.), de strategische nota over terrorisme, extremisme en radicalisering, het reductieplan voor pesticiden, het nationaal veiligheidsplan. Voorts kan een transformatieve verandering in het bestuur van sociaalecologische systemen helpen om klimaat- en biodiversiteitsbestendige ontwikkelingstrajecten tot stand te brengen.

Dit hoofdstuk heeft betrekking op verschillende domeinen: het beheer van (risico's op) rampen, de strijd tegen diverse vormen van illegale handel en tegen de financiering van terrorisme, de bescherming van biodiversiteit en van het mariene milieu, de goedkeuring van een actieplan voor hormoonverstoorders. Via deze acties zal het plan bijdragen tot de verwezenlijking van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen SDG 3, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15 en 16 en tot de doelstellingen in het kader van de thema's 'gezondheid', 'klimaatverandering' en 'biodiversiteit' van de federale langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling.

2. Versterken van de veerkracht tegen risico's

2.1. Beheren van de huidige en toekomstige rampenrisico's

Een goed werkend natuur-systeem en een gezonde leefomgeving zijn de fundamenteën voor een goede levenskwaliteit van burgers. Verschillende wereldwijde initiatieven houden zich bezig met het beschermen van de biodiversiteit, het tegengaan van de klimaatverandering en het bewerkstelligen van een aanvaardbare en evenwichtige levenskwaliteit voor iedereen. Hoewel elk van deze initiatieven een duidelijk doel heeft, zijn hun respectievelijke uitdagingen nauw met elkaar verbonden. Biodiversiteitsverlies en klimaatverandering versterken elkaar. Het is urgent om beide uitdagingen tegelijk en coherent aan te pakken. Deze dubbele crisis niet gezamenlijk aanpakken zou onze goede levenskwaliteit in het gedrang brengen. (IPBES, 2019).

Het Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030 werd in maart 2015 aangenomen. Het is bedoeld om nieuwe rampenrisico's te voorkomen, bestaande risico's te verminderen en restrisico's te beheren. Het legt sterk de nadruk op preventie, beheer en vermindering van de rampenrisico's (in plaats van op het beheer van rampen eenmaal deze zich voorgedaan hebben) alsook op het versterken van veerkracht.

Als onderdeel van het UNFCCC-proces is het Akkoord van Parijs over de klimaatverandering de eerste universele en juridisch bindende wereldwijde overeenkomst om de klimaatverandering te bestrijden en zich aan te passen aan de gevolgen ervan (UNFCCC, 2015). De mondiale doelstelling inzake aanpassing is gericht op *"het vergroten van het aanpassingsvermogen, het opbouwen van veerkracht en het verminderen van de kwetsbaarheid voor klimaatverandering, teneinde bij te dragen aan duurzame ontwikkeling en te zorgen voor een adequate aanpassingsrespons in de context van de mondiale temperatuurdoelstelling"*.

In het kader van UNCBD zal de COP15 naar alle verwachting op korte termijn een mondiaal kader vastleggen inzake biodiversiteit voor na 2020, om zo bij te dragen aan de uitvoering van de SDG's. Dat mondiale kader zal leiden tot een herziening van de nationale strategie inzake biodiversiteit, zoals voorzien in het regeerakkoord en zoals aanbevolen in de evaluatie van de Belgische milieuprestaties door de OESO (maart 2021).

Voor het verkleinen van de rampenrisico's in het bijzonder is een gecoördineerd optreden in een aantal sectoren, instellingen en disciplines nodig. Het regeerakkoord voorziet het volgende: *"Een interfederale en multidisciplinaire werkgroep wordt belast met de evaluatie en actualisatie van bestaande noodplannen (energiebevoorrading, voedselbevoorrading, voedselrampen, ozon en hitte, rustoord, nucleair, etc.). De werkgroep gaat ook na welke bijkomende noodplannen opportuun zijn."* (p. 14).

De synergiën tussen risicobeperking bij rampen, de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling en het beleid inzake klimaatverandering en biodiversiteitsverlies moeten worden versterkt. We moeten onze capaciteit om risico's te identificeren aanscherpen, nieuwe risico's beperken en bestaande risico's beheersen door de veerkracht op economisch, sociaal, gezondheids- en milieuvlak via een holistische aanpak te versterken. We kunnen de doelstelling uit de Europese Klimaatwet om tegen 2050 onze weerbaarheid tegen klimaatverandering te hebben opgebouwd, hier in rekening brengen.

De volgende maatregelen dragen bij tot SDG's 1 (1.5), 11 (11.5, 11.b) en 13 (13.1).

2.1.1. Een strategie voor het beperken van de rampenrisico's

In 2021 zal het Nationaal Crisiscentrum (NCCN) het initiatief nemen om een werkgroep bijeen te roepen en te coördineren die bestaat uit deskundigen van de verschillende betrokken FOD's. Deze werkgroep zal de vorm aannemen van een nationaal overlegplatform dat tot doel heeft op regelmatige basis vitale disciplines en sectoren op nationaal niveau bijeen te brengen om zich samen voor te bereiden op een beter crisisbeheer.

De oprichting van een dergelijk platform heeft onder meer het volgende tot doel:

- Een omgeving creëren die bevorderlijk is voor collaboratief crisismanagement door het opbouwen van een netwerk van partners die elkaar kennen en gewend zijn om met het NCCN en elkaar samen te werken;
- De noodplanning professionaliseren door een goede uitwisseling van risico-informatie in functie van de actualiteit te verzorgen en door het vastleggen van gemeenschappelijke prioriteiten ;
C.6.1.1.02.03. Het opstellen van een kalender met oefeningen op nationaal niveau en zo de kans op effectieve deelname van de nationale partners aan de oefeningen en de voorbereiding ervan vergroten;
- De coördinerende rol van het NCCN in het kader van de nationale rampenplannen vergemakkelijken;
- De verschillende sectoren beter begeleiden bij hun eigen voorbereiding op het beheer van een incident in hun sector (en de voorbereiding van sectorplannen) en in de context van een crisis, met inbegrip van een federale fase, met name de rol binnen de huidige en toekomstige crisisbeheerstructuren.

De uitgenodigde partners zullen in de eerste plaats de partners zijn die waarschijnlijk zullen worden uitgenodigd om deel uit te maken van het federale Coördinatiecomité in geval van een nationale crisis (dat het bevoegde orgaan is voor de multidisciplinaire coördinatie van de crisis bij een federale fase) of om een evaluatiecel voor te zitten die bevoegd is voor een cruciale sector (bevoegd orgaan om een analyse van de situatie in de sector uit

te voeren en om advies te geven over de maatregelen die moeten worden genomen om de impact van de crisis op de samenleving te beperken).

Betrokken FOD's: VVVL, Buitenlandse Zaken (Sendai-knooppunt), Binnenlandse Zaken en andere instellingen al naargelang de behoeften (zoals Defensie, FOD Mobiliteit, de Gewesten etc.).

2.1.2. Ontwikkelen van een federaal beleid voor aanpassing aan de klimaatcrisis

De klimaat- en biodiversiteitscrisis zijn onlosmakelijk met elkaar en met de toekomst van de mensheid verbonden²⁷. Naarmate de klimaatverandering versnelt, worden ernstige gevolgen voor de samenleving verwacht (economie, gezondheid, biodiversiteit, voedselzekerheid, ongelijkheid etc.).

De opwarming van de aarde is een mondiale uitdaging die een dringend antwoord op twee niveaus vereist: enerzijds de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (mitigatie) en anderzijds de beperking van de gevolgen van de klimaatverandering (adaptatie). Ook verlies en schade worden sinds het Akkoord van Parijs expliciet in rekening gebracht.

Het scala aan adaptatiemaatregelen is zeer breed en omvat onder meer de Nature based Solutions (NbS) met voordelen voor de biodiversiteit, aangepaste infrastructuur of sociale vangnetten, doordacht watergebruik, planning en risicopreventie (bv. het in kaart brengen van de risico's van bosbranden op middellange en lange termijn) enzovoort.

Een eerste plan (federale bijdrage aan het Nationaal Adaptatieplan, 2016-2020) werd in 2016 afgerond. Het eerste plan erkende dat de adaptatie een iteratief proces is, dat een regelmatige opvolging vereist met het oog op een continu leerproces. Een nieuw federaal plan, dat onder meer rekening moet houden met de evaluatie van het eerste plan, de studie die de sociaaleconomische impact van de klimaatverandering in België²⁸ beoordeelt, de ontwikkelingen op Europees niveau (Europese adaptatiestrategie en andere strategieën in het kader van de Europese Green Deal²⁹) en de recentste wetenschappelijke ontwikkelingen, blijkt van essentieel belang voor de periode na 2020.

De federale regering heeft zich voorgenomen een coherente reeks adaptatiemaatregelen uit te werken. Het is onontbeerlijk om alle betrokken actoren te mobiliseren, met name de bevoegde ministers en de bevoegde federale overheidsdiensten, -instellingen en -bedrijven. Consultatie met alle belanghebbenden, waaronder FRDO, zal worden voorzien. Tevens zal een beleid uitgewerkt worden voor de geleidelijke adaptatie aan de klimaatverandering binnen de gezondheidszorg, waarbij rekening wordt gehouden met de resultaten van de studie omtrent de impact van de klimaatverandering op het gezondheidszorgsysteem in België (publicatie najaar 2021).

Parallel hiermee, gaat de federale regering door met de realisatie van een "Belgisch Kenniscentrum voor Klimaat", zoals voorzien in het nationaal adaptatieplan voor de periode 2016-2020. Dit centrum zal worden geïntegreerd in de werking van de federale wetenschappelijke instellingen (RMI, IASB, IRSNB, enz.) om hun onderzoeksprogramma's inzake klimaat te coördineren, hun samenwerking met andere onderzoekscentra

²⁷ <https://ipbes.net/events/launch-ipbes-ippcc-co-sponsored-workshop-report-biodiversity-and-climate-change> Full report: <https://zenodo.org/record/5031995#.YN4gf-gzZPY>

²⁸ Evaluation of the socio-economic impact of climate change in Belgium - Final report (<https://climat.be/doc/seclim-be-2020-finalreport.pdf>)

²⁹ Zie https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/ip_21_663 (février 2021)

en universiteiten te versterken en hun werkzaamheden sterker toe te spitsen op de behoeften van economische en politieke actoren (adaptatiemaatregelen, beheer van natuurlijke risico's, enz.)

Betrokken FOD's: Binnenlandse Zaken, Mobiliteit, DGD, Belspo, VVVL, Economie, Defensie etc.

2.1.3. Het gezondheidsstelsel veerkrachtiger maken

Op het gebied van de volksgezondheid zullen, in overleg met de multidisciplinaire component en ondanks de crisis die in 2021 voortduurt, initiatieven worden ondernomen om lessen te trekken uit de crisis en ons land beter voor te bereiden op toekomstige gezondheids crises:

- Herziening van de gezondheids crisisplanning (noodplannen, General Preparation Plan en pandemieplan, strategische voorraden, gezondheidsoefeningen) vanuit een interdepartementaal, nationaal en internationaal perspectief door integratie van alle gezondheidssectoren;
- Opname van een hoofdstuk over epidemiebeheer in het Ziekenhuisnoodplan;
- Implementatie van een digitaal programma (BITS) dat door de hulpdiensten wordt gebruikt voor de registratie van personen die betrokken zijn bij een noodsituatie;
- Definitie van het concept van het federaal kenniscentrum voor psychosociale bijstand bij rampen en zijn taken;
- Versterking van de bestaande bewakingsnetwerken;
- Stabilisering en versterking van de Saniport-dienst.

De crisis heeft de noodzaak van hervormingen duidelijk gemaakt. Er zijn veel stemmen opgegaan, zowel in de samenleving als onder gezondheidswerkers, om niet terug te gaan "naar hoe het vroeger was" en om na te denken over structurele maatregelen op basis van de lessen die uit de crisis zijn getrokken. Deze legitieme eisen zullen moeten worden gehoord.

De covid-19-crisis heeft duidelijk aangetoond dat er een uitgebreide denkoefening nodig is over de toekomst, de financiering, de organisatie en de strategie van België op het vlak van volksgezondheid. Een brede visie op gezondheid beperkt zich niet tot de fysiologische aspecten, maar omvat ook welzijn, empowerment, veerkracht, participatie en het zoeken naar zingeving. Het gaat ook om het bevorderen van "*health literacy*" of de competenties op gezondheidsvlak. Om voor je eigen gezondheid te kunnen zorgen. Maar ook om de obstakels in ons gezondheidssysteem te begrijpen en deze te verkleinen. Gezondheid is geen exclusieve bevoegdheid, maar komt op alle beleidsterreinen tot uiting. Vanuit dit oogpunt moet er een transformatie van ons gezondheidszorgsysteem plaatsvinden.

Dit debat zal de versterking van bestaande elementen omvatten, maar moet de kwestie van fundamentele transformaties en paradigmaverschuivingen aan de orde durven stellen. Net zoals de milieutransitie van vitaal belang is voor de toekomst van de Belgische samenleving, is een volksgezondheidstransitie net zo noodzakelijk. Deze hervormingen zullen plaatsvinden in overleg met de gezondheidswerkers, de wetenschappelijke en academische wereld, de verzekeringsorganen, de gefedereerde entiteiten, de patiëntenverenigingen en de sociale partners (zowel op het niveau van het gezamenlijk beheer van de ziekte- en invaliditeitsverzekering als van de "gezondheidssector").

De herfinanciering van de zorg is voorzien in het regeerakkoord (p.15) en er zullen hervormingen worden doorgevoerd om de zorgsector veerkrachtiger te maken, met de volgende prioriteiten:

- Sluiting van een nieuw pact met de farmaceutische sector (innovatie, toegankelijkheid, tekorten, ethiek, controle van het geneesmiddelenbudget, budgettaire responsabilisering van de sector);
- Voortzetting van de hervormingen met betrekking tot de ziekenhuizen (financiering, herdefiniëring van de nomenclatuur, continuïteit en integratie van de zorg, ziekenhuislandschap, regeling van de honorariumsupplementen etc.);
- Versterking van de eerstelijnszorg (financiering, samenwerking, preventie, geïntegreerde zorg voor chronische ziekten etc.)
- Ontwikkeling van de geestelijke gezondheidszorg met een prioriteit voor zeer toegankelijke ambulante en op de gemeenschap gerichte zorg, een zorgverlening die toegankelijk is voor degenen die het nodig hebben, met bijzondere aandacht voor kinderen en adolescenten ;
- Versterking van de kwaliteit en efficiëntie van de zorg op basis van wetenschappelijk bewijs en de behoeften van de patiënt (delen van gegevens, stem van de patiënt).

Vanaf 2021 zal de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu deze hervormingen niet meer geïsoleerd uitvoeren, maar op een geïntegreerde manier. De samenwerking tussen de eerste lijn en de ziekenhuizen, tussen de zorgverleners, tussen de overheden en tussen de verschillende overheidsniveaus is hierbij van cruciaal belang.

2.2. Opvoeren van de strijd tegen de diverse vormen van illegale handel

Veel vormen van illegale handel, zoals de handel in dieren, zijn de laatste jaren sterk toegenomen. De handel in wilde dieren vormt niet alleen een bedreiging voor de biodiversiteit, maar kan ook verwoestende gevolgen hebben voor de bestaansmiddelen van de bevolking en de plaatselijke economieën, en vormt een risicofactor voor de gezondheid van mens en dier.

De volgende maatregelen dragen bij tot SDG's 8 (8.2, 8.4) 9 (9.4), 12 (12.2), 14 (14.4) 15 (15.2, 15.5 15.6, 15.7) en 16 (16.4).

2.2.1. Illegale handel van hout en diersoorten bestrijden

Het regeerakkoord bepaalt dat *"de illegale handel in hout, wilde dieren en planten actief zal worden bestreden, in het kader van het Europees actieplan tegen de illegale handel in wilde planten en dieren. In het kader van de CITES-overeenkomst zal de regering de huidige middelen om de illegale handel op te sporen en te bestrijden (nieuwe technieken, magistraten CITES) versterken"* (p. 63). "Illegal Wildlife Trade" (IWT) of de handel in wilde dieren wordt wereldwijd aanzien als één van de meest lucratieve illegale sectoren naast smokkel in mensen, drugs en wapens. Verschillende bronnen schatten de illegale handel in wilde dieren en planten, waaronder hout, jaarlijks op een waarde tussen 8 à 20 miljard euro. Het gaat om de illegale handel in dieren, planten alsook alle vormen en producten van deze soorten. Dit kan ruimer gezien worden dan de context van CITES, alhoewel het toch vaak enkel in de CITES en de EU-houtverordening (EUTR) context besproken wordt.

Belangrijke drijfveren voor deze illegale handel zijn, voornamelijk de stijgende vraag naar producten van in het wild levende soorten (waaronder *wild meat*), armoede van lokale gemeenschappen in landen van oorsprong, slecht bestuur en corruptie. Door illegale handel staan populaties van een groot aantal beschermde soorten (onder meer olifanten, neushoorns, koralen, schubdieren, tijgers en mensapen) onder grote druk. De handel in wilde dieren, habitatverlies en klimaatverandering zijn drie van de vijf grootste bedreigingen voor de biodiversiteit³⁰. De federale overheid zal maatregelen nemen om de vraag naar wild vlees te verminderen door

³⁰ Meer info m.b.t. de bedreigingen: <https://bebiodiversity.be/biodiversity-is-a-balance/>

de consumenten en de leveranciers, actief te informeren en te sensibiliseren. Er zullen meer controles en sancties komen, en meer DNA-tests om de oorsprong van het vlees te achterhalen.

De EU, en dus ook België, speelt een belangrijke rol bij de bestrijding van deze illegale handel, aangezien Europa een afzetmarkt is en als draaischijf voor de illegale handel naar andere regio's fungeert. In 2016 werd een Europees Actie Plan (EUAP) uitgewerkt om tot een gezamenlijke bestrijding van de handel in wilde dieren in de EU te komen, alsook om de rol van de EU te versterken in de wereldwijde strijd tegen deze illegale activiteiten.

Het EUAP eindigde eind 2020. Een evaluatieprocedure is lopende en er zal, normaalgezien, een nieuw plan zijn in februari/maart 2022. Dit plan moet leiden tot concrete acties op Belgisch niveau na overleg met alle partners: FOD VVVL, FOD Financiën (Douane), FAVV, Politie, FOD Justitie (Openbaar Ministerie) en FOD Buitenlandse Zaken. In afwachting van dit nieuwe EUAP, zullen er verschillende maatregelen genomen worden om de doelstellingen uit het regeerakkoord te vervullen: *“de illegale handel in hout, dieren en wilde planten wordt actief tegengegaan, als onderdeel van het Europees actieplan tegen illegale handel in wilde dieren en planten. In het kader van de CITES regelgeving versterkt de regering de huidige middelen om illegale handel op te sporen en terug te dringen (nieuwe technieken, CITES-magistraat)”* (regeerakkoord, p. 63).

a) Mobiliseren van alle actoren om van CITES en de EU-houtverordening (EUTR) een prioriteit te maken

FOD VVVL zal tijdens deze periode alle actoren mobiliseren voor het deelnemen aan Belgische, Europese en Internationale operaties. FOD VVVL zet in 2021 de gesprekken met het FAVV verder voor het vernieuwen van het bestaande protocol en zorgt dat CITES hierin een prioriteit blijft. FOD VVVL gaat in 2021 de gesprekken aan met de nieuwe ontwikkelde Federal Unit Public Health & Environmental Crime (FUPHEC) van de Federale Gerechtelijke Politie om een betere samenwerking te creëren.

b) Hoofd bieden aan nieuwe vormen van criminaliteit/ uitdagingen

Om het hoofd te bieden aan nieuwe uitdagingen, zoals e-commerce of witwassen, gaat de FOD VVVL nieuwe partnerschappen aan met de Financial Investigation Unit (FIU) alsook met de Customs Cyber unit.

c) Verbeteren van technieken om soorten te identificeren

Het museum van Tervuren stelt voor om een Forensisch houtcentrum op te richten in samenwerking met FOD VVVL en andere geïnteresseerde federale instellingen. Dit centrum zou dan, vanaf 2022, het vooraanstaande kenniscentrum worden van België inzake houtidentificatie. De nieuwste technieken (DART-TOFMS) zouden worden gebruikt, waarop verschillende controleautoriteiten alsook invoerende houtfirma's beroep kunnen doen. Dit vergemakkelijkt niet alleen de controle op de naleving van CITES, maar ook op de Europese houtverordening (EUTR). Het zou ook de nodige opleiding en scholing voor de betrokken actoren verschaffen.

d) Verbeteren van de kennisuitwisseling over CITES en EUTR tussen autoriteiten

FOD VVVL zet in op kennisuitwisseling over CITES en EUTR trends met alle controle-instanties en justitie. De FOD VVVL zal eind 2021 verschillende voorstellen van nieuwe CITES soorten maken, die in maart 2022 op de COP19 CITES zullen worden besproken. Outreach acties met de landen van herkomst en bestemming zullen plaatsvinden.

2.2.2. Inspectie van e-commerce handel door federale overheden versterken

In het algemeen neemt het gebruik van e-commerce toe (het aanbod van producten op de Belgische markt neemt toe, evenals het aantal bedrijven dat in de sector actief is), waardoor met name op het gebied van controle en inspectie nieuwe uitdagingen ontstaan.

Het productgamma op de Belgische markt blijft groeien en Belgische bedrijven breiden hun aanbod al jaren uit via online verkoopkanalen. Marktdeelnemers uit andere landen, binnen of buiten de EU, bieden via e-commerce ook producten aan op de Belgische markt. Door de covid-19-crisis hebben bedrijven hun e-commerce-activiteiten uitgebreid of opgestart en zijn consumenten nog meer gebruik gaan maken van online bestellingen. Ten einde een level playing field te waarborgen, deloyale concurrentie te bestrijden en ons eigen Belgisch ondernemingsweefsel te versterken, ook op het vlak van e-commerce, is een versterking van inspectie o.a. inzake leefmilieu en gezondheid op e-commerce belangrijk.

Naast het controleren van fysieke entiteiten, willen bepaalde inspectiediensten van de Federale Overheid zich meer focussen op de controle van misbruiken in de e-commercemarkt die definitief zijn plaats heeft ingenomen naast fysieke verkooppunten.

De producten die worden aangeboden voldoen niet steeds aan de Belgische of Europese regelgevingen en vormen hierdoor enerzijds een gevaar voor de gezondheid en veiligheid van de burgers en bedrijven of van het milieu en vormen anderzijds eveneens een oneerlijke concurrentie voor die Belgische bedrijven die de regels en normen wel respecteren. Zoals aangekondigd in het regeerakkoord, *"zullen maatregelen worden genomen om gelijke concurrentievoorwaarden te creëren tussen Belgische en buitenlandse ondernemingen met dezelfde controles en in overeenstemming met de Belgische wetgeving (bv. met betrekking tot e-commerce)."* » (p. 42).

Teneinde de inspecties van deze online-activiteiten doeltreffend en doelmatig te kunnen uitvoeren, is een aangepaste en specifieke aanpak vereist. Naast de versterking van de inspectiediensten zelf, zijn er tevens gespecialiseerde ondersteunende competenties noodzakelijk ter ondersteuning van de inspectiediensten. Deze betreffen onder andere de competenties van e-commerce-marktexperten, online technologie-experten, data scientists en applicatie-ontwikkelaars. Vermits meerdere federale Instellingen zich zullen moeten toeleggen op doeltreffende e-commerce inspecties en verschillende FOD's al stappen voorzien om deze gespecialiseerde ondersteunende competenties uit te bouwen, zouden deze desgevallend transversaal, cross-FOD, kunnen georganiseerd worden.

De covid-19 crisis heeft de online verkoop op de voorgrond geplaatst en definitief ingang doen vinden in de gewoonten van de bevolking. In een toelichting van 04/05/2020 van de Wereldhandelsorganisatie wordt gesteld dat de uitvoering van sociale distantiëring- en beheersingsmaatregelen als reactie op de covid-19 ertoe heeft geleid dat de consument de voorkeur geeft aan online handel (goederen en diensten). Dit heeft geleid tot een aanzienlijke toename van de B2C- en B2B-e-handel, ondanks verstoringen van de productie- en transportsystemen. Op Belgisch niveau werd weliswaar een daling van het aantal elektronische transacties vastgesteld, maar ook een stijging van het aantal kopers. De gevolgen van deze veralgemening van de elektronische handel gaan verder dan de gezondheid.

De acties beogen de uitbouw en coördinatie van e-commerce inspectie op Belgisch niveau, maar tevens richten de EU instanties zich ook op e-commerce activiteiten in Europa en zijn er ook internationale aspecten aan verbonden vermits veel producten van buiten de EU aangeboden en ingevoerd worden. Het uitbouwen van een

sterke inspectie op e-commerce activiteiten maakt deel uit van de bestuursovereenkomst van de FOD VVVL. Ook andere federale instellingen maken hiervan eveneens een prioriteit of wensen dit te doen.

a) Afstemmen e-commerce inspectie behoefteanalyse op federaal niveau

De FOD VVVL heeft in 2020 een behoeftenanalyse voor e-commerce inspecties uitgevoerd (met gespecialiseerde externe consultancy) en lanceert de maatregel om in 2021 deze behoeftenanalyse af te stemmen met de andere federale instellingen zoals het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten, het Belgisch Instituut voor Post en Telecommunicatie en andere geïnteresseerde federale instellingen teineinde de mogelijkheid te onderzoeken om een transversaal gespecialiseerd ondersteunend team uit te bouwen. Dit team zou ondersteuning kunnen bieden via gespecialiseerde ICT profielen met het oog op data-analyse, onlinemarktexpertise, applicatie-ontwikkeling, mogelijke automatisatie van voorbereidend werk aan de inspecties, enz. (geschat 10 à 20 VTE, locatie nader te bepalen). Dit gespecialiseerd team zou ook input kunnen leveren omtrent de noodzakelijke aanpassingen van de reglementaire context voor de betrokken organisaties. De FOD VVVL zal het initiatief nemen om de geïnteresseerden rond de tafel te brengen.

b) Informatiecampagne bugers, bedrijven, KMO's, NGOS's, consumentenorganisaties (2022-2023)

De FOD VVVL zal het initiatief nemen om een gemeenschappelijke federale informatiecampagne uit te rollen samen met de geïnteresseerde federale administraties. Deze campagne dient over 2 jaar te lopen (2022-2023) en is gericht aan burgers, bedrijven, KMO's, NGO's en consumentenorganisaties rond e-commerce handel. Het doel van deze campagne is om te communiceren over de mogelijke gevaren en risico's rond e-commerce en de verscherpte aandacht door de federale overheden.

c) Versterking van de samenwerkings- en uitwisselingsplatformen tussen de federale overheidsdiensten onderling en bepaalde andere in e-commerce inspectie betrokken landen (2022-2023)

De FOD VVVL zal de samenwerking en uitwisseling optimaliseren voor de domeinen milieu en volksgezondheid en de pistes voor bredere aanpak met andere geïnteresseerde federale diensten initialiseren.

2.3. Wijziging Wet Marien Milieu

De wet Marien Milieu heeft een heel belangrijke rol gespeeld binnen het Belgische mariene milieubeleid. Om als juridisch ankerpunt te kunnen blijven fungeren is een regelmatige evaluatie wenselijk. In het bijzonder dienen de volgende onderdelen van de wet grondig bekeken te worden:

- de regelgeving betreffende de aanduiding en het beheer van mariene beschermde gebieden;
- de extraterritoriale werking van de wet Marien Milieu;
- de categorieën van activiteiten die vergunningsplichtig zijn;
- de invordering van kosten voor milieuschade;
- de handhaving.

2.3.1. Een ontwerp van wetswijziging voorleggen aan de minister van de Noordzee

De wet Marien Milieu is een horizontale wet die het mariene milieubeleid en de mariene ruimtelijke planning juridisch ondersteunt. De verschillende gebruikers van het mariene milieu zijn gebaat bij een gezond mariene milieu, met duidelijke regels van wat wel en niet kan op de Belgische zeegebieden.

Het is daarom belangrijk dat de federale regering :

- duidelijke definities geeft met betrekking tot natuurbescherming (zeereservaat, Natura 2000, Ramsar, OSPAR, enz.);
- zorgt voor de correcte omzetting van de EU-wetgeving inzake een goede milieutoestand (richtlijn mariene strategie), Natura 2000 en de richtlijn mariene ruimtelijke ordening.

De FOD VVVL wil een ontwerp van wetswijziging, zoveel mogelijk gedragen door de andere bevoegde overheidsdiensten en de stakeholders, voorleggen aan de minister van de Noordzee.

De wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu en ter organisatie van de mariene ruimtelijke planning in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, kortweg De wet Marien Milieu, bestaat ruim 20 jaar. Sinds zijn ontstaan zijn de menselijke activiteiten op zee sterk uitgebreid, is het Belgische wettelijk kader geëvolueerd en is talrijke nieuwe internationale regelgeving tot stand gekomen. De maatschappelijke interesse in de bescherming van het mariene milieu wint bovendien de laatste jaren sterk aan belang, onder meer voor wat de problematiek van marien zwerfvuil betreft. De context waarin deze wet fungeert is dus sterk gewijzigd, en een actualisatie van de wet dringt zich op (regeerakkoord, p. 64).

Het uit deze actie voortkomende ontwerp van wet zal in 2021 voorgelegd worden aan de bevoegde ministers, als een voorstel dat goedgekeurd is door de FOD VVVL, dat gedragen is door de andere bevoegde overheidsdiensten en dat rekening houdt met de informatie en inzichten van de stakeholders.

Deze maatregel zal gecoördineerd worden door FOD VVVL, met de samenwerking van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen; de Scheepvaartpolitie; het Directoraat-generaal Scheepvaart van de FOD Mobiliteit; de Marine; de Dienst continentaal plat van de FOD Economie.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 6 (6.3), 7 (7.1 en 7.2), 9 (9.1, 9.2, 9.4 en 9.5), 13 (13.1 en 13.2) en 14 (14.1, 14.2, 14.3, 14.5, 14.a, 14.c) en doelstellingen 33, 34, 37, 39 van de LTV.

2.4. Uitwerken en uitvoeren een nationaal actieplan voor hormoonverstoorders

De ontwikkeling en uitvoering van een nationaal actieplan inzake hormoonverstoorders (NAPED) volgt op een verslag van de Senaat over dit onderwerp, dat op 23 maart 2018 werd goedgekeurd. Dit informatierapport hoewel niet bindend, illustreert duidelijk het belang van het voorzorgsbeginsel en de noodzaak van samenwerking tussen de federale overheid, de Gemeenschappen en de Gewesten om de volksgezondheid te bevorderen en de impact van hormoonverstoorders op het milieu te verminderen.

Het NAPED zal tot doel hebben de blootstelling van de bevolking, met specifiek aandacht voor kwetsbare groepen waaronder personen in preciaire situaties, en van het milieu aan hormoonverstoorders te verminderen. Gezien de versnippering van de bevoegdheden in de betrokken domeinen (ministers Volksgezondheid – Leefmilieu – Voedselzekerheid) en de minister van Werk (met betrekking tot de bescherming van werknemers tegen blootstelling aan hormoonverstoorders), is een gecoördineerde aanpak nodig met aandacht voor dit voorzorgsbeginsel. Het is bovendien belangrijk om rekening te houden met de verschillende situaties van vrouwen en mannen, gezien de impact van en blootstelling aan deze hormoon verstorende stoffen kan verschillen.

De kwestie van de hormoonverstoorders is ook een punt van zorg op Europees en internationaal niveau, welke de SAICM (Strategic Approach to International Chemicals Management) in aanmerking neemt. Het NAPED zal daarom rekening houden met de bestaande regelgevende en niet-regelgevende kaders (bijv. levensmiddelenwetgeving, REACH, enz.).

Het "Informatieverslag betreffende de noodzakelijke samenwerking tussen de federale overheid, de Gemeenschappen en de Gewesten inzake de preventie en de eliminatie van hormoonverstorende stoffen in de consumptie, met het oog op de bevordering van de volksgezondheid" werd op 23 maart 2018 door de Senaat goedgekeurd. Dit rapport bevat 72 aanbevelingen die zijn onderverdeeld in 5 thema's: Sensibilisering, preventie, etikettering en labels; Normering, beperking, verbod en economische regelgeving; Wetenschappelijk onderzoek en opleiding; Overleg en samenwerking, en Beleid (ook transversaal). In het toekomstige NAPED zullen zowel preventieve acties, regelgevende maatregelen en acties die wetenschappelijk onderzoek ondersteunen opgenomen worden. Het NAPED en zijn concrete acties zullen in het najaar van 2021 het onderwerp zijn van een publieksconsultatie. Binnen het NAPED zijn er tevens enkele acties die deel zullen uitmaken van het NEHAP (National Environment and Health Action Plan) 3, met name de hieronder beschreven acties 6.4.1, 6.4.2 en 6.4.5.

2.4.1. Communiceren over de risico's van blootstelling aan hormoonverstoorders

De Belgische bevolking zal worden gesensibiliseerd inzake de risico's van hormoonverstorende stoffen, en inzake de bestaande mogelijkheden om de blootstelling eraan te verminderen. De boodschap moet niet alleen het grote publiek bereiken, maar ook die delen van de bevolking die er het meest aan worden blootgesteld en/of kwetsbaar voor zijn: kinderen en adolescenten, vrouwen die zwanger zijn of dat willen worden, kansarmen. Zoals eerder aangegeven dient men ook rekening te houden met de genderdimensie. Er zullen verschillende communicatiekanalen worden gebruikt: algemene verspreidingskanalen (bv. websites, traditionele media, sociale media enz.) en specifieke kanalen voor bepaalde doelgroepen (bijvoorbeeld kansarmen). Eveneens zullen er contactpersonen (bv. gezondheidsprofessionals, mutualiteiten, verenigingen enz.) worden vastgelegd en gelinkt aan deze sensibiliseringscampagnes, om hun effect op de bevolking te vergroten.

Wat mensen in kansarmoede betreft, zal men met ervaringsdeskundigen (POD Maatschappelijke Integratie) moeten nagaan of de inhoud van de boodschap aangepast is aan het doelpubliek. Ook dient men de beste

verspreidingskanalen vast te leggen om mensen in kansarmoede te bereiken (OCMW, CAW, Steunpunt tot bestrijding van armoede, sociaal assistenten enz.).

Verschillende maatregelen die worden aanbevolen om de blootstelling aan hormoonverstoorders te verminderen, zijn dezelfde als die welke worden aanbevolen om de blootstelling aan andere chemische stoffen te verminderen (ventilatie, chemische hygiëne, geen plastic in de microgolfoven, enz.). Deze maatregelen hebben ook een gunstig effect op andere verontreinigingen (bijv. radon) en op de vermindering van de luchtvochtigheid (en dus de schimmelvorming). Een specifieke kwestie wordt dus in een globaal kader behandeld, met nevenvoordelen.

De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) zal als piloot de coördinatie van de verschillende acties verzekeren, in samenwerking met de bevoegde deskundigen van de andere FOD's. Bewustmakingsactiviteiten voor de bevoegde autoriteiten en politici (b.v. workshop) zullen in de eerste plaats tegen eind 2021 worden uitgevoerd. In het eerste kwartaal van 2022 zal een bewustmakingscampagne voor gezondheidswerkers door de bij de actie betrokken partners aangewezen relaisberoepsbeoefenaren (bv. gezondheidswerkers) van start gaan. De bewustmakingscampagne gericht op het grote publiek en de bevolkingsgroepen die het meeste risico lopen, zal in de loop van 2023 gelanceerd worden.

Beoogde partners: Cel Leefmilieu-Gezondheid, ervaringsdeskundigen (POD Maatschappelijke Integratie), federale bevoegde overheden en andere partners voor de verspreiding van informatie.

2.4.2. Identificeren van hormoonverstoorders en bevorderen van hun vervanging

Het is belangrijk om, in samenwerking met de FOD Economie, de bedrijven te informeren over de werkzaamheden van de verschillende lidstaten bij de identificatie van hormoonverstoorders en over de kwesties in verband met hun vervanging, om het gebruik van deze stoffen tot een minimum te beperken.

Verschillende Europese landen, waaronder België, hebben hun krachten gebundeld om een ontwerp-website over hormoonverstoorders op te zetten, met 3 lijsten (erkend op Europees niveau, erkend door een lidstaat of in beoordeling). Het is de bedoeling deze informatie te verspreiden onder de betrokken bedrijven (producenten en distributeurs van producten die geïdentificeerde of verdachte hormoonverstoorders bevatten) om de front runners te ondersteunen en de preventieve maatregelen in verband met de vervanging van deze stoffen te bespoedigen.

De FOD VVVL zal als piloot de communicatiecampagne voor bedrijven coördineren, in samenwerking met de bevoegde deskundigen van de andere FOD's (bijv. Economie, Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, enz.). Deze campagne zal uiterlijk aan het einde van het tweede kwartaal van 2022 operationeel zijn en zal ook de wijzigingen in de regelgeving met betrekking tot de aspecten "preventie en werk" omvatten (zie maatregel 6.4.4).

2.4.3. Bepalen welke economische instrumenten het gebruik van hormoonverstoorders zouden kunnen verminderen

In sommige sectoren worden bepaalde stoffen die als hormoonverstoorders zijn geïdentificeerd of verdacht worden, met de vinger gewezen (bijv. ftalaten in medische hulpmiddelen, conserveringsmiddelen in cosmetica, enz.). De huidige regelgeving verbiedt het gebruik van deze stoffen echter niet. Daarom is een gedetailleerde analyse nodig om te bepalen welke economische instrumenten op nationaal niveau kunnen worden ontwikkeld om het gebruik van deze stoffen te verminderen en de vervanging ervan op duurzame wijze te bevorderen. De keuze van de te analyseren prioritaire sector(en) zal worden gemaakt in overleg met de andere betrokken

bevoegde overheden (bijv. FOD Economie, FOD Financiën, FAGG, enz.). Er moet rekening worden gehouden met een mogelijk effect op de armoede en de genderdimensie. In voorkomend geval zullen ook de mogelijke gevolgen voor KMO's worden geanalyseerd.

De FOD Economie heeft ook een studie uitgevoerd "*Development of a strategic roadmap for the substitution of SVHC as part of a sustainable economy*" (april 2019). De identificatie van hormoon verstorende stoffen is belangrijk met het oog op een duurzame vervanging.

De FOD VVVL zal in samenwerking met deskundigen van de FOD Economie en de FOD Financiën een studie laten uitvoeren naar de economische instrumenten die het best kunnen bijdragen tot het terugdringen van het gebruik van hormoonverstoorders. Deze studie zal door de FOD VVVL en de FOD Economie worden aangestuurd. De identificatie van de prioritaire sector(en) moet in de loop van 2022 zijn voltooid. De studie zelf moet uiterlijk eind 2023 beëindigd en gepubliceerd zijn.

2.4.4. Werknemers beter informeren over de risico's van blootstelling aan hormoonverstoorders

Verschillende actoren van de preventiediensten (interne en externe preventiediensten, leden van de paritaire comités, leden van de Comités voor Preventie en Bescherming op het Werk (CPBW), vakbondsadviseurs, enz.) spelen nu een belangrijke rol bij de verspreiding van informatie en de bewustmaking van de werknemers van de risico's van chemische stoffen. De kwestie van de blootstelling aan hormoonverstoorders (met inbegrip van de genderdimensie) moet daarom in de verschillende paritaire comités worden besproken, en bij de opleiding van preventiediensten moet een specifieke opleiding op dit vlak worden opgenomen. Beter geïnformeerde werknemers en werkgevers kunnen de nodige preventieve maatregelen nemen (bijvoorbeeld afstand houden zodra er een vermoeden van zwangerschap bestaat, wanneer een blootstelling aan hormoonverstoorders mogelijk is) om de perioden van kwetsbaarheid te dekken van de bevolkingsgroepen die het meeste risico lopen.

Anderzijds kan ook een wijziging van de huidige regelgeving worden overwogen. Zo kan bijvoorbeeld de expliciete opname van hormoonverstoorders in de bijlagen bij titel 5 (bescherming van het moederschap) van boek X van de Codex over het welzijn op het werk worden onderzocht. De mogelijkheid om hormoonverstoorders expliciet te vermelden in artikel II.7-14 van deze codex (informatie die de werkgever aan het Comité voor preventie en bescherming op het werk heeft verstrekt) kan eveneens worden overwogen, aangezien deze vermelding voor nanomaterialen is gemaakt.

De FOD Werkgelegenheid zal deze acties als piloot coördineren, in samenwerking met de bevoegde deskundigen van de FOD VVVL, in het bijzonder mogelijke wijzigingen van de huidige wetgeving inzake preventie op het werk. Deze acties zullen tijdens de uitvoeringsperiode van het NAPED (2022-2026) worden uitgevoerd.

2.4.5. Verzamelen en vergelijken van gegevens over consumptie, gezondheidsaandoeningen en blootstelling aan hormoonverstoorders in het milieu en/of op het werk

Op dit moment is de beschikbare informatie betreffende zowel consumptie, gezondheidsaandoeningen als de milieucontext vaak onvolledig. De mogelijke oorzaken van de variatie in de incidentie van bepaalde gezondheidsproblemen zijn daarom vaak moeilijk vast te stellen. Een inventarisatie van de huidige situatie, waar mogelijk met naar geslacht uitgesplitste gegevens, zou helpen om de sterke en zwakke punten in kaart te brengen, een meer inclusieve toekomstige aanpak te overwegen en mogelijke verbanden te leggen.

De FOD VVVL zal de oprichting coördineren van een centrale databank die toegankelijk is voor zowel de betrokken bevoegde overheden (bijv. Sciensano, BELSPO, FOD Werkgelegenheid en Arbeid, Federaal

Agentschap voor Beroepsrisico's (FEDRIS), Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer) als voor de betrokken actoren (bijv. ziekenfondsen, CPBW's, enz.), waar alle relevante informatie op één plaats kan worden verzameld. Deze databank zal in de loop van 2023 operationeel zijn.

Deze maatregelen dragen bij tot SDG's 3 (3.9), 8 (8.8) en 14 (14.1) en doelstellingen 6, 8, 9, 11, 25, 36 en 39 van LTV.

De klimaatverandering dwingt ons om ook onze economie te herdenken. We moeten evolueren naar een koolstofarme economie; een economie die bijdraagt tot de klimaatneutraliteitsdoelstelling van Europa en bijdraagt tot het behoud of herstel van onze biodiversiteit. De transformatie van de Belgische economie zal onder meer worden bereikt door de ontwikkeling van duurzame economische modellen, zoals de circulaire economie, de functionaliteitseconomie, de sociale economie en de samenwerkingseconomie, die het voorwerp zijn van verschillende acties die hieronder worden beschreven. Dit plan voorziet ook in ondersteuning van de consument om te komen tot duurzamere consumptiepatronen, evenals van bedrijven om hen te helpen het digitale tijdperk in te stappen. Er wordt aandacht besteed aan een meer verantwoorde productie, meer bepaald aan nanomaterialen en zandwinning in de Noordzee. Tot slot zijn er verschillende acties gepland om een overgang van ons voedselsysteem te waarborgen. Sommige van deze projecten komen hier aan bod in een benadering van duurzame ontwikkeling, maar worden aangevuld met aanverwante initiatieven die in het regeerakkoord zijn aangekondigd, zoals het relance- en investeringsplan (zie hoofdstuk 9), de bijstelling van de federale bijdrage aan het Nationaal Energie-Klimaatplan, het plan ter vermindering van de administratieve lasten, het actieplan 'Digital Belgium', het federaal actieplan voor de circulaire economie en het nationaal plan voor biodiversiteit.

Via de in dit hoofdstuk voorgestelde acties zal het plan bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen SDG 7, 8, 9, 12, 13, 14 en 15 en aan de doelstellingen van de federale strategische langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling in het kader van de thema's 'consumptie- en productiepatronen', 'energie', 'voeding' en 'natuurlijke hulpbronnen'.

3. Hervormen van de Belgische economie

3.1. Naar een klimaatneutrale samenleving en economie

De bijdrage van werkgroep I aan het zesde opvolgingsrapport van het IPCC (augustus 2021) bevestigt de impact van menselijk handelen op het klimaat, met stijgende temperaturen tot gevolg. Die klimaatverandering is reeds een feit, elke regio wordt er mee geconfronteerd. Extreme weersomstandigheden zijn meer frequent geworden, met inbegrip van droogte, hevige regenval of tropische cyclonen. Deze hebben een enorme maatschappelijke, economische en menselijke kost. De meest kwetsbare gemeenschappen worden er het hardst door getroffen.

De verdere uitstoot van emissies zal de verdere klimaatverandering en temperatuurstijging bepalen. Zonder bijkomende maatregelen om de emissie van broeikasgassen drastische en op grote schaal te reduceren, zal het niet mogelijk zijn om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5°C. Een klimaatopwarming voorbij een gemiddelde van 1,5°C wereldwijd, zal nefaste en onherstelbare gevolgen hebben voor de biodiversiteit en de mens.

3.1.1. Actieve bijdrage aan gesprekken op Europees en internationaal niveau

In het licht van de uitdaging en de internationale afspraken, schaaft de federale regering zich volmondig achter de Europese doelstelling om tegen 2050 klimaatneutraliteit te bereiken op Europees niveau. Tegen 2030 moeten de broeikasgasemissies met minstens 55% gereduceerd worden. Dit is een integraal onderdeel van de Europese Green Deal; de Europese groeistrategie. De lidstaten en Europese instellingen zullen een akkoord moeten bereiken over het ondersteunend beleid, teneinde onze economie en samenleving in die richting te laten evolueren. De Europese Commissie heeft daartoe een voorstel, het fit-for-55 pakket, op tafel gelegd midden juli

2021. De transitie naar een koolstofarme economie en een klimaatneutrale samenleving moet rechtvaardig en evenwichtig zijn; er moet oog zijn voor de mogelijk disproportionele impact op kwetsbare bevolkingsgroepen, bepaalde economische sectoren of KMO's. Een coherente mix aan maatregelen, beprijzing en normering, op Europees niveau moet daarom worden overwogen.

De transitie veronderstelt ingrijpende veranderingen in onze energie sector, de industrie, de manier waarop we ons verplaatsen of consumeren. Een doordacht beleid moet ervoor zorgen dat die transitie bijdraagt tot het reduceren van de ongelijkheid in onze samenleving, de creatie van nieuwe jobs, de competitiviteit van onze bedrijven en de verdere duurzame groei van onze economie.

Het Akkoord van Parijs blijft het referentiepunt voor de internationale gemeenschap. In het licht van de toenemende urgentie en de zichtbare gevolgen van klimaatverandering wereldwijd, zullen de gezamenlijke inspanningen van de internationale gemeenschap, of het gebrek daaraan, nauwgezet opgevolgd moeten worden. Het is cruciaal om op internationaal niveau werk te werken aan beslissingen die de ambitie van het Akkoord en de milieu-integriteit respecteren. Actuele analyses moeten mee in rekening gebracht worden om de positieve impact en doeltreffendheid van maatregelen op het klimaat te garanderen.

3.1.2. Invoering van een structurele opvolging van de federale klimaatbeleidslijnen en -maatregelen

De federale bijdrage aan de Belgische doelstellingen zal nauwgezet opgevolgd en waar nodig aangepast worden, in functie van wetenschappelijke inzichten en beslissingen op Belgisch of Europees niveau. De federale inspanningen zullen gecoördineerd worden met de gewesten. We stellen alles in het werk om een nieuw samenwerkingsakkoord af te sluiten tussen alle entiteiten. Het nationaal energie en klimaatplan moet tegen 2024 geactualiseerd worden. Ook hier zullen we rekening moeten houden met de meest recente wetenschappelijke inzichten en de evoluties op Europees niveau.

In het regeerakkoord engageerde de regering zich ertoe om de uitstoot van broeikasgassen tegen 2030 met 55% te verminderen en daarvoor de nodige maatregelen uit te werken. Met het oog op een versnelde implementatie van de federale beleidslijnen en maatregelen (PAM's) ter vermindering van broeikasgassen, zoals opgenomen in de "federale bijdrage tot het geïntegreerd Nationaal Energie-en Klimaatplan 2021-2030", evenals van nieuwe PAM's in het kader van de nieuwe, meer ambitieuze Europese doelstellingen, zet de federale overheid in op de invoering van een instrument voor de structurele opvolging van de PAM's. Naast een betere omschrijving van de PAM's, de opvolging van hun implementatie en een evaluatie van de impact van de maatregelen, beoogt dit instrument tevens tegemoet te komen aan de nood aan transparantie over het overheidsbeleid dankzij de jaarlijkse publicatie van een voortgangsverslag.

Deze maatregel zal bijdragen aan SDG 1 (1.5), 13 (13.1, 13.2), 16 (16.6) en aan de doelstellingen 12, 31 en 32 van de LTV.

3.2. Overgang naar een circulaire economie

Dit project maakt deel uit van de Europese Green Deal en meer in het bijzonder van de uitvoering van het beleid inzake circulaire economie (CE) en het efficiënte gebruik van hulpbronnen.

De toenemende wereldwijde productie en consumptie onder invloed van de bevolkingsgroei en de stijgende levensstandaard alsook onze productie- en consumptiepatronen zetten de natuurlijke hulpbronnen en de biodiversiteit steeds meer onder druk. Bovendien neemt de vraag naar grondstoffen zoals lithium snel toe in het

kader van de digitale transitie en de verschuiving naar hernieuwbare energieën. De veiligheid van de toegang tot de hulpbronnen is dan ook een belangrijke strategische economische kwestie geworden. Door de overgang naar een circulaire economie kunnen we strijden tegen klimaatverandering, het verlies van biodiversiteit en de aantasting van het milieu. Deze overgang houdt ook de mogelijkheid in om meer banen te creëren, voor meer innovatie, en voor de heropleving van onze economie na de economische impact van covid-19 en duurzame producten en diensten voor de consument. Op deze manier draagt de circulaire economie bij tot een economie die meer rekening houdt met de fysieke limieten van onze aarde, de verhoging van ons welzijn en de SDG's.

Sinds 2015 heeft de Europese Commissie verschillende strategische documenten en actieplannen op het gebied van de CE gepubliceerd. Er werd ook bijzondere nadruk gelegd op de kunststofsector.

De Europese Green Deal zet op zijn beurt sterk in op de circulaire economie, met name in verband [met het Europese industriebeleid](#) en op het belang van de bijdrage van de CE aan de strijd tegen de klimaatverandering en het verlies aan biodiversiteit.

In dit verband heeft de Europese Commissie in 2020 haar [nieuwe actieplan voor de circulaire economie](#) gepubliceerd. Het richt zich onder andere op het productbeleid en het consumentenbeschermingsbeleid. Het nieuwe plan voorziet ook in specifieke acties in de sectoren textiel, bouw en elektrische en elektronische producten.

België moet deze Europese ambities dus op nationaal niveau vertalen. Naast het optreden van de gewesten handelt de federale regering op het niveau van haar eigen hefbomen, namelijk het productbeleid (in het bijzonder de promotie van een productontwerp dat is aangepast aan hergebruik, reparatie, recyclage etc.), de fiscaliteit en de consumentenbescherming. Parallel hiermee wordt op het niveau van de Europese Unie door België gevraagd om strategische doelstellingen op het gebied van natuurlijke hulpbronnen vast te stellen.

3.2.1. Goedkeuren van een nieuw federaal plan Circulaire economie

In 2018 en 2019 heeft de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) op verzoek van de federale minister van Leefmilieu een reeks workshops georganiseerd met innoverende actoren op het gebied van de circulaire economie (CE). Het doel was om uit deze informatie elementen te putten voor een nieuw CE-actieplan in samenwerking met de FOD Economie voor de nieuwe legislatuur. Er werd een nieuw ontwerp van plan opgemaakt door de huidige regering.

Het gaat er dus om dat het nieuwe plan op regeringsniveau in wordt voorgesteld, rekening houdend met de adviezen van de FRDO, de CRB en de gewesten en dat vervolgens de verschillende acties die onder de bevoegdheid van de verschillende betrokken FOD's vallen (voornamelijk de FOD VVVL, de FOD Economie, de FOD Financiën, de FOD Werkgelegenheid en het FIDO) worden uitgevoerd.

Dit ontwerp van plan heeft momenteel betrekking op de volgende strategische doelstellingen:

- Bijdragen aan het Europese programma inzake circulaire economie, taxonomie voor duurzame economische activiteiten en internationale handel;
- De inwerkingstelling van het project "Belgium Builds Back Circular" binnen het relanceplan om de overgang naar een circulaire economie in België te versnellen;
- De mogelijkheid bestuderen om de 'ontwikkeling' van bepaalde nieuwe diensten wettelijk te kaderen;
- Verbeteren van het eco-ontwerp van alle producten;
- Het herstellen van producten bevorderen door de verplichte weergave van een specifiek logo;
- Bevorderen van het gebruik van gerecycleerde materialen bij de vervaardiging van nieuwe producten;

- Versterken van de circulariteit van de producten door het vervangen van gevaarlijke chemicaliën;
- Nagaan of het wenselijk is een juridisch kader te scheppen voor het "ontwerpen" van bepaalde nieuwe diensten
- Aanmoedigen van de economische actoren om deel te nemen aan de circulaire economie;
- De dubbele weergave van de prijs van energievervlindende producten promoten;
- Ondersteunen en stimuleren van de ontwikkeling van circulaire economische modellen;
- Vergroten van de transparantie over de componenten van producten ter verzekering van hun hoogwaardige en veilige recyclage ;
- Bewustmaken en voorlichten van de burgers op een gerichte, genderbewuste manier en aanmoedigen van duurzamere consumptiepatronen;
- Versterken van de vraag naar circulaire producten en diensten via overheidsopdrachten;
- Bestrijden van misleidende milieucclaims op producten;
- Vergemakkelijken van de financiering van de CE;
- Stimuleren van de reflectie over belastingen als hefboom voor de circulaire economie;
- Beoordelen van de vooruitgang.

In juni 2021 werd het ontwerpplan ter raadpleging voorgelegd aan de Gewesten alsook aan de FRDO en de CRB. Een advies werd in juli 2021 ontvangen.

3.3. Ontwikkeling van de deeleconomie

De deeleconomie maakt een grote bloei door en ontwikkelt zich constant. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) hebben zich al over verschillende onderwerpen gebogen, zoals digitalisering en de collaboratieve economie of werk via platforms. De onderstaande maatregel zal helpen om collaboratieve economie beter te begrijpen en te promoten.

3.3.1. Het vergaren en verspreiden van kennis over de deeleconomie

Eind 2019 publiceerde het Kenniscentrum Duurzame Economie van de FOD Economie de resultaten van de wedstrijd betreffende de deeleconomieplatformen actief op het vlak van mobiliteit die het meest in lijn lagen met de SDG's en zal het zijn partners stimuleren om meer te leren over deze modellen voor duurzame economie. De organisatoren van de 2019-editie zijn van mening dat het in dit voortdurend evoluerende domein aangewezen is om ook in 2022 een editie te organiseren.

De FOD Economie zal de coördinatie van de federale werkzaamheden met betrekking tot de deeleconomie voortzetten door de vigerende wetgevende en reglementaire maatregelen op te volgen en te evalueren, om samen met al haar federale partners te zorgen voor een doeltreffend en conform kader dat in overeenstemming is met de realiteit van de deeleconomie, waarvan de definitie zal worden geactualiseerd. In overleg met diezelfde federale partners zal de FOD ook de rol blijven spelen van interface met de Europese autoriteiten voor alle governance-initiatieven met betrekking tot de interne markt, in verband met de deeleconomie (zie deeleconomiepagina op de website van de FOD Economie).

3.4. Ontwikkelen van de functionele economie

3.4.1. Verzamelen en verspreiden van kennis over de functionaliteitseconomie

Uiterlijk in 2025 zal het Kenniscentrum Duurzame Economie van de FOD Economie een economische analyse van het model van de functionaliteitseconomie publiceren om de sterke en zwakke punten ervan in kaart te brengen en mogelijke beleidsmaatregelen voor te stellen om bepaalde bedrijven ertoe aan te moedigen dit type model meer te gaan toepassen. Dit werk zal worden uitgevoerd in samenwerking met de FOD VVVL, FOD Financiën, FOD Mobiliteit, de FOD Werkgelegenheid, de FOD Sociale Zekerheid, de CRB en de FRDO.

Deze maatregel draagt bij tot SDG 8 (8.4), 12 (12.2, 12.5) en doelstellingen 12, 13, 14 en 15 van de LTV.

3.5. Meer zichtbaarheid en geloofwaardigheid voor de sociale economie

De sociale economie is een geloofwaardig economisch alternatief op de goederen- en dienstenmarkt. Het komt tegemoet aan de groeiende aspiraties van burgers/consumenten naar een meer lokale, duurzame, inclusieve en ethische economie, ten dienste van een warmere, meer solidaire en meer humane samenleving.

De erkenning van zijn grotere veerkracht en groei is vooral belangrijk in de nasleep van de covid-19-crisis. In de economische relancestrategie, die gebaseerd is op groene groei, moet rekening worden gehouden met het positieve effect ervan.

Hoewel de sociale economie een gewestbevoegdheid is, is de federale overheid bereid om een flankerend beleid te voeren. De FOD Economie wil een belangrijke rol spelen in de ontwikkeling van nieuwe duurzame economische modellen. De FOD bevordert dan ook de stimulering van het sociaal ondernemerschap, dat in de eerste plaats van een ondernemer uitgaat, met zijn rechten en plichten die in overeenstemming zijn met de bevoegdheden van de FOD Economie, met name op het vlak van de erkenning van coöperatieve vennootschappen, de bevordering van de ondernemingsgeest en de bescherming van de consument (zie pagina sociale economie op de website van de FOD Economie). De FOD Economie organiseert, in samenwerking met de drie regio's en de steun van de Europese Commissie, jaarlijks een thematisch Single Market Forum (SIMFO). De editie van 2021, richt zich op de sociale economie en het sociale ondernemerschap met als doel deze van een nationale zichtbaarheid te verzekeren. De resultaten van de besprekingen dragen ook bij tot de evaluatie van het Europese beleid en spelen een rol bij het toezicht op de tenuitvoerlegging van de interne markt.

Een sociale onderneming is een onderneming waarvoor:

- het sociale of maatschappelijke doel van gemeenschappelijk belang de reden is voor de commerciële actie;
- de winst voornamelijk geherinvesteerd wordt in de realisatie van dit maatschappelijke doel. Winstmaximalisatie is dus geen doel op zich, maar een middel;
- de organisatiewijze gebaseerd is op democratische of participatieve principes.

De FOD Economie volgt ook de ontwikkelingen in de sociale economie op Europees niveau op. Samen met de gewesten draagt de FOD Economie bij tot de standpunten en adviezen van België in de Deskundigengroep van de Europese Commissie rond sociaal ondernemerschap (GECES). Begin maart 2020 heeft de Europese Commissie een Europees actieplan voor de sociale economie aangekondigd in de nieuwe Europese strategie voor de kmo's en in het Europese actieplan voor de circulaire economie. Het actieplan voor de sociale economie is opgenomen in het werkprogramma van de Europese Commissie en is gepland voor het 4e kwartaal van 2021.

De ontwikkeling van de sociale economie is volledig in overeenstemming met het streven naar de doelstellingen van de Verenigde Naties op het gebied van duurzame ontwikkeling, met name de doelstellingen 8 "Waardig werk en economische groei" en 12 "Duurzame consumptie en productie". Het is ook in overeenstemming met de tweede as van de strategische langetermijnvisie op duurzame ontwikkeling, die gericht is op een "veerkrachtige samenleving die haar economie aanpast aan de economische, sociale en milieu-uitdagingen".

Het doel is dan ook om de zichtbaarheid ervan te vergroten, zodat het bekend wordt bij het grote publiek en de toegevoegde waarde ervan voor duurzame ontwikkeling kan worden aangetoond. Maar al te vaak wordt de sociale economie nog steeds gedenigreerd of als een niche-economie bestempeld, terwijl ze globale oplossingen aanreikt voor de huidige uitdagingen. De geloofwaardigheid ervan moet ondersteund worden, zodat de actoren beter worden gehoord en erkend.

3.5.1. Organiseren van de interfederale samenwerking op het gebied van de sociale economie

In 2022 organiseert de FOD Economie het interdepartementale overleg tussen de verschillende FOD's die geïnteresseerd zijn in het onderwerp (zie verder) om de verwachtingen, aandachtspunten, mogelijke acties en coördinaties in kaart te brengen. Belanghebbenden uit het middenveld worden voor de besprekingen uitgenodigd, alsook de gewesten.

3.5.2. Opstellen van een federaal actieplan voor de sociale economie

Rekening houdend met de bevoegdheidsverdeling coördineert de FOD Economie de ontwikkeling van een federaal actieplan voor de sociale economie via het interfederale overleg tegen 2022. De Gewesten zullen worden uitgenodigd om aan deze werkzaamheden deel te nemen.

3.5.3. *Vaststelling van betrouwbare nationale indicatoren en geglobaliseerde nationale statistieken*

De FOD Economie werkt, in overleg met de drie Gewesten, in 2021 en de daaropvolgende jaren aan de opstelling van betrouwbare nationale indicatoren voor de sociale economie om het gewicht van de sociale economie in de Belgische economie en het belang van een betere ondersteuning ervan aan te tonen.

3.5.4. Volgen van het Europese beleid en participeren in een ambitieuze Europese agenda.

De FOD Economie neemt, naast de drie gewesten, deel aan de vergaderingen van de GECES tot het einde van zijn mandaat in 2024 en steunt een ambitieus Belgisch standpunt over de ontwikkeling van de sociale economie op Europees niveau.

Andere betrokken FOD's/instellingen: Gewesten, FOD Werkgelegenheid, FOD Justitie, FOD Financiën, FOD Sociale Zekerheid, POD Maatschappelijke Integratie, Instituut voor de Nationale Rekeningen, Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling alsook de Europese Commissie en het middenveld.

Deze maatregelen dragen bij tot SDG's 8 (8.4, 8.5), 10 (10.2) en 12 (12.2, 12.5) en doelstellingen 3, 8, 9, 10 en 11 van de LTV.

3.6. Vergemakkelijken van de keuze van duurzame producten

Het is voor consumenten niet altijd gemakkelijk om duurzame consumptiekeuzes te maken. De hieronder beschreven maatregelen zullen hen hierbij ondersteunen.

De bewustmaking van consumenten van de milieu-impact van hun online aankoopgewoonten kan een hefboom zijn om hen te overtuigen duurzame keuzes te maken inzake levering en terugzending, op voorwaarde dat de logistiek van de e-commerce daaraan wordt aangepast. Om het gedrag van de consument te laten evolueren, moeten de verschillende duurzame leverings- en terugzendingsopties worden gepromoot, via het grootst mogelijk aantal e-commerceplatformen en online winkels. Ook de overheid speelt hier een rol, doordat zij de duurzame logistiek van de e-commerce kan vergemakkelijken door de nationale en Europese wetgeving (met name het bevorderen van duurzame transportmiddelen in bepaalde zones, een slimme kilometerheffing), door fiscale maatregelen, subsidies en investeringen in infrastructuur. Voor een optimale efficiëntie zouden verschillende hefbomen moeten worden gebruikt, alleen of in combinatie met elkaar: de meest duurzame transportwijzen voor leveringen en terugzendingen aan huis (die 70% uitmaken van de online aankopen), de optimalisatie van leveringen en terugzending door samenwerking en hergroepering van logistieke stromen, en transferts van terugzendingen, met name naar inzamelpunten. Bovendien zijn er ook maatregelen inzake transparantie en sensibilisering nodig om voldoende zichtbaarheid te geven aan deze duurzame alternatieven, om consumenten te overtuigen om te kiezen voor een duurzame levering.

in samenwerking met alle deelnemende partijen en de verschillende beleidsniveaus een coherent beleid uitstippelen met concrete maatregelen en doelstellingen, om de logistiek van de e-commerce en die van de 'last mile' in België duurzamer te maken.

3.6.1. Proefproject voor dubbele prijsstelling van energieverblindende producten

Wanneer burgers energieverblindende producten kopen, zijn ze niet ten volle geïnformeerd - op economisch vlak - over de kostprijs van deze producten. Naast de aankoopprijs weten ze niet altijd wat de kosten zullen zijn in verband met het energieverbruik van de producten, en elektriciteit in het bijzonder. Energielabels geven veel informatie, maar een essentieel gegeven ontbreekt, namelijk de jaarlijkse prijs aan elektriciteit voor een gemiddeld gebruik van het product. Deze informatie is echter essentieel om de doelgroep in staat te stellen de economische gevolgen van bepaalde aankopen volledig te begrijpen.

In het kader van de regelgeving inzake de energie-efficiëntie van producten, en met name het geharmoniseerde energielabel, worden producten gepromoot die minder energie verbruiken en duurder in aanschaf zijn, maar waarvan de jaarlijkse kosten (bijv. elektriciteit en water) over het algemeen lager zijn. Het doel is de keuze van de consument te vergemakkelijken door hem te informeren over de gemiddelde totale jaarlijkse kosten van het gebruik van energie-intensieve producten en hem zo aan te moedigen om "duurzamere" aankoopkeuzes te maken. Als voorbeeld heeft het Planbureau de Total Cost of Ownership (TCO) van elektrische auto's berekend in vergelijking met die van diesel- en benzinewagens. Voor middelgrote auto's hebben elektrische auto's een lagere TCO als hun verwachte aantal afgelegde kilometers voldoende hoog is (studie van het Planbureau over de Total Cost of Ownership).

Tegen ten laatste einde 2023 is er een promocampagne operationeel die deze problematiek aankaart bij de burgers. FOD Economie neemt de pilotage voor zich.

Deze maatregel draagt bij tot SDG 12 (12.2), 7.3 onrechtstreeks, en de doelstellingen 13, 14, 15, 17 van de federale langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling 2050.

3.6.2. Energie labeling (Ondersteuning en innovatie van duurzame en innovatieve producten en diensten)

De Algemene Directie Energie staat in voor de implementatie van de Richtlijn energie labeling, met als doelstelling de verhoging van de energie-efficiëntie van producten en de vermindering van het eindenergieverbruik.

In de loop van december 2018 en Januari 2019 werden verschillende Verordeningen voorgesteld in verband met het energy label voor producten. Deze nieuwe wetgevingen voorzien een volledige herziening van de gebruikte schalen en moeten de consument en professionele gebruiker veel beter informeren en richting efficiënte producten leiden. Dit door het gebruik van een A tot G schaal en grotere verschillen tussen deze klassen. De nieuwe Verordeningen beogen volgende apparaten: koelkasten en vriezers, wasmachines, vaatwassers, elektronische displays (tv's en computermonitors), lichtbronnen (lampen en verlichtingstoestellen met onvervangbare lampen), koelkasten met een verkoopfunctie.

Als onderdeel van deze wetgevingen moeten ook alle producten die op de markt geplaatst worden, samen met hun primaire karakteristieken, in een Europese database geregistreerd worden. Deze kan vanaf maart 2021 geconsulteerd worden door alle consumenten. Dit moet de consument veel beter toelaten om producten te kiezen die volledig overeenkomen met zijn noden en daarnaast het meest efficiënte model op de EU markt identificeren.

De consument informeren over de meest zuinige, milieuvriendelijke en energiebesparende modellen en apparaten op de EU markt. Tevens staat er vaak informatie op over de prestaties van het product en de gebruikte materialen bij de productie. Op die manier kan de consument de meest duurzame keuze maken.

In het kader van het Federale plan circulaire economie zal samen met verschillende stakeholders en DG Leefmilieu door de FOD Economie een informatiecampagne uitgewerkt worden om de consument op de hoogte te brengen van de aanpassingen aan het label en de nieuwe aspecten zoals verbeterde repareerbaarheid etc.

In de periode van juni 2019 tot mei 2023 leidt de AD Energie 'Hoog Toezicht Energie infrastructuur en producten' het Europese Horizon2020 project 'EEPLIANT3', met als doelstelling de coördinatie tussen markttoezichtinstanties te verbeteren, nieuwe IT-tools uit te werken, alsook de hoger genoemde herschaalde productcategorieën te verifiëren.

3.6.3. Bewustmaken en voorlichten van de burgers om hen aan te moedigen zich duurzamere consumptiepatronen eigen te maken

- Onder leiding van de FOD Economie een genderbewuste communicatiestrategie op federaal niveau opzetten om de burgers te sensibiliseren rond goede praktijken in het gebruik en onderhoud van producten, duurzame consumptie, hergebruik, reparatie en recyclage (FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) en FOD Economie).
- Onder leiding van de FOD VVVL acties ondernemen om de consument te begeleiden naar gezondere en duurzame voeding (door bijvoorbeeld de invoering van het Nutri-Score logo op voedingsproducten, de verspreiding van de nieuwe voedingsrichtsnoeren van de Hoge Gezondheidsraad, overeenkomsten met de sector : vermindering van zout, suiker, energie, nieuwe formules etc.). Deze acties worden uitgevoerd in het kader van de voortzetting van het federale voedings- en gezondheidsplan 2021-2030.
- Een bewustmakingscampagne voeren over de onvermoede gevolgen van de platformeconomie, met name voor de arbeidsomstandigheden en de oneerlijke concurrentie. Leiding: FOD Economie. Samenwerking FOD Werkgelegenheid. Campagne is operationeel ten laatste tegen het einde van 2021.

- De FOD VVVL zal de communicatie voortzetten in het kader van #BeBiodiversity (van 2021 tot 2024): burgers, consumenten en bedrijven informeren en mobiliseren en hen aanmoedigen om de voorkeur te geven aan consumptie- en productiemethoden die de biodiversiteit en de ecosystemen respecteren. De FOD VVVL zal een campagne ontwikkelen om jongeren bewust te maken van de gevolgen van onze consumptiepatronen voor de biodiversiteit via een educatief instrument voor scholen.
- In 2021 zal de FOD VVVL haar website 'energievreter.be' opnieuw lanceren. De website zal veel actie-ideeën voorstellen en worden opgebouwd rond een gepersonaliseerde zoekmachine, waarbij de nadruk zal liggen op technologische, gedrags- en financiële criteria. De aangekaarte domeinen zullen zowel betrekking hebben op de energie-efficiëntie van de woning als op de verplaatsingen of het verbruik.

Deze maatregelen dragen bij tot SDG's 2 (2.2), 3 (3.4), 7 (7.3) en 12 (12.2, 12.5) en doelstellingen 1, 4, 8, 12, 13, 14, 15, 25 en 27 van de LTV.

3.7. Ondersteunen van het vertrouwen in de digitale omgeving

Hier wordt een maatregel voorgesteld om de digitalisering van de economie te ondersteunen:

3.7.1. Bevorderen en aanmoedigen van het gebruik van elektronische handtekeningen

De Europese eIDAS-verordening betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten van 23 juli 2014 (van kracht sinds 01.07.2016) heeft met name tot doel de wetgeving inzake elektronische handtekeningen te harmoniseren en de juridische waarde ervan in hun verschillende vormen (eenvoudig, geavanceerd of gekwalificeerd) te erkennen. Bedrijven die op Europees niveau handel drijven, beschikken dus over een gemeenschappelijk juridisch kader dat het gebruik van elektronische handtekeningen vergemakkelijkt.

Met een verduidelijkt wettelijk kader en handtekeningformaten die Europese normen zijn geworden, zouden bedrijven er zowel in B2B- als B2C-relaties toe aangemoedigd moeten worden om de gekwalificeerde elektronische handtekening te gebruiken die, in de context van een elektronische transactie, een juridische waarde heeft die gelijk is aan een handgeschreven handtekening. Met de ontwikkeling van de e-commerce worden consumenten er steeds vaker toe aangezet om virtueel contracten af te sluiten. Deze "dematerialisatie" van de toestemming van de klant, in de vorm van de elektronische handtekening, neigt ertoe wijdverbreid te worden. De consument is er zich echter niet altijd van bewust dat een elektronische handtekening even bindend is als een handgeschreven handtekening.

De elektronische handtekening heeft niet alleen het voordeel dat hij het niveau van de veiligheid van de transacties verbetert, waardoor bedrijven tijd en geld besparen, maar hij heeft ook voordelen voor het milieu, met name wat betreft de besparing op papier (mogelijkheid om een document te ondertekenen zonder het af te drukken en eliminatie van de opslag en archivering van papier) en de vermindering van het aantal verplaatsingen (mogelijkheid om een document te ondertekenen zonder een fysieke vergadering).

De doelstellingen zijn : Bevorderen van het wijdverbreide gebruik van elektronische handtekeningen door ondernemingen in hun betrekkingen met hun klanten, professionals of consumenten en aanmoedigen van het gebruik ervan door consumenten, met het oog op een duurzaam beheer en een rationeel gebruik van de natuurlijke hulpbronnen en het informeren van bedrijven en consumenten over het wettelijke kader voor elektronische handtekeningen, de voordelen die dit kan bieden en de praktische uitvoering ervan. Zolang de digitale kloof niet is overbrugd, zullen ondernemingen niet uitsluitend gebruik kunnen maken van elektronische handtekeningen.

In de loop van 2021 zal de FOD Economie in overleg met de Dienst Administratieve Vereenvoudiging een informatiecampagne voeren over alle vertrouwensdiensten en elektronische handtekeningen, hun kenmerken en voordelen (bijv. het opstellen van een praktische referentiegid voor bedrijven, waarvan kmo's 99,9% uitmaken, en een tutorial voor consumenten).

3.8. Verantwoordelijk en duurzaam produceren

Hier worden twee maatregelen voorgesteld om bij te dragen tot meer verantwoorde productiewijzen:

3.8.1. Het ontwikkelen van een platform voor het karakteriseren van nanodeeltjes door middel van traceerbare metingen

Zowel op internationaal als op nationaal niveau worden initiatieven ontwikkeld om innovatie en het concurrentievermogen van de ondernemingen op het gebied van nanomaterialen te bevorderen en tegelijkertijd de bescherming van consumenten, werknemers, het milieu en de volksgezondheid te waarborgen. België heeft een eigen innovatief regelgevend kader, het nanoregister, dat bedrijven die nanodeeltjes produceren of gebruiken verplicht om deze te registreren in een nationale databank. Dit register geldt als aanvulling op de Europese regelgeving (cosmetica en food) en de REACH-verordening inzake chemische stoffen.

Om het regelgevende kader van de markt op een stevige wetenschappelijke basis te vestigen, ontwikkelt de Metrologische Dienst van de FOD Economie een platform voor de karakterisering van nanodeeltjes door middel van traceerbare metingen. Het zijn de grootte en de concentratie van de deeltjes die momenteel onderworpen zijn aan deze regelgeving. Bovendien vormen deze twee kenmerken de kern van elke risicoanalyse, evenals de detectie in complexe matrices, zoals levensmiddelen, afvalwater etc.

Met dit in het achterhoofd investeert het laboratorium voor nanometrologie in technieken om nanodeeltjes in complexe matrices te extraheren en te meten teneinde hun grootte en concentratie op een traceerbare manier te bepalen en controles uit te voeren op alledaagse consumptieproducten. De dimensionale meting van sferische deeltjes valt al onder een accreditatie volgens ISO/IEC 17025. De meting van niet-sferische deeltjes en de meting van de concentratie worden momenteel uitgewerkt, hetzij in het kader van onze eigen onderzoeksprojecten, hetzij in samenwerking met andere metrologische instituten binnen het Europese programma voor metrologie, EMPIR.

Het gaat hier over het ontwikkelen van traceerbare technieken/methoden om de grootte en de concentratie van nanodeeltjes in alledaagse consumptieproducten en/of het milieu te meten, zodat aan de controleorganen de nodige metrologische hulpmiddelen voorgesteld kunnen worden.

De volgende stappen zijn gepland:

- a) Tegen midden 2022 het detectieprotocol voor nanodeeltjes in een complexe omgeving afwerken.
- b) Tegen midden 2022 het protocol voor het meten van de concentratie van nanodeeltjes en de onzekerheidsberekening afronden. Voorstellen van de technische hulpmiddelen (detectie, grootte en concentratiemeting) aan de controlediensten om een proefcontrolecampagne over nanomarkering in cosmetische producten op te zetten.
- c) Tegen eind 2022 de operationaliteit verzekeren van het nanolaboratorium van de Dienst Nationale Standaarden bij de detectie van sferische en niet-sferische nanodeeltjes in complexe matrices en de bepaling van hun concentraties en afmetingen, met inachtneming van de goede praktijken voor de traceerbaarheid in de richting van nationale standaarden.

- d) Internationale validatie van resultaten door deelname aan relevante internationale conferenties. Toezien op de voortdurende validatie van de metingen door middel van interlaboratoriumvergelijkingen en presenteren van de resultaten op internationale conferenties.

Andere betrokken FOD's/instellingen: FOD VVVL, FAVV, FOD Werkgelegenheid.

3.8.2. Optimalisatie van zandontginning in het Belgisch deel van de Noordzee

Zand ontgonnen in het Belgische deel van de Noordzee wordt voornamelijk ingezet als bouwzand en voor strandsuppletie.

Deze maatregel maakt deel uit van acties ter realisatie van de economische doelstellingen opgenomen in bijlage 3 van het Marien Ruimtelijk plan 2020-2026 dat in werking trad op 20 maart 2020.

Deze optimalisatie zal rekening moeten houden met, onder andere, de beperkte bewezen exploiteerbare reserves, de inzet en beschikbaarheid van alternatieve grondstoffen ter vervanging van primair bouwzand en de kostprijs van de primaire en alternatieve grondstoffen voor bouwzand in België en de omliggende landen.

In het kader van de duurzame productie zullen de volgende beleidsopties onderzocht worden: de optimalisatie van de ontginningen in het kader van geplande wijzigingen in het ruimtegebruik, de verlenging van de periode tot uitputting van de voorraad, de toekenning van ontginningsvolumes per locatie en de bepaling van concessievergoedingen per type zand. Deze beleidsopties zullen rekening houden met de wettelijke beperkingen inzake milieubescherming. Op initiatief van de Dienst Continentaal Plat werd er een nieuw referentieoppervlak vastgelegd dat de extractie van zand verticaal beperkt. Dit gebeurde in overeenstemming met het Marien Ruimtelijk Plan, om te voldoen aan de beperkingen inzake de bescherming van mariene habitats zoals vastgelegd door de Europese kaderrichtlijn betreffende de mariene strategie. Dit nieuwe referentieoppervlak leidt tot een verlies van 30% van de bruikbare zandreserves. Dat betekent een grote stimulans voor de sector om de milieuriichtlijnen te respecteren en de ontginning van marien zand duurzamer te maken. Alle deelnemende partijen keurden dit nieuwe referentieoppervlak goed, het trad begin 2021 in voege.

Vooraleer beleidsopties te overwegen, zal de huidige toestand goed in beeld moeten gebracht worden. Dit vooronderzoek loopt reeds en zou tegen de herfst 2021 afgerond moeten zijn.

De beleidsopties zullen vervolgens tegen eind 2021 aan de minister bevoegd voor economie voorgelegd worden, de implementatie van de gekozen beleidsoptie zal in 2022 volgen.

a) Analyse van de beschikbare alternatieven voor primaire delfstoffen (30/06/2021)

De FOD Economie analyseert de jaarverslagen van het monitoringsysteem duurzaam oppervlakedelfstoffenbeleid van de Vlaamse overheid voor informatie over de beschikbaarheid van alternatieve bronnen voor bouwzand. Indien nodig vraagt de FOD bijkomende gegevens op bij de bevoegde Vlaamse overheidsdiensten (Omgeving/OVAM/VITO).

b) Analyse van de kostprijs van de grondstoffen voor bouwzand (30/06/2021)

De FOD Economie vergaart en analyseert informatie over de kostprijs van de primaire en alternatieve grondstoffen voor bouwzand in België en de omliggende landen.

c) Opstellen van beleidsopties voor zandwinning op zee (31/12/2021)

De FOD Economie ontwikkelt beleidsopties die tot doel hebben de duurzame consumptie van delfstoffen te beïnvloeden door het productiebeleid voor zandwinning op zee te wijzigen.

d) Implementatie van de gekozen beleidsopties (31/12/2022)

De FOD Economie implementeert de gekozen beleidsopties.

Andere betrokken FODs/instellingen: Raadgevende commissie belast met de coördinatie tussen de administraties die betrokken zijn bij het beheer van de exploratie en de exploitatie van het continentaal plat en van de territoriale zee, FOD VVVL.

Deze actie past in het kader van SDG's 12 (12.2) en 14 (14.2) en doelstellingen 12, 13, 14 en 39 van de LTV.

3.9. Beginnen aan de overgang van de voedselsystemen

De overgang naar duurzame voedselsystemen is een essentiële uitdaging van dit decennium. Er is een wetenschappelijke consensus dat we onze voedselsystemen moeten omvormen om de SDG's te halen.

De voedselproductie en -consumptie vormen de kern van vele uitdagingen: de economische en sociale situatie van landbouwers/producenten; het verlies van biodiversiteit en de omschakeling van ecosystemen; en de chemische verontreiniging die schadelijk is voor zowel het milieu als de menselijke gezondheid (in de eerste plaats van onze landbouwers/producenten). De transitie naar een duurzaam voedselsysteem, via de verwezenlijking van de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling, vereist de mobilisatie van allen: regeringen, de privé sector, het maatschappelijk middenveld en de burgers. Het heeft tot doel producenten en werknemers een billijke verloning te garanderen, hen waardige arbeidsomstandigheden te garanderen, zowel uit gezondheids- als uit economisch oogpunt, de voedingskwaliteit van de levensmiddelen te garanderen en een antwoord te bieden op de klimaatproblematiek. Het gaat om het aanmoedigen van duurzame landbouwpraktijken, het verbeteren van de bestaansmiddelen en de lokale productiecapaciteiten met speciale aandacht voor de Belgische (landbouw)bedrijven zodat zij niet in een concurrentieel nadelige positie worden gebracht, zoals vermeld in het regeerakkoord.

Bijdragen aan de overgang naar duurzame voedselsystemen is daarom rechtstreeks gekoppeld aan een groot aantal SDG's: 1, 2, 3, 8, 10, 12, 13, 14, 15 en 16.

De Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties ('Food and Agriculture Organization', FAO) beschrijft een duurzaam voedselsysteem als: 'een systeem dat voedselzekerheid en voeding voor alle mensen garandeert op een manier die de economische, sociale en ecologische fundamenteën die nodig zijn om voedselzekerheid en voeding voor toekomstige generaties te garanderen, niet in gevaar brengt. Dit betekent dat het rendabel is gedurende het hele proces, zorgt voor economische duurzaamheid, brede maatschappelijke voordelen biedt, zorgt voor sociale duurzaamheid en een positieve of neutrale impact op de omgeving van de natuurlijke hulpbronnen heeft.'

De overgang naar duurzame voedselsystemen is de vooropgestelde doelstelling van de strategie 'Van boer tot bord', die de Europese Commissie in mei 2020 in het kader van de 'Green Deal' heeft aangenomen. Het Belgische standpunt over deze strategie en de voorliggende dossiers wordt gecoördineerd door de ad-hoc werkgroep "Farm to fork", voorgezeten door FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD

VVVL) en opgericht door de vaste werkgroep van de Interministeriële Conferentie voor het Landbouwbeleid (ICLB) en dus in nauwe samenwerking met de gewesten die voor het landbouwbeleid bevoegd zijn.

De federale overheid kan aan deze overgang bijdragen door middel van drie acties:

- door de nationale strategie inzake bestuivers aan te passen aan de federale hefbomen en zo bij te dragen aan een Belgische landbouwproductie die bevorderlijker is voor de biodiversiteit (federaal plan voor bestuivers) door bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstelling om het gebruik en de risico's van gewasbeschermingsmiddelen met 50% te verminderen zoals in de Europese Biodiversiteitsstrategie voor 2030 is vooropgesteld. Deze doelstelling maakt ook deel uit van de verbintenis uit het regeerakkoord om "*een ambitieus plan ter vermindering van pesticiden*" uit te voeren (p.64);
- door een maatschappelijk debat op gang te brengen om, op basis van de beste wetenschappelijke gegevens, de maatschappelijke transformatie die nodig is om deze transitie op gang te brengen te stimuleren en in goede banen te leiden (4-jarig project 'Futures4Food' dat door BELSPO wordt gefinancierd in het kader van haar BRAIN 2.0-programma); Met dit project zal de federale regering onder meer het debat op gang brengen over de plaats van plantaardige en dierlijke eiwitten in de voeding van mens en dier.
- door maatregelen te nemen om de voedselinvokerketens te verduurzamen, door de responsabilisering en de samenwerking van alle stakeholders in België ('Beyond Food Strategy'). Deze laatste actie wordt verder beschreven in dit plan (10.3).

Het doel is om zowel de Belgische landbouwproductie en de invoerketens te verduurzamen (zodat de sociale en milieunormen van de landen die ons bevoorraden geleidelijk aan dezelfde worden als in België/Europa), om de veerkracht van het Belgische voedselsysteem te versterken en om de opkomst van alternatieve ketens die werkgelegenheid scheppen in de Belgische landbouw- en agrovoedingssector, te ondersteunen.

3.9.1. Uitvoering van de nationale strategie inzake bestuivers voor het federale niveau

De nationale strategie inzake bestuivers 2021-2030 die eind 2020 door de Uitgebreide Interministeriële Conferentie Leefmilieu (UICL) werd goedgekeurd, is opgebouwd rond drie pijlers: (1) de landbouw gunstig maken voor bestuivers, (2) de steden, de infrastructuur en de ruimten gunstig maken voor bestuivers en (3) de kennis en het bewustzijn over de toestand van bestuivers en de oorzaken van hun achteruitgang verbeteren. Deze drie pijlers maken het onder meer mogelijk om de omvang, de kwaliteit, de diversiteit en de connectiviteit van de habitats te verbeteren om gezonde gemeenschappen voor bestuivers in heel België te bevorderen, om de factoren voor de achteruitgang van de soorten bestuivers af te zwakken en te voorkomen dat ze uitsterven, om de veerkracht van alle bestuivers voor klimaatveranderingen te verhogen, om het brede publiek en de belangrijkste sectoren te sensibiliseren rond de oplossing van het probleem en om de samenwerking tussen alle betrokken partijen te verbeteren.

In de nationale strategie zijn drie belangrijke doelstellingen vastgelegd, namelijk: (1) tegen 2025 in heel het land zorgen voor een complete opvolging van de veranderingen in de verdeling en de hoeveelheid van alle soorten bestuivers tegen 2025 een volledige opvolging van de veranderingen in de verspreiding van en overvloed aan alle bestuivers in het land tot stand brengen, 2) tegen 2030 het aantal soorten wilde bestuivers die qua omvang van populatie en verdeling een negatieve trend vertonen, met 50% verminderen en het aantal soorten met een

positieve trend met 50% verhogen ten aanzien van de niveaus van 2019, (3) ervoor zorgen dat de jaarlijkse wintersterfte van de bijenkolonies onder de 15% ligt.

Naast de voordelen voor de biodiversiteit draagt de strategie ook bij tot de veiligheid van de Belgische voedselproductie, de veerkracht van de ecosystemen en de Belgische economie, alsook tot het welzijn van de mens, en sluit dus aan bij de context van de overgang naar duurzame voedselsystemen en meer in het algemeen met die van de Europese 'Green Deal'.

Via een federaal plan voor bestuivers de federale hefbomen mobiliseren om bij te dragen tot pijlers 1 en 3 van de nationale strategie inzake bestuivers en zo bij te dragen aan een overgang van het Belgische landbouwsysteem en, uiteindelijk, het Belgische voedselsysteem naar een grotere duurzaamheid, met name vanuit het oogpunt van het behoud van de biodiversiteit en de bescherming van ecosystemen.

a) Ontwerp van federaal plan voor de bestuivers

Tegen januari 2022 heeft de federale overheid haar bijdrage aan de nationale strategie geïdentificeerd en beschreven in een federaal plan dat voor openbare raadpleging moet worden voorgelegd.

De federale maatregelen die in het plan moeten worden opgenomen, zullen in de volgende verschillende domeinen worden geïdentificeerd (in voorkomend geval in samenwerking met de gefedereerde entiteiten):

- Zonder vooruit te lopen op het resultaat van de verdere besprekingen en in overeenstemming met het regeringsakkoord, realiseert de regering *“een ambitieus reductieplan voor pesticiden met bijzondere aandacht voor de Belgische (landbouw)bedrijven zodat deze niet in een concurrentieel nadelige positie worden gebracht.”*(regeringsakkoord p. 64)
- De omkadering, de controle en de bewaking van de handel in bestuivers en stuifmeel;
- Onderzoek: bijdragen tot het onderzoek en de innovatie met betrekking tot alternatieve stoffen en methoden voor gewasbeschermingsmiddelen;
- De bewustmaking van de consumenten en de belangrijkste marktspelers (bv. het effect van esthetische kwaliteitseisen voor voedingsmiddelen op de landbouwpraktijken).

Betrokken FODs/instellingen : FOD VVVL, FAVV, FAGG.

b) Goedkeuring van het federale plan voor de bestuivers

Tegen september 2022 wordt een federaal plan goedgekeurd en wordt begonnen met de uitvoering ervan. Deze maatregel draagt bij tot SDG 2 (2.4) en 15 (15.5) en doelstelling 22 van de LTV.

3.9.2. Maatschappelijk debat over de overgang van de voedselsystemen

De overgang naar duurzame voedselsystemen vereist een grote maatschappelijke transformatie. Daarom dient deze transformatie gestimuleerd en begeleid te worden.

Stakeholders moeten worden samengebracht om in een iteratief proces een maatschappelijk debat te organiseren. Beginnend bij deskundigen en pioniersbedrijven in de voedseltransitie worden de werkgroepen bij elke iteratie uitgebreid met producenten, consumenten, wetenschappers, invoerders maar ook met

adviesraden en verenigingen die verschillende categorieën van de samenleving vertegenwoordigen (bijv. jongeren via de jongerenraad), enz.

Deze groepen werken door bestaande expertise samen te brengen, lacunes in de wetenschap op te vullen, kennis op te bouwen, transitietrajecten in kaart te brengen en ten slotte een consensus te bereiken en tot implementatie over te gaan. Dit project moet de groepen begeleiden in een proces dat hen in staat stelt om samen te bepalen wat deze overgang zal inhouden en welke instrumenten haar zullen vergemakkelijken. De eerste stap in dit debat werd gezet met de goedkeuring en de financiering van het project BRAIN FUTURES4FOOD (2021-2025) door het BRAIN programma van Belspo. De invoering van steun voor de landbouw- en levensmiddelensector zou het voorwerp moeten uitmaken van wetenschappelijke en economische studies om te zien hoe deze overgang in de praktijk kan worden gerealiseerd (door middel van regelgevings- en belastinghervormingen).

Het project beoogt in essentie de transitie van de voedselsystemen te begeleiden, wat de organisatie vereist van een maatschappelijk debat (gebaseerd op de beste wetenschappelijke gegevens) over de hervormingen die moeten worden doorgevoerd om een duurzaam Belgisch voedselsysteem (dat het klimaat en de biodiversiteit verbetert) en gezonde voeding aan de Belgen aan te bieden, en bedrijven in de levensmiddelensector (in het bijzonder kmo's) en de Belgische landbouwsector te ondersteunen om deze transitie te realiseren.

a) Begeleiden van het 'Brain Futures4Food'-project

Vanaf 2021 moet het werk van het actie-onderzoeksproject, dat de volgende stappen omvat, op de voet worden gevolgd en vergemakkelijkt:

- Ontwikkelen en testen van een methodologie die kan worden gebruikt door belanghebbenden (overheid, sectoren, profit en non-profit organisaties en de academische wereld) voor de co-creatie van een duurzame en veerkrachtige toekomst op basis van systemisch denken en een transdisciplinair kader dat gericht is op een effectieve implementatie.
- Testen en evalueren van de methode in twee casestudies die betrekking hebben op de Europese "Green Deal" (van boer tot bord), meer bepaald op de "toekomstige duurzame productie van granen" en de eiwittransitie.
- Opzetten en ondersteunen van de opstartfase van leergemeenschappen (één in de graansector en één in de eiwitsector) die op lange termijn het noodzakelijke transformatieproces van ons voedselsysteem op gang kunnen brengen met de steun van de belanghebbenden.

b) Toepassing van de Futures4Food-methodologie op andere prioritaire thema's

Tegen 2025:

- bestaande leergemeenschappen (granen en vlees) blijven ondersteunen,
- andere prioritaire thema's identificeren,
- de eerste methodologische aanbevelingen van Futures4Food toepassen om met leergemeenschappen te starten rond de geïdentificeerde thema's.

Deze maatregel draagt bij tot SDG's 2 (2.4), 13 (13.2) en 15 (15.5) en doelstellingen 19, 22, 23 en 31 van de LTV.

4. Veranderen van mobiliteitsmodel

Zoals in het regeerakkoord staat: *"Een vlotte en duurzame mobiliteit is van essentieel belang voor onze economie en voor de vrijheid en levenskwaliteit van onze burgers. Het huidige mobiliteitsmodel heeft echter een negatieve invloed op de klimaatverandering, de luchtkwaliteit en de volksgezondheid. In het kader van haar bevoegdheden en in samenwerking met de gewesten zal de regering dan ook inzetten op zachte, collectieve en multimodale mobiliteit."* (regeerakkoord, p. 65). De transformatie van ons mobiliteitssysteem is een belangrijke kwestie in het licht van een duurzame ontwikkeling en de hier voorgestelde acties moeten onder meer bijdragen tot SDG's 11.2 en 13 en tot de doelstellingen van de strategische langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling onder het thema "Mobiliteit en vervoer". Er werden al talrijke inspanningen gedaan om het spoorwegvervoer aantrekkelijker te maken, maar omdat deze inspanningen alleen uitgaan van de FOD Mobiliteit en Vervoer worden zij hier niet opgenomen gezien de interdepartementale aard van het Plan. De hier beoogde acties zijn er hoofdzakelijk op gericht de milieueffecten van het weg- en luchtvervoer te verminderen, het aantal verkeersslachtoffers terug te dringen en het gebruik van de fiets te bevorderen.

4.1. Vermindering van de milieueffecten van het wegverkeer

De uitstoot van de transportsector vertegenwoordigt tegenwoordig 22,2% van de totale uitstoot (tegenover 14,3% in 1990). Die toename is grotendeels te wijten aan het wegvervoer, dat in 2018 zorgde voor 98,1% van de totale uitstoot door deze sector. De binnenscheepvaart stagneert op 1,6%. De uitstoot van het spoor vertegenwoordigt 0,3%.

In de sector van het wegvervoer gaan de meeste indicatoren in stijgende lijn (in 2017): het aantal voertuigen nam met 59% toe sinds 1990 (slechts 48% voor de personenwagens), net als het verkeer (voertuigkilometers) dat in dezelfde periode toenam met 47% (2017). In diezelfde periode nam het vrachtvervoer (in ton km) toe met 114% terwijl het personenvervoer slechts met 26% toenam.

Het wegvervoer is een van de belangrijkste bronnen van broeikasgasemissies in België, zoals blijkt uit de trend- en niveauanalyse. Met een toename van de uitstoot van broeikasgassen met 25% tussen 1990 en 2018 vormt het wegvervoer één van de belangrijkste drivers van de emissietrends. Het wegvervoer was tussen 1990 en 2018 verantwoordelijk voor de belangrijkste absolute toename in CO₂-uitstoot, nl. + 8,91 miljoen ton CO₂-equivalenten.

Om de klimaat- en milieudoelstellingen van de regering te bereiken, is het van fundamenteel belang zowel het aantal auto's op de weg als hun individuele milieueffecten te verminderen. Acties ten behoeve van schonere voertuigen zullen moeten worden ondersteund door een fiscaal beleid dat milieu-investeringen door de vervoerssector aanmoedigt en minder deugdzame acties ontmoedigt. In samenwerking met de minister van Financiën en de regio's zal er in het kader van de fiscale en sociale vergroening van de mobiliteit nauwlettend op worden toegezien dat er geen misbruik wordt gemaakt van / wordt overgestapt op de gunstigere belastingregeling voor bedrijfsvoertuigen. Indien dit zich voordoet, zal de minister van Financiën worden opgedragen een voorstel uit te werken om dit te verhelpen. Zoals bepaald in het regeerakkoord: *« in overleg met de deelstaten zal de regering op termijn uitsluitend de verkoop van zero-emissiewagens toestaan, op voorwaarde dat er voldoende betaalbare wagens op de markt zijn en er analyses over de levenscyclus voorhanden zijn. In dit kader zal de regering ook rekening houden met de impact van deze transitie op de overheidsfinanciën (o.a. impact op accijnzen). Daarbij zal de regering, in samenspraak met de gewesten, ook toezien op de ontwikkeling van de nodige infrastructuur en data-uitwisseling. Deze moet het ook mogelijk maken om emissievrije voertuigen in te zetten in een flexibel elektriciteitsnet. »* (p.60)

Zodra het plan is goedgekeurd:

4.1.1. De verkoop van voertuigen die voldoen aan de norm van zero-emissie-doelen

De FOD Mobiliteit zal samen met de andere bevoegde overheden onderzoeken of het mogelijk is om stap voor stap een einde te maken aan de verkoop van voertuigen die niet voldoen aan de norm van zero-emissie, met uitzondering van voertuigen voor militair gebruik. Deze evaluatie zal inzonderheid rekening moeten houden met het Europese kader, de beschikbaarheid op de markt van auto's voor redelijke prijzen, het bestaan van analyses over de levenscyclus, met de impact van deze transitie op de overheidsfinanciën (o.a. impact op accijnzen) alsook eventuele bijkomende maatregelen. Daarbij zal de regering, in samenspraak met de gewesten, ook toezien op de ontwikkeling van de nodige infrastructuur en data-uitwisseling.

4.1.2. Een alternatief mobiliteitsbudget vastleggen

De FOD Financiën zal werken aan de vaststelling van een kader dat de ontwikkeling van een door de werkgever toegekend mobiliteitsbudget voor werknemers die geen aanspraak maken op een bedrijfswagen mogelijk maakt alsook aan de versterking en vereenvoudiging van het bestaande mobiliteitsbudget (regeerakkoord, p. 60).

4.1.3. De koolstofneutraliteit voor bedrijfswagens bereiken

De FOD Financiën zal uitvoering geven aan het plan van de Regering om voor nieuwe bedrijfswagens tegen 2026 enkel koolstofemissievrije modellen te hebben (regeerakkoord, p. 60).

4.1.4. Een mogelijke aanpassing van de belasting op bedrijfswagens onderzoeken

Los van maatregel 8.1.3 zal de FOD Financiën een mogelijke aanpassing van de belasting op bedrijfswagens onderzoeken. Met name door:

- het in aanmerking nemen van de massa en het vermogen bij de berekening van de belasting (inclusief voor de plug-in hybride (PHEV) wagens);
- de vermindering van de externe effecten.

4.1.5. Strengere productnormen ondersteunen

In samenwerking met de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL), zal de FOD Mobiliteit de overgang naar schonere voertuigen bevorderen in de technische voorschriften door steeds strengere productnormen op Europees en internationaal niveau te ondersteunen.

4.1.6. De platformen voor het delen van verplaatsingsmiddelen ondersteunen

Om de ontwikkeling van mobiliteit als een dienst (Mobility as a service, MaaS), de intermodaliteit en de gedeelde mobiliteit te bevorderen zal de FOD Mobiliteit platformen voor het delen van auto's, fietsen of andere verplaatsingsmiddelen tussen particulieren ondersteunen, in samenwerking met de initiatieven van de gewesten.

4.1.7. Een mogelijke aanpassing van de belasting op bedrijfsvoertuigen onderzoeken

De FOD Financiën zal een mogelijke aanpassing van de belasting op bedrijfsvoertuigen (bv. pick-ups) onderzoeken.

In samenwerking met de FOD Mobiliteit, FOD Financiën, FOD Economie, FOD Sociale Zekerheid, FOD VVVL, FOD Werkgelegenheid, RSZ.

Deze maatregel draagt bij aan SDG's 3 (3.9) en 13 (13.2) en doelstellingen 6, 22, 23, 25, 31 en 35 van de LTV.

4.2. Het aantal verkeersslachtoffers drastisch verminderen

Hoewel de cijfers voor verkeersdoden in de eerste helft van 2020 een verbetering laten zien ten opzichte van 2019, mag niet worden vergeten dat 2020 werd gekenmerkt door de covid-19 crisis en de daaruit voortvloeiende afname van het aantal verplaatsingen. Als we iets verder teruggaan in de tijd, zien we dat het aantal verkeersdoden tussen 2018 en 2019 sterk is toegenomen (+7%). Met 646 verkeersdoden in 2019 is België verwijderd van de doelstelling die het zich voor 2020 had gesteld, namelijk maximaal 420 doden op onze wegen. En zelfs met de covid-19 crisis mogen we dit jaar geen wonder verwachten. Uit de cijfers van de verkeersveiligheidsbarometer van 2021, tellen we 484 verkeersslachtoffers in 2020. In termen van aantal doden per miljoen inwoners situeert België zich jaar na jaar boven het Europese gemiddelde (wat betekent dat we het slechter doen) met 56 doden per miljoen inwoners bij een Europees gemiddelde van 51 verkeersdoden. Heel eenvoudig: slechts 11 van de 31 landen doen het slechter dan wij. In België is duidelijk nog veel ruimte voor verbetering op het gebied van verkeersveiligheid.

De federale staat ertoe brengen om zich te schikken naar de door de Europese Commissie en, meer recentelijk, de Verenigde Naties vastgestelde doelstelling qua vermindering van het aantal slachtoffers van verkeersongelukken, namelijk een vermindering met 50 procent van het aantal verkeersdoden in 2030 ten opzichte van 2020. En de vermindering van het aantal ernstig gewonden zou dezelfde trend moeten volgen.

4.2.1. De Staten-generaal van de Verkeersveiligheid organiseren

De FOD Mobiliteit en VIAS zullen eind 2021 de volgende Staten-Generaal van de verkeersveiligheid organiseren en daarbij de volledige Belgische samenleving mobiliseren. Om het aantal doden en zwaargewonden in het verkeer te verminderen, zullen verschillende concrete maatregelen worden uitgewerkt door de verschillende partners die op federaal niveau een rol spelen bij de verkeersveiligheid. Ook de gewesten zullen hierbij worden betrokken, in een interfederaal proces.

4.2.2. Recidive en straffeloosheid bestrijden

Overeenkomstig het regeerakkoord zullen de Staten-generaal het mogelijk moeten maken om doelstellingen op het vlak van handhaving vast te stellen, rekening houdend met het feit dat de uiteindelijke ambitie is dat elk jaar één op de drie chauffeurs wordt gecontroleerd op snelheid, alcohol- en drugsgebruik, het dragen van de veiligheidsgordel en het gebruik van een mobiele telefoon tijdens het rijden. De studie over het rijbewijs met punten verfijnen zonder zich te moeten beperken tot deze optie. Er zullen ook andere mogelijkheden worden onderzocht om in het stadium van de onmiddellijke inning voor de meest problematische overtredingen op het gebied van verkeersveiligheid rekening te houden met recidive.

Vóór 2026 werkt de FOD Mobiliteit concrete voorstellen uit om recidive en straffeloosheid te bestrijden.

4.2.3. Alternatieve sancties ontwikkelen

De mogelijkheid bestuderen om alternatieve sancties, zoals eventueel verplichte opleidingen, verder te ontwikkelen die betere langetermijneffecten hebben dan de traditionele boetes. Dit geldt zowel in het stadium van de onmiddellijke inning als in het kader van de voorwaarden die worden gesteld aan het herstel van het recht om te rijden na verlies van dit recht.

Vóór 2026 ontwikkelt de FOD Mobiliteit concrete voorstellen voor alternatieve straffen bij verkeersovertredingen.

4.2.4. Grensoverschrijdende overtredders vervolgen

Vóór 2026 zal de FOD Justitie, daarin bijgestaan door de FOD Mobiliteit, in overleg met de gerechtelijke instanties, de Politie en de gewesten de procedures voor de vervolging van grensoverschrijdende overtredders afronden.

Samenwerking met de FOD Mobiliteit, FOD Justitie, Politie, gewesten, leden van de Federale Commissie voor Verkeersveiligheid.

Deze maatregelen dragen bij tot SDG's 3 (3.6) en 11 (11.2) en doelstellingen 23 en 24 van de LTV.

4.3. Het gebruik van de fiets bevorderen

Tot de meest milieuvriendelijke vormen van verplaatsingen behoren natuurlijk de actieve vormen zoals wandelen of fietsen. In België worden nog steeds te veel korte verplaatsingen met de auto gemaakt. Zoals de CRB en de NAR al herhaalden in hun advies nr. 2.191, CCE 2020-2560, is er nog een aanzienlijk groeipotentieel voor het gebruik van de fiets bij het woon-werkverkeer: de helft van de werkende bevolking woont op minder dan 10 km van de werkplek, een afstand die in een groot aantal gevallen zou kunnen worden overbrugd per (elektrische) fiets. Het federale regeerakkoord voorziet in een reeks maatregelen om het fietsen te vergemakkelijken en een modal shift naar het fietsen te stimuleren.

Naast de voordelen op het gebied van CO2-reductie leidt het fietsen tot:

- Een verbetering van de gezondheid door het verminderen van cardiovasculaire problemen, het risico op diabetes type 2, osteoporose ... Zo kunnen 18.000 vroegtijdige sterfgevallen per jaar voorkomen worden;
- Een beter gebruik van de hulpbronnen;
- Een vermindering van de externe kosten: luchtvervuiling, lawaai, verkeersopstoppingen, de uitstoot van broeikasgassen;
- Een positief effect op de economie door met name de toename van de werkgelegenheid in de fiets gerelateerde sectoren en het toerisme;
- Een afname van het gebruik van de ruimte voor particulier vervoer en het vrijmaken van ruimte voor andere functies in de openbare ruimte.

4.3.1. Verlaging van het btw-tarief bij aankoop van een fiets

De FOD Financiën pleit op het niveau van de Europese Unie om de toepassing van een verlaagd btw-tarief op fietsen, elektrische fietsen, speed pedelecs (ref.: [de wet van 13 april 2019](#) tot instelling van een verlaagd btw-tarief bij de aankoop van fietsen en elektrische fietsen) mogelijk te maken.

4.3.2. Fietsdiefstallen bestrijden

Overeenkomstig het regeerakkoord (p. 68) zal in overleg tussen de regionale (op basis misschien van het MyBike-systeem) en federale partners (Mobiliteit, politie, justitie etc.) een vrijwillig nationaal register ter bestrijding van fietsendiefstal worden opgezet. De strategie voor dit project zal in 2021 worden opgesteld.

4.3.3. De intermodaliteit tussen trein en fiets ondersteunen

Vóór 2026 moedigt de FOD Mobiliteit de NMBS aan om een vrijwillige fietsvisie te ontwikkelen (beveiligde parking in de stations, mogelijkheid om de fiets gemakkelijk mee te nemen op de trein, intermodaliteit) en deze visie in de nieuwe beheersovereenkomst vast te leggen zoals bepaald in het regeerakkoord (p. 66). De NMBS werkt aan een fiets- en treinstrategie, in overleg met de belanghebbenden.

Mensen in kansarmoede toegang garanderen tot de NMBS

- Erop toezien dat de NMBS sociale tarieven voorziet voor kansarmen.
- Sociale voordelen inzake tarieven van de NMBS zoveel mogelijk automatiseren, en dit in nauwe samenwerking met openbare instellingen voor sociale zekerheid zoals gegevensverstrekkers en met respect voor de General Data Protection Regulation (GDPR).
- Bijzondere aandacht schenken aan de digitale kloof van kansarmen bij bedrijven die gedigitaliseerde producten en diensten leveren, die de NMBS aanbiedt.

4.3.4 Analyse van de eventuele aanpassingen van het verkeersreglement ten voordele van de actieve verplaatsingswijzen

Vóór 2026 coördineert de FOD Mobiliteit de herziening van het verkeersreglement met het oog op een doeltreffende reorganisatie van het delen van de openbare weg, zodat alle gebruikers zich veilig kunnen verplaatsen.

In samenwerking met de FOD Mobiliteit, de FOD Financiën, de FOD Economie, de FOD VVVL, de federale politie, de NMBS, het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, de gefedereerde entiteiten.

Deze maatregelen dragen bij tot SDG's 3 (3.4, 3.6, 3.9), 11 (1.2) en 13 (13.2) en doelstellingen 4, 6, 22, 23, 25, 31 en 35 van de LTV.

4.4. De milieu-impact van het luchtvervoer verminderen

In de mededeling van de Europese Commissie “de Green Deal voor Europa” wordt de belangrijkste motivering voor deze maatregel duidelijk uiteengezet: de prijs van het vervoer moet in verhouding staan tot de gevolgen ervan voor het milieu en de gezondheid. In het Nationaal Energie- en Klimaatplan wordt deze doelstelling ook aangehaald om de externe milieukosten van luchtvaartactiviteiten te internaliseren via fiscale maatregelen (p. 136 [3.1.1.i.A3]), en ook het regeerakkoord ondersteunt resoluut het debat “over hoe het principe ‘de vervuiler betaalt’ beter kan worden toegepast in de scheepvaartsector en de luchtvaartsector” (p. 61). In het regeerakkoord staat er verder te lezen: “*De regering zet zich op Europees en internationaal niveau in voor de herziening van de huidige belastingvrijstelling op kerosine*”. In haar advies van mei 2020 had de Hoge Raad van Financiën zich ook uitgesproken over het ontbreken van accijnzen op kerosine en over een instapheffing voor passagiers en vrachtvliegtuigen. De maatregel is niet van toepassing op militaire vluchten.

Vóór eind 2023 zal de FOD Financiën, in samenwerking met de FOD Mobiliteit, de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) en de gefedereerde entiteiten de volgende acties ondernemen:

4.4.1. De wijze bestuderen waarop het principe 'de vervuiler betaalt' kan worden ingevoerd in de luchtvaartsector

De studie zal een denkoefening mogelijk maken over de reikwijdte van de belasting: passagiersvervoer, vrachtvervoer of passagiers- en vrachtvervoer, zonder te vergeten wat er moet gedaan worden met de transitpassagiers. De studie zal alle mogelijke manieren om de door de luchtvaart veroorzaakte externe kosten te internaliseren en het beginsel "de vervuiler betaalt" toe te passen moeten behandelen. Ook de volgende punten moeten onderzocht worden:

- de verhouding van de voorgestelde maatregel tot de Strategie voor duurzame en slimme mobiliteit die de Europese Commissie heeft uitgewerkt en tot het wetgevend pakket "*Fit for 55*" dat in juli 2021 werd bekendgemaakt door de Europese Commissie;
- de mogelijkheid om de belasting te moduleren teneinde rekening te houden met de milieu-impact naargelang de afstand of de ticketcategorie, zoals dit in andere Europese landen gebeurt;
- de harmonisering van de heffingsregelingen die al gelden in verschillende Europese landen.

Deze studie zal ook kunnen bepalen hoe die belasting geheven zal worden.

Aanzetten tot het implementeren, op Europees niveau, van een heffing bij het instappen en/of uitstappen in de luchthavens in het kader van de Strategie voor duurzame en slimme mobiliteit die de Europese Commissie heeft uitgewerkt.

4.4.2. Op Europees niveau pleiten voor het verbod op korte afstandsvluchten

Het verbod op korte afstandsvluchten op Europees niveau promoten, zoals in het regeerakkoord is bepaald. Ook moeten geloofwaardige alternatieven voor deze trajecten worden voorgesteld en moet de modal shift van vliegtuig naar spoor worden aangemoedigd, in het kader van de uitvoering van de door de Europese Commissie ontwikkelde strategie voor duurzame en intelligente mobiliteit. Bovendien pleit de federale regering op EU-niveau voor een geharmoniseerde belasting van de commerciële luchtvaart om het beginsel "de vervuiler betaalt" beter te kunnen toepassen. Een van de maatregelen die worden gesteund is de afschaffing van de vrijstelling voor kerosine..

In samenwerking met de FOD Financiën, FOD Economie, FOD Mobiliteit, FOD VVVL en de gefedereerde entiteiten.

Deze maatregel draagt bij tot SDG 12 (12.2) en 13 (13.2) en doelstellingen 22, 23 en 31 van de LTV.

5. Financiering

De overgang naar duurzame ontwikkeling vereist de mobilisatie van alle belanghebbenden, maar ook een brede waaier aan middelen, waaronder financiële. In het regeerakkoord wordt er op vele plaatsen naar verwezen. Of het nu gaat om de pensioenen bij de bespreking van het beleggingsbeleid in de tweede pijler (p. 23), het relanceplan dat het mogelijk moet maken om talrijke investeringen te mobiliseren (p. 30), de oprichting van een transformatiefonds binnen de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (p. 34) of de activering van het spaargeld in duurzame en ecologische projecten (p. 35) of de opmaak van een federale gecoördineerde, duurzame en ambitieuze investerings- en beleggingsstrategie met een desinvesteringsluik uit fossiele brandstoffen (p. 60). België zal er de binnen de multilaterale ontwikkelingsbanken onder meer voor pleiten dat de financiering van deze banken de transitie steunt en niet bijdraagt tot de opwarming van de aarde en milieudegradatie.

Er worden verschillende acties voorgesteld om het federale investeringsbeleid en de financiële sector te verduurzamen, de circulaire economie te financieren, de begrotingsinstrumenten aan te passen, de financiering van de groene overgang en de klimaatneutraliteit te vergemakkelijken en te bepalen op welke manier het relance- en investeringsplan aan de SDG's kan bijdragen.

5.1 Financiering van de transitie van de Belgische economie

In het kader van de Europese Green Deal, in het bijzonder de Europese sustainable finance strategie, het Europese veerkracht- en herstelplan en in samenhang met InvestEU, de Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument en andere instrumenten zoals Horizon Europe, het Just Transition Mechanism en het Europees Semester is het de bedoeling om financiële stromen te heroriënteren naar duurzame investeringen.

De groene transitie, de transitie naar een duurzame economie en het herstelbeleid brengen grote investeringsnoden met zich mee, waarvoor een aanzienlijk deel uit private hoek zal moeten komen. Financiële stromen zullen geheroriënteerd moeten worden om compatibel te zijn met de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs, de Europese Green Deal en de SDG's. De regering wil werk maken van duidelijke langetermijnstrategieën en –plannen, een stabiel beleidskader met fiscale maatregelen, een aanpassing van het fiscale systeem (uitdoven van fossiele brandstofsubsidies, koolstofbeprijzing, enz.) en andere regulering, zoals normen en standaarden bekijken en indien opportuun ontwikkelen. Daarnaast moet ook naar de aanbodzijde van financiering gekeken worden: voor wat betreft publieke financiering moet gekeken worden naar het opnieuw uitgeven van een groene obligatie en naar het kader van de gebruikte normen (EU-standaard voor groene obligaties of andere normen).

De federale regering zal naar het voorbeeld van andere Europese lidstaten een eigen sustainable finance strategie aannemen. Een externe consultant, aangeboden door de Europese Commissie via het Technical Support Instrument (TSI), zal de regering bijstaan om beleidsopties voor deze strategie uit te werken. Deze studie zal verlopen via een breed participatief proces waarbij alle relevante stakeholders betrokken zullen worden. De strategie zal focussen op twee luiken: de federale overheid als investeerder en de financiële sector.

Voor wat de federale overheid als investeerder betreft, worden de volgende acties genomen:

a) De Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij zal ermee worden belast een gecoördineerde, duurzame en ambitieuze investerings- en beleggingsstrategie uit te werken. Eén van de doelstellingen van die strategie zal erin bestaan geleidelijk minder te beleggen in fossiele energie en brandstoffen, naar het voorbeeld

van de door de Europese Investeringsbank gemaakte keuzes. Tegen 2030 zullen de federale Staat en de instellingen die onder de bevoegdheid ervan vallen, zich volledig hebben teruggetrokken uit bedrijven die intensief broeikasgas uitstoten en zich niet actief inzetten in de energietransitie.

b) De FPIM wordt er in gedelegeerde opdracht mee belast in overleg met de regering een mechanisme ter ondersteuning van de transitie van de Belgische economie naar een duurzame en klimaatneutrale productie van goederen en diensten, te ontwikkelen en te implementeren. Dit mechanisme zal de vorm aannemen van de oprichting van een investeringsvehikel voor investeringen in Belgische ondernemingen waarvan het businessmodel een belangrijke contributie tot de ecologische transitie aantoonst.

c) De FPIM stelt een charter 'maatschappelijke verantwoordelijkheid' op.

Voor wat de financiële sector betreft, worden de volgende acties genomen:

a) Eind 2022 technische informatie verzamelen die het mogelijk maakt de reikwijdte van duurzame investeringen in België te bepalen en de kenmerken van deze investeringen op te stellen, rekening houdend met de werkzaamheden van de Europese Commissie en de OESO. Identificeren van de knelpunten voor investeringen in de duurzame economie in België met bijzondere aandacht voor de rol van de rapportering van duurzaamheidsinformatie (ESG).

b) In het kader van de consultancy-opdracht met de beroepsverenigingen van de financiële sector (Febelfin, Assuralia, Pensio+ ...) en de toezichthouders op Belgisch en Europees niveau besprekingen starten om na te gaan hoe het sparen en beleggen kan worden gestimuleerd in de richting van duurzame projecten. Met de verschillende Belgische instellingen, zoals de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij en waar mogelijk de gewestelijke publieke banken en bilaterale financieringsinstellingen, besprekingen starten over de voorwaarden voor de uitvoering van een duurzaam investeringsbeleid en alternatieve of innoverende financieringsmechanismen in overeenstemming met de Europese Sustainable Finance strategie.

c) In 2022-2023 de voor- en nadelen analyseren van het verplicht stellen van vrijwillige beleidsmaatregelen (zoals EU klimaatbenchmarks, het EU-Ecolabel voor de detailhandel in financiële producten, de EU-standaard voor groene obligaties, bepaalde onderdelen van de Non Financial Reporting Directive en van de Corporate Sustainability Reporting Directive) voor particuliere en publieke marktdeelnemers.

d) Eind 2023 de discussie op gang brengen over het creëren van een Belgische strategie ter bevordering van Europese financiële keurmerken (EU-klimaatbenchmarks, EU-Ecolabel voor financiële producten) op basis van het werk uitgevoerd op het gebied van de Europese taxonomie.

e) Op basis van een dialoog met de Nationale Bank van België en de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA) de evolutie van het Belgische spaargeld naar meer duurzame financiële producten monitoren en het gedrag van de spaarders met betrekking tot het aanbod van dergelijke producten te bestuderen.

f) In overeenstemming met de doelstellingen inzake de minimale rendementsgarantie en de prudentiële regels die door de pensioenfondsen en de verzekeraars moeten worden toegepast, zal de regering de mogelijkheid onderzoeken om engagementen inzake het beleggingsbeleid in de tweede pijler aan te moedigen. Deze engagementen zijn bedoeld om, enerzijds, desinvesteringen aan te moedigen in sectoren die schadelijk zijn voor het milieu en de gezondheid, met inbegrip van fossiele brandstoffen, en anderzijds om investeringen in de

energietransitie van onze economie aan te moedigen. De beleidsopties die in het kader van de vermelde consultancy-opdracht zullen worden geïdentificeerd, zullen onder meer daarop focussen.

De acties van het Europees plan voor duurzame financiering en de vernieuwde strategie zullen worden geanalyseerd om beleidsopties voor een Belgische strategie duurzame financiering te identificeren. Dit zal parallel lopen met de werkzaamheden van het Technical Support Instrument (TSI) dat eerder werd vermeld. De federale regering werkt ook aan een routekaart en aan de monitoring van de uitvoering van het federale klimaatbeleid en de federale klimaatmaatregelen 2021-2030 uit het Nationaal Energie- en Klimaatplan. De maatregelen vanuit het domein van financiën en fiscaliteit die bijdragen aan het klimaat- en energiebeleid zullen via deze monitoring jaarlijks opgevolgd worden. De routekaart identificeert zowel de acties die moeten worden uitgevoerd in het kader van het verzoek om technische bijstand (TSI) voor de definitie van beleidsopties voor duurzame financiering als de acties die moeten worden uitgevoerd in het kader van dit federaal plan voor duurzame ontwikkeling, zoals hierboven vermeld.

5.2. Het relance- en investeringsplan afstemmen op de SDG's

Voor de uitvoering van de SDG's is een aanzienlijke financiering nodig, die deel moet uitmaken van een ambitieuze investeringsstrategie. Hoewel België terugkeert naar het algemene investeringsniveau van voor de crisis (23,3% van het BBP in 2017), blijft het niveau van de overheidsinvesteringen in ons land relatief laag (2,2% van het BBP in 2017, 2,6% in 2019). Een grote mate aan publieke en private investeringen is echter essentieel om een welvarende, inclusieve en duurzame Belgische samenleving op lange termijn te kunnen verzekeren. Het regeerakkoord streeft naar een publieke investeringsratio van 4% tegen 2030 (p. 31).

De algemene beleidsnota van de eerste minister bevestigt de bereidheid van de regering om het Nationaal Pact voor Strategische Investeringsplan uit te voeren. De staatssecretaris voor Relance en Strategische Investeringsplan stelt dat de aanbevelingen van het Strategisch Comité in zijn rapport van 11 september 2018 een inspiratiebron zijn voor de overheid om de uitvoering van de investeringen te vergemakkelijken en te versnellen.

De overheidsinvesteringen zullen worden geïntegreerd in het Europese kader en er zal onder andere gebruik worden gemaakt van externe financiering zoals de "Recovery & Resilience Facility" van de Europese Commissie. Er zal ook rekening worden gehouden met het Europese herstelfonds en de Europese Green Deal inclusief het "do no significant harm" principe.

De regering zal ook overeenkomsten sluiten met de betrokken sectorfederaties om in de komende maanden prioriteit te geven aan de strategische oriëntatie van het pact. Er zal een overeenkomst worden gesloten met de financiële sector (banken, vermogensbeheerders, leasemaatschappijen etc.) om de financiering van projecten in verband met de strategische oriëntatie te bevorderen. De doelstelling is het versterken van de banden tussen het relance- en investeringsplan en de duurzame ontwikkeling "*om de transitie naar een duurzame en veerkrachtige economie*" te versnellen (regeerakkoord, p. 30).

5.2.1. Zorgen voor samenhang tussen het Relanceplan, de SDG's en het FPDO

De regering zal ervoor zorgen dat de banden en de samenhang tussen het relance- en strategische investeringsplan, de SDG's en de acties die in het kader van het FPDO worden ondernomen, en om een genderanalyse (gender budgeting) van deze overheidsinvesteringen uit te voeren. De regering erkent de nauwe verbanden tussen de verschillende SDG's en zal trachten te investeren in projecten die bijdragen aan meerdere SDG's tegelijk, waaronder projecten met voordelen voor natuur en milieu.

Deze maatregel zal bijdragen aan SDG 9 (9.1, 9.2, 9.4) en 17 (17.14).

6. Internationaal

Via haar buitenlands beleid, buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking kan de federale staat bijdragen tot de SDG's, onder meer op het gebied van democratie, mensenrechten, gendergelijkheid, vrede en veiligheid en armoedebestrijding. De basisprincipes van Agenda 2030 die België intern nastreeft zoals "leaving no one behind" en de overgang naar een koolstofarme duurzame economie ook de leidraad is voor ons beleid op internationaal vlak. In het regeerakkoord staat uitdrukkelijk: *"Op het internationaal vlak is deze regering een vurig pleitbezorger van de multilaterale samenwerking. De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van en de Agenda 2030 van de Verenigde Naties staan hierbij centraal."* (p.8) Naast de verbintenissen in de richtsnoeren op het vlak van coherentie van het duurzame-ontwikkelingsbeleid om rekening te houden met de impact van ons beleid op de ontwikkeling van andere landen, worden hier enkele aanvullende maatregelen voorgesteld. Die zijn er onder meer op gericht meer rekening te houden met onze verbintenissen inzake klimaatfinanciering, de mensenrechten in de manier van werken van ondernemingen, de strijd tegen de illegale handel in beschermde soorten, de uitvoering van een federale strategie voor duurzame voedselinvoerketens, de bevordering van universele sociale bescherming en de strijd tegen de milieuvernietiging. Naast onderstaande maatregelen worden binnen het internationaal beleid ook interdepartementale maatregelen voor duurzame ontwikkeling genomen in het kader van de COVID-pandemie, duurzame handelsrelaties, de financiering voor ontwikkelingsagenda, de opvolging van duurzaamheid binnen de multilaterale ontwikkelingsbanken, gender als prioriteit van het buitenlands- en ontwikkelingsbeleid, de 3D aanpak tussen Ontwikkelingssamenwerking, Buitenlandse Zaken en Defensie, etc.

6.1. Duurzame transitie en klimaatfinanciering

De opwarming van de aarde beperken tot ruim onder 2°C, en te blijven streven naar een maximale opwarming van 1,5°C is een centrale doelstelling van het Akkoord van Parijs en essentieel voor de realisatie van de *sustainable development goals*. De Europese Unie zette snel de toon via de publicatie van de Green Deal en het akkoord over de klimaatwet met een doelstelling om klimaatneutraal te zijn tegen 2050, en de broeikasgas emissies te reduceren met minstens 55% tegen 2030.

6.1.1. Energie en klimaat diplomatie

De Europese klimaat en energie diplomatie draait op volle toeren om gelijkaardige engagementen te verzekeren van andere (economische) grootmachten. Niet alleen moeten de emissies snel naar beneden, de transitie moet rechtvaardig zijn, ook op internationaal niveau. De EU en België moeten vermijden dat van vervuilende, en vaak ongezonde productieprocessen zich verplaatsen naar het buitenland. De vraag voor bepaalde stoffen of energiedragers zal toenemen de komende jaren. De EU en België moeten ervoor zorgen dat de nieuwe economische opportuniteiten op een duurzame manier worden ingevuld; met aandacht voor de mensenrechten, de sociaaleconomische effecten, klimaat, milieu en biodiversiteit.

6.1.2. klimaatfinanciering

Ook de Belgische en federale engagementen inzake klimaatfinanciering maken deel uit van de internationale dimensie van het klimaatbeleid. Internationaal is het de doelstelling om tegen 2020 jaarlijks 100 miljard dollar te mobiliseren en dit aan te houden tot 2025. De bijdrage van een land aan internationale klimaatfinanciering moet stijgend zijn. Volgens de laatst beschikbare cijfers van de OESO bedroeg de internationale bijdrage in 2018 slechts USD 78,9 miljard.

Gemiddeld besteedde de federale overheid de afgelopen jaren (2013-2019) ongeveer 72 miljoen EUR per jaar aan internationale klimaatfinanciering, dit in hoofdzaak via het budget ontwikkelingssamenwerking. De nadruk ligt hierbij op het ondersteunen van adaptatiemaatregelen in de minst ontwikkelde landen. De gewesten voegden hier tezamen jaarlijks EUR 25M aan toe. De Belgische en federale bijdrage ligt echter onder deze van de buurlanden, zowel in relatieve termen als in termen van groeipad naar de komende jaren toe.

Het federaal regeerakkoord bevat daarom het engagement om, via DGD, een stijgende bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering te leveren, los van het budget voor ontwikkelingssamenwerking. *“Ons land zal de engagementen in het kader van de Akkoorden van Parijs op het vlak van klimaatfinanciering honoreren, met inbegrip van het principe van additionaliteit.”* (p. 96)

Gegeven de link tussen klimaatverandering, adaptatie, armoedebestrijding en ontwikkeling in het algemeen, zal klimaat meer geïntegreerd worden in de Belgische ontwikkelingssamenwerking.

Daarnaast engageerde de federale overheid zich aan het begin van de legislatuur om 12mln euro per jaar extra vrij te maken via een interdepartementale provisie. Via deze bijkomende klimaatfinanciering beoogt de federale regering de partnerlanden van de federale ontwikkelingssamenwerking te ondersteunen bij een transversale versterking van hun klimaatbeleid, gekoppeld aan uitvoering van klimaatspecifieke acties. De specifieke klimaatacties zullen doorgaan in de volgende domeinen: duurzaam beheer van biodiversiteit en ecosystemen (inclusief bossen en bodem); veerkrachtige en klimaatslimme landbouw; duurzame stedelijke socio-economische groei.

In het licht van het Akkoord van Parijs, de internationale context en het federale regeerakkoord, is het wenselijk de stijging van de federale bijdrage aan klimaatfinanciering progressief verder te zetten. De regering zal dit overwegen in de context van de begrotingsgesprekken en de voorbereiding naar de UNFCCC COPs.

Ook een intra-Belgische akkoord van een bijkomende inspanning inzake klimaatfinanciering is noodzakelijk.

Deze maatregel zal bijdragen aan SDG 13 (13.1, 13.2) en aan de doelstellingen 31 en 32 van de LTV.

6.2. Het beleid rond ‘ondernemingen en mensenrechten’ verder mainstreamen in het federaal beleid rond duurzame ontwikkeling

Zoals voorzien in het regeerakkoord, *“De regering engageert zich om actief en constructief deel te nemen aan de onderhandelingen over het toekomstig VN-Verdrag inzake Bedrijven en Mensenrechten. De regering zal een voortrekkersrol spelen in de uitwerking van een Europees wetgevend kader inzake zorgplicht. Waar mogelijk zal hiertoe een ondersteunend nationaal kader uitgewerkt worden.”*(p.89) Verschillende actoren, waaronder VN-organen, maatschappelijke organisaties en delen van het bedrijfsleven, hebben in het verleden benadrukt dat het van cruciaal belang is om de implementatie van de VN-richtsnoeren inzake ondernemingen en mensenrechten centraal te plaatsen bij acties van overheden en het bedrijfsleven ter ondersteuning van de agenda voor 2030. Ontwikkelingstrajecten die mensenrechten niet beschermen, maken het begrip ‘duurzame ontwikkeling’ zinloos.

Gelet op het nauwe verband tussen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen en maatschappelijk verantwoord ondernemen, dringt een beleidscoherente en een op mensenrechten gebaseerde aanpak zich op, zodat het

duidelijk is dat ondernemingen die mensenrechten respecteren, meteen ook bijdragen tot duurzame ontwikkeling.

Omgekeerd, daar waar de federale overheid concrete partnerschappen tussen overheden en ondernemingen voorziet om de Agenda 2030 te realiseren, dienen deze partnerschappen gebaseerd te zijn op rekenschap (*accountability*) en respect voor mensenrechten, conform de VN-richtsnoeren inzake ondernemingen en mensenrechten en het Nationaal Actieplan Ondernemingen en Mensenrechten.

6.2.1. Versterken van de SDG-benadering voor het 2^e Nationaal Actieplan Ondernemingen en Mensenrechten

Het 1ste Nationaal Actieplan Ondernemingen en Mensenrechten verbindt iedere actie met de hieraan corresponderende SDG. Na de [evaluatie van dit eerste NAP door de belanghebbenden](#) bleek er een consensus te bestaan over de noodzaak om een nationale nulmeting inzake bedrijven en mensenrechten uit te voeren om de mate van implementatie van de [UNGP's](#) in België te evalueren, lacunes vast te stellen en aanbevelingen te formuleren. De resultaten van deze studie moeten worden gebruikt om de regering en de belanghebbenden te informeren over de verbintenissen die moeten worden aangegaan en de acties die moeten worden uitgevoerd om het beleid, de wetgeving en de strategische kaders in overeenstemming te brengen met de leidende beginselen inzake bedrijven en mensenrechten van de VN. Deze nationale evaluatie van de uitgangssituatie moet ook dienen als referentiebasis voor de verdere werkzaamheden met het oog op een eventueel tweede NAP. Dit actieplan dient deze SDG-benadering te versterken door voor elk actiepunt te verduidelijken op welke wijze het de corresponderende duurzame ontwikkelingsdoelstelling realiseert via meetbare indicatoren en doelstellingen. Ter voorbereiding hiervan zal een studie ondernomen worden die gaten identificeert waarna acties indien nodig worden aangepast of bijgestuurd.

De resultaten van de nationale nulmeting werden in maart 2021 voorgesteld. Het zijn de beleidsbeslissingen die het daadwerkelijke gebruik van deze resultaten zullen bepalen. Afhankelijk van de beleidsbeslissingen zal de WG Maatschappelijke Verantwoordelijkheid van de ICDO het werk coördineren.

België engageert zich in hoge mate in bestaande juridische initiatieven op verschillende bestuursniveaus. Het gaat hierbij vooral over de volgende processen:

- op multilateraal niveau, in het lopende onderhandelingsproces bij de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties met het oog op het opstellen van een bindend internationaal verdrag inzake bedrijven en mensenrechten;
- op Europees niveau, in het Sustainable Corporate Governance Initiative van de Europese Commissie, een voorstel tot wetgeving over de zorgplicht van bedrijven en over de verplichtingen van bestuurders, verwacht in 2021.

Deze maatregel zal bijdragen aan SDG 5 (5.a), 8 (8.7, 8.8) en 12 (12.4, 12.6).

6.3. Vrijwillige bijdrage aan de “United Nations Office on Drugs and Crime” voor de financiering van het fonds “*Combatting Corruption linked to Wildlife and Forest Crime and Corruption in Africa*”

De illegale handel in beschermde soorten (fauna en flora) vormt een bedreiging voor het behoud van de biodiversiteit. Deze handel wordt vaak uitgevoerd door gewapende criminele groepen die de veiligheid van hele regio's bedreigen. In die zin zijn de milieuvraagstukken die centraal staan in de strijd tegen deze handel echte duurzame ontwikkelingsvraagstukken en levert een bijdrage aan SDG 15 (15.7; 15 c) en 16 (16.5) en doelstellingen 41, 48 en 55 van de LTV.

Ons land zet zich al lange tijd in om bij te dragen aan een beleid van verantwoord beheer van de wilde dieren in de wereld. In deze context heeft België de rol van co-facilitator voor het “*Congo Basin Forest Partnership*” voor de jaren 2018-2019 op zich genomen. Het doel van dit partnerschap is het behoud en het duurzame beheer van de bossen in het Congobekken. Het einde van het mandaat van ons land als co-facilitator is echter niet het einde van het engagement van België op dit gebied. Wat de wilde dieren betreft, heeft België in 2019 inderdaad 2 miljoen euro bijgedragen aan het UNODC-fonds “*Combatting Corruption linked to Wildlife and Forest Crime and Corruption in Africa*” (het “UNODC-fonds”) via de FOD Buitenlandse Zaken. Het doel van dit programma is de capaciteiten van de onderzoekers en magistraten te versterken in het kader van de onderzoeken naar de illegale handel in beschermde soorten.

Als eerste stap heeft UNODC een gids over “*Corruptie in de bosbouwsector*” ontwikkeld en België en UNODC hebben gezamenlijk bewustmakings- en promotie-evenementen over het onderwerp georganiseerd. Op dit moment is de denkoefening voor de uitwerking van het programma voor de tweede fase van de samenwerking aan de gang. Bij de ontwikkeling van deze projecten zal de FOD Buitenlandse Zaken samenwerken met andere FOD's, in het bijzonder met de FOD Justitie en de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL), en met de POD Wetenschapsbeleid. Bevorderen van de bescherming van de biodiversiteit is een van de engagementen van België in het kader van de klimaatdiplomatie.

6.3.1. Versterken van de capaciteit van onderzoekers en magistraten in het kader van de onderzoeken

De volgende stap voor het UNODC-fonds is het identificeren van concrete uitvoeringsprojecten om de capaciteit van lokale onderzoekers en magistraten voor het onderzoek naar de illegale handel in beschermde soorten te versterken. Momenteel worden verschillende potentiële projecten onderzocht (in de Democratische Republiek Congo, Angola, Tsjaad en Oeganda).

Het doel is deze acties over een bredere horizon (2020 - 2024) te bestendigen en de outreach-activiteiten voort te zetten, zodat andere staten kunnen samenwerken bij de financiering van dergelijke projecten.

FOD Buitenlandse Zaken coördineert deze inspanningen als piloot in samenwerking met de relevante experts van FOD Justitie en van de FOD VVVL. Een rapport van de werkzaamheden wordt ten laatste 30 juni 2022 tijdens een plenaire ICDO gepresenteerd.

6.4. Een federale strategie voor duurzame voedselimportketens implementeren (Beyond Food)

Uit verschillende studies blijkt dat de groeiende vraag naar hulpbronnen en de wijze waarop deze hulpbronnen worden geproduceerd of ontgonnen, een aanzienlijke invloed hebben op de duurzaamheid van de land- en bosbouwsector.

Talrijke Europese en internationale vrijwillige initiatieven hebben tot doel de toeleveringsketens van de levensmiddelenindustrie te verduurzamen en de belanghebbenden te responsabiliseren. In al deze initiatieven worden sociaaleconomische vraagstukken (leefbaar inkomen, mensenrechten, arbeidsrecht) op verschillende niveaus geïntegreerd. Deze initiatieven alleen volstaan echter niet om de noodzakelijke transformatie van voedselsystemen op gang te brengen en moeten worden ingebed in een ondersteunend normatief, stimulerend en bestuurlijk kader.

In België wil het [Belgische SDG Charter voor Internationale Ontwikkeling](#), dat in oktober 2016 gelanceerd werd, rekening houden met de SDG's in de kernactiviteit van de Belgische bedrijven. Partnerschappen met het maatschappelijk middenveld en de ontwikkelingsactoren van de publieke sector zijn een belangrijke hefboom voor het bereiken van duurzame ontwikkeling. Om deze partnerschappen te ondersteunen, verenigt het initiatief [Beyond Chocolate](#), dat in 2018 werd gelanceerd, meer dan vijftig actoren uit de privésector, het middenveld, de academische wereld, de grootdistributie, investeerders met een sociale impact en de Belgische regering om de cacaosector in 2025 voor 100% duurzaam te maken in België en om in 2030 een leefbaar loon te bereiken voor 270.000 kleine cacaoboeren. Daarbij wordt een halt toegeeroepen aan de ontbossing en de strijd tegen kinderarbeid wordt opgedreven.

De '[#BeBiodiversity](#)'-strategie van de Federale overheid die in 2017 werd gelanceerd, heeft als doel bij te dragen tot de verschuiving naar meer biodiversiteitsvriendelijke markten. In deze context werden tijdens een symposium in 2018, getiteld "Sourcing while respecting biodiversity", studies over een instrument voor de beoordeling van de impact van grondstoffen op de biodiversiteit gepresenteerd. Bovendien staat [BiodiversiTree](#), een instrument dat samen met de Gewesten werd ontwikkeld ter ondersteuning van de besluitvorming inzake biodiversiteit, sinds 2019 ter beschikking van de Belgische bedrijven. De tool toont concrete voorbeelden van uit te voeren acties en bevat een "aankoop"-component.

Europees kader inzake geïmporteerde ontbossing

Op 23 juli 2019 heeft de Europese Commissie een mededeling gepubliceerd: [Stepping up EU Action to Protect and Restore the World's Forests](#). In deze mededeling wordt de balans opgemaakt van de mogelijke en noodzakelijke acties op Europees niveau om de ontbossing gekoppeld aan de Europese consumptie terug te dringen. Onder deze acties worden nieuwe regelgevende maatregelen overwogen die geïnspireerd zijn op de houtverordening tegen de handel in illegaal hout ("due diligence") en de richtlijn inzake hernieuwbare energie ([duurzaamheidscriteria voor biobrandstoffen](#)).

Op 16 december 2019 heeft de Europese Raad conclusies over deze mededeling aangenomen, waarin de Europese Commissie onder meer wordt verzocht om in samenwerking met de lidstaten een roadmap voor de voorgestelde acties op te stellen, maar waarin de lidstaten ook worden opgeroepen om aanvullende maatregelen te treffen.

De Belgische overheid pleit voor een ambitieuze wetgeving tegen ingevoerde ontbossing, die niet alleen bossen viseert maar ook de conversie van andere ecosystemen zoals savanne en prairie, met het oog op de Europese

productie en consumptie. Het regeerakkoord vermeldt: *“In het kader van Europese vrijhandelsakkoorden en lopende Europese wetgevende initiatieven zal de federale regering ervoor pleiten dat hierbij rekening wordt gehouden met de negatieve impact van (illegale) ontbossing, onder andere door het opleggen van de nodige milieu- en duurzaamheidsstandaarden.”*(regeerakkoord p.63)

De maatregelen ter bestrijding van de geïmporteerde ontbossing en de transformatie van de voedselsystemen maken deel uit van de Europese Green Deal en zijn gekoppeld aan verschillende andere strategieën van deze deal:

- De "van-boer-tot-bord"-strategie: De geïmporteerde ontbossing is sterk verbonden met ons voedselsysteem en de invoer van bepaalde voedingsmiddelen in het bijzonder (cacao, soja, palmolie, rundvlees, ...) voor menselijke of dierlijke consumptie. De maatregelen tegen geïmporteerde ontbossing zijn gericht op dit aspect van het voedselsysteem, waarbij de toekomstige "van boer tot bord"-strategie alle parameters van de voedselproductie en -consumptie in Europa (met inbegrip van de normen voor de landbouwproductie op het Europese grondgebied) wil herzien.
- De biodiversiteitsstrategie: Het verminderen van de impact van de EU op de biodiversiteit buiten haar grenzen, waarvan één van de elementen de geïmporteerde ontbossing is, is één van de toekomstige pijlers van deze strategie die ook veel maatregelen zal omvatten om de biodiversiteit binnen de EU te beschermen en te herstellen.
- De strategie voor de circulaire economie en alles wat met de bio-economie te maken heeft: De besparing van hulpbronnen die door de circulaire economie mogelijk wordt gemaakt, zou een impact kunnen hebben op de geïmporteerde ontbossing. Omgekeerd moet ervoor worden gezorgd dat de alternatieven op basis van het gebruik van de biomassa geen afbreuk doen aan de strijd tegen de geïmporteerde ontbossing.
- De nieuwe Europese strategie inzake bosbeleid erkent én de multifunctionaliteit van bossen en hun belangrijke rol in het tegengaan van klimaatverandering, én het behoud van biodiversiteit.
- De klimaatdoelstellingen aangezien ingevoerde ontbossing vaak synoniem is voor ingevoerde uitstoot. De engagementen voor klimaatneutraliteit: de Europese Unie engageert zich voor klimaatneutraliteit in 2050. Dit betekent dat de uitstoot die wordt gelinkt aan de import van producten, tegen 2050 tot een minimum moet worden gereduceerd en moet worden gecompenseerd. Er is een Europese reflectie aan de gang over de boekhouding van de ingevoerde uitstoot, met name gelinkt aan de ontbossing die welke nog verdergezet en uitgediept zal worden.

Tijdschema: De Beyond Food strategie zou de periode 2022-2030 bestrijken, met een tussentijdse evaluatie.

In de strategie worden de maatregelen opgesomd die door de federale overheid moeten worden uitgevoerd of ontwikkeld. Sommige kunnen op korte termijn en tegen lage kosten worden geïmplementeerd, terwijl andere een langere termijn of meer verkennende doelstellingen hebben (deze lijst is niet-exhaustief):

- Ontwikkelen van de kennis ten dienste van het overheidsbeleid en het bedrijfsleven;
- Ontwikkelen van een gedeelde visie en roadmap voor een 100% duurzame toeleveringsketen door middel van partnerschappen met bedrijven, certificeerders, vakbonden en vertegenwoordigers van het middenveld;
- Verdedigen van de duurzaamheid van de voedselvoorzieningsketens op het Europese en internationale toneel;
- Creëren van voorwaarden en stimulansen voor duurzame ketens;

- Versterken van de uitvoering van het duurzame aankoopbeleid en hiervan een na te volgen voorbeeld maken
- Integreren van duurzaamheidsaspecten van de voedselketen in de ontwikkelingssamenwerking
- Opzetten van een systeem voor het opvolgen van de ondernomen acties om de voortgang te meten
- Communiceren en sensibiliseren.

Bijdragen aan hoofdzakelijk SDG 12,13, 14 & 15 en bijdragen tot beleidscoherentie ten gunste van ontwikkeling in de externe dimensies van de strategie "van boer tot bord" versterken, in overleg met de FOD en andere betrokken Belgische actoren, door de uitvoering van een actieplan:

- Zorgen voor eerlijke lonen die de landbouwproducenten van de belangrijkste door België geïmporteerde grondstoffen een waardige levensstandaard bieden.
- Waarborgen van de eerbiediging van de mensenrechten, met inbegrip van de rechten van het kind, en bevorderen van waardig werk in de producerende landen, rekening houdend met de eerbiediging van de kernnormen van de IAO, de veiligheid en gezondheid op het werk en de toegang tot passende sociale bescherming.
- Deelnemen aan de uitbanning van discriminatie van vrouwen en zorgen voor een gelijke behandeling van mannen en vrouwen.
- Behouden, herstellen en duurzaam gebruik maken van de biodiversiteit, met name door het stopzetten van geïmporteerde ontbossing³¹ en het bevorderen van bosbehoud en -regeneratie alsook van de herbebossing.
- De strijd tegen de klimaatverandering d.m.v. de koolstofvoorraden op lange termijn en op duurzame wijze te beschermen en te vergroten.
- Promoten van de klimaatadaptatie van de toeleveringsketens en de veerkracht van de agro-pastorale systemen en de bosgebieden op lange termijn versterken.

6.4.1. De effectieve lancering van *Beyond Food* verzekeren

Tegen midden 2022:

- wordt een structuur voor het toezicht op en de coördinatie van de acties van *Beyond Food* vastgelegd en in werking gezet.
- De Taskforces voor de prioritaire grondstoffen worden gelanceerd.
- Voor elk van de pijlers van de strategie (overheidsopdrachten, fiscaliteit, toegang tot justitie) worden er specifieke federale maatregelen/acties geïdentificeerd.

6.4.2. Uitvoeren en opvolgen de '*Beyond Food*'-acties

Tegen januari 2024:

- Voor elk van de prioritaire grondstoffen worden publiek-private partnerschappen (met inbegrip van alle belanghebbende partijen of verenigingen, met inbegrip van de adviesraden) goedgekeurd, geïmplementeerd en gecontroleerd.
- De federale acties en maatregelen worden allemaal uitgevoerd en gecontroleerd.

³¹ Onder geïmporteerde ontbossing wordt verstaan de invoer van grondstoffen of verwerkte producten waarvan de productie direct of indirect heeft bijgedragen tot de ontbossing, bosdegradatie of -versnippering of tot de omschakeling van natuurlijke ecosystemen buiten het Belgische grondgebied.

6.4.3. Evalueren en herzien

Tegen januari 2026 zal de strategie worden geëvalueerd om een aanpassing van de oriëntaties mogelijk te maken, rekening houdend met de resultaten van de uitgevoerde acties en de ontwikkelingen van de context.

Deze maatregel zal bijdragen aan SDG 1, 2 (2.3, 2.4), 5 (5a), 8 (8.7, 8.8) en 15 (15.2) en aan de doelstellingen 27, 28 en 30 van de LTV.

6.5. Pleiten voor een universele sociale bescherming

Het recht op sociale bescherming, of sociale zekerheid, wordt erkend als een mensenrecht in de desbetreffende grondrechtenverdragen, met name in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten. Het is ook als dusdanig vastgelegd in andere internationale en regionale rechtsinstrumenten. De Internationale Arbeidsorganisatie beschouwt sociale bescherming als een van de fundamentele mensenrechten en bevestigt dat de uitbreiding van de dekking van de sociale bescherming tot allen die deze nodig hebben, een essentieel onderdeel is van het mandaat van de ILO, en dat het een belangrijke uitdaging voor alle lidstaten vormt die een onmiddellijk en niet aflatend engagement vereist.

Het normatief kader dat binnen de Internationale arbeidsorganisatie en de Raad van Europa werd ontwikkeld, in het bijzonder ILO Verdrag 102 betreffende minimumnormen voor sociale zekerheid, ILO Aanbeveling 202 betreffende nationale sociale beschermingssokkels, en de Europese Code inzake sociale zekerheid, blijft wereldwijd relevant en dient ook voor ons land als referentie voor de verdere ontwikkeling van het sociale beschermingssysteem.

Sinds de jaren 2000 is het beleid inzake internationale samenwerking steeds meer gericht op sociale bescherming. Sociale bescherming, inclusief sociale verzekeringen, vormen een effectief mechanisme voor het opvangen van sociaaleconomische schokken, voor de bestrijding van armoede, ter inperking van ongelijkheid, en ter verwezenlijking van de socio-economische rechten van individuen. Het draagt bij aan de sociale en politieke stabiliteit en aan een inclusieve en duurzame economische groei. Sociale bescherming heeft namelijk een multiplicatoreffect: niet alleen zorgt ze ervoor dat mensen beschermd zijn tegen verschillende schokken waarmee ze gedurende hun leven te maken kunnen krijgen, maar het is ook van cruciaal belang om de binnenlandse vraag en de productiviteit te stimuleren, de structurele transformatie van de nationale economieën te bevorderen en waardig werk te stimuleren. Het kan bijdragen tot het bereiken of handhaven van een productiviteitsniveau dat bevorderlijk is voor economische welvaart. Daarnaast helpt sociale bescherming hen om te investeren in het onderwijs en de gezondheid van hun kinderen en om degenen die oud, ziek of werkloos zijn, te beschermen. Sociale bescherming kan bovendien positieve en structurele effecten hebben op de gelijkheid van mannen en vrouwen.

De vraag naar ondersteuning bij de ontwikkeling van sociale beschermingsstelsels neemt toe en wordt ook in groeiende mate op wereldwijde fora geuit. De uitbouw van sociale bescherming zit vervat in de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, onder meer met de invoering van sociale beschermingssokkels, en in het kader van de Waardig werk Agenda. Waardig werk, waarvan sociale bescherming een van de vier pijlers is, is één van de prioritaire thema's van de Wet op de Belgische Ontwikkelingssamenwerking van 2013. Aanbeveling nr. 202 van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) betreffende nationale sociale beschermingssokkels over de grondslagen van de sociale bescherming, biedt een geüpdatet kader voor de verdere ontwikkeling ervan. Ze stipuleert onder meer dat iedereen gedurende het hele leven garanties moet krijgen voor toegang tot essentiële gezondheidszorg en basisinkomenszekerheid.

De term *universele sociale bescherming* verwijst naar nationaal gedefinieerde systemen van beleidsmaatregelen en programma's die gelijke toegang bieden en gedurende de hele levenscyclus beschermen tegen armoede en andere risico's voor levensonderhoud en welzijn. Diverse mechanismen kunnen deze sociale bescherming bieden, waaronder uitkeringen in geld of in nature, al dan niet op bijdrages berustende regelingen en programma's om het menselijk kapitaal, de productieve activa en de toegang tot werk te versterken.

De huidige covid-19 pandemie beperkt zich niet tot een sanitaire crisis, ze veroorzaakt wereldwijd ook een sociale ravage die in vele landen de realisatie van de waardig werk agenda hypothekeert. De economische gevolgen van het corona-virus zou een half miljard mensen extra in armoede kunnen duwen. Deze systeemcrisis dient dan ook als een wake-up call. Ze legt de maatschappelijke pijnpunten bloot van gebrekkige sociale bescherming en de dramatische gevolgen daarvan voor de bevolking die geconfronteerd worden met structurele werkloosheid en inkomensverlies. Landen met uitgebreide en robuuste socialezekerheidsstelsels zijn beter in staat om een crisis het hoofd te bieden en er weer bovenop te komen. In de huidige context is de noodzaak aan universele sociale bescherming nooit meer evident en urgent. De IAO en de Wereldbank roepen in dat kader met urgentie op tot de installatie van sterke systemen van sociale zekerheid, met bijzonder aandacht voor de werknemers van de informele economie. Als antwoord op de covid-19-crisis heeft de Belgische ontwikkelingssamenwerking in 2020 2 miljoen euro extra toegewezen aan het "Flagship Programme Social Protection floors" dat door de IAO wordt uitgevoerd. Deze interventie is gestart op 01/12/20 en is gericht op werknemers in de informele economie in Senegal en Burkina Faso.

De uitdagingen en opportuniteiten situeren zich op drie niveaus:

6.5.1. De Belgische expertise beschikbaar stellen

De Belgische expertise en de sterkte van ons eigen sociale beschermingsmodel worden internationaal erkend. Het ligt voor de hand dat het oogmerk niet is om « ons model » als een blauwdruk te exporteren. Maar we kunnen wel een aantal onderliggende principes uitdragen, zoals solidariteit, rechtvaardigheid, herverdeling en ook participatie en medebeheer door het middenveld. Gezien het paritair beheer van de Belgische sociale zekerheid is deze expertise verspreid over zowel publieke, semipublieke, als niet-gouvernementele actoren: Federale overheidsdiensten, Openbare Instellingen van Sociale Zekerheid, mutualiteiten, vakbonden, werkgeversorganisaties en NGO's.

Een belangrijke hinderpaal voor de ontwikkeling van sociale bescherming is het gebrek aan technische expertise, zowel in de partnerlanden als binnen de ontwikkelingsagentschappen. Om hierop in te spelen werd bij de FOD Sociale Zekerheid het BELINCOSOC shared service center opgericht. Het maakt het mogelijk om een beroep te doen op Belgische experts voor korte termijn projecten. Een gelijkaardige aanpak werd ontwikkeld door het Europese project Socieux+, gevestigd in de gebouwen van FOD Sociale Zekerheid. Dit zijn vraaggerichte instrumenten waarvoor de noden veel groter zijn dan de momenteel beschikbare capaciteit.

6.5.2. De samenwerking en coördinatie versterken

Op normatief vlak is de IAO de centrale organisatie met betrekking tot sociale bescherming. Ze speelt een sleutelrol in de ontwikkeling van internationale normen voor, en de promotie van, een universele en effectieve sociale zekerheid. We zullen voortbouwen op het momentum dat onder andere door de huidige covid-crisis is ontstaan door het groeiend internationaal bewustzijn over het belang van sociale bescherming en de urgentie om daarin als internationale gemeenschap te investeren. We zullen onze inspanningen verhogen om de IAO-normen inzake sociale bescherming te bevorderen, om geleidelijk aan een universele dekking van de bevolking

en van de sociale risico's te bereiken door middel van adequate uitkeringen. In het verleden heeft België bovendien een sleutelrol gespeeld om sociale bescherming op de internationale agenda te plaatsen. Om de wereldwijde coördinatie en de integratie van de sociale bescherming in de bestaande (ontwikkelings)strategieën te verbeteren en zo tegenstrijdige standpunten en acties van internationale instellingen en donorlanden op het gebied van de ontwikkeling van de sociale bescherming te vermijden, werden onder auspiciën van de Wereldbank en de IAO, het *Social Protection Inter-Agency Cooperation Board* (SPIAC-B) voor sociale bescherming en het partnerschap *Universele sociale bescherming 2030* opgericht. België is van beiden stichtend lid.

Op Belgische niveau werd in 2018 een "*Belgische Dialoog Universele Sociale Bescherming*" opgericht. Dit brengt diverse actoren van de sociale bescherming samen, waaronder de FOD Buitenlandse Zaken - DG Ontwikkelingssamenwerking, FOD Werkgelegenheid, FOD Sociale Zekerheid, NGO's, vakbonden, mutualiteiten, ENABEL, BIO, etc.

6.5.3. Bepleiten in internationale fora

De resolutie van de kamer van 4 mei 2016 (betreffende de opname en de verankering van het recht op sociale bescherming in het Belgisch internationaal beleid) vroeg de regering onder meer om het belang van sociale bescherming te blijven bepleiten binnen de relevante internationale fora, de Belgische verklaringen en engagementen te herbevestigen, en een *position paper* uit te werken middels overleg en samenwerking met de relevante actoren uit het middenveld. België ondersteunt de leidende rol van de IAO in de mobilisatie van internationale financiering voor sociale bescherming, zoals door een Globaal Fonds voor sociale bescherming.

In de nota "Vaststelling en versterking van de sociale bescherming in de ontwikkelingslanden - Beraadslagingen van de Belgische dialoog over de universele sociale bescherming" wordt met name uitgelegd hoe de Belgische ontwikkelingssamenwerking de versterking van een systeem van sociale bescherming in de ontwikkelingslanden kan ondersteunen. Het geeft een overzicht van de rollen van de verschillende actoren en concrete voorstellen voor de toekomst.

Deze actie draagt bij aan de SDG's 1 (1.3), 3 (3.8), 5 (5.4), 8 (8.5) en 10 (10.4) en aan de doelstellingen 3, 5, 8, 9, 10 en 11 van de LTV.

Tijdens de looptijd van het plan zullen de FOD's Buitenlandse Zaken en Sociale Zekerheid voortdurend aandacht besteden aan de volgende prioriteiten:

- FOD Sociale Zekerheid : Doorheen legislatuur de capaciteit om de Belgische expertise omtrent sociale bescherming ter beschikking te stellen van Socieux+ en BELINCOSOC en van de actoren in het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid te vergroten en te versterken.
- FOD Buitenlandse Zaken (DGOS) : Een actieve rol spelen binnen Universal Social Protection 2030, en bijdragen aan de coördinatie van wereldwijde strategieën voor sociale bescherming tussen de Internationale Arbeidsorganisatie, de Wereldbank en andere internationale organisaties op basis van een politieke instructie/politieke wil.
- FOD Buitenlandse Zaken (DGOS) : Bevestiging en versterking van de sociale bescherming als strategische prioriteit van het Belgische ontwikkelingsbeleid: sociale bescherming speelt een fundamentele rol, zowel voor de duurzame ontwikkeling als voor het beheer van de huidige covid-19-crisis. Minister van Ontwikkelingssamenwerking noemt in haar beleidsverklaring expliciet steun voor sociale

beschermingsstelsels als beleidsprioriteit en meerdere pistes worden momenteel uitgewerkt, zowel binnen de gouvernementele, niet-gouvernementele en multilaterale samenwerking.

- FOD Sociale Zekerheid : Inspanningen verhogen om de IAO-normen inzake sociale bescherming te bevorderen, om geleidelijk aan een universele dekking van de bevolking en van de sociale risico's te bereiken door middel van adequate uitkeringen, in het bijzonder gedurende de Internationale Arbeidsconferentie van juni 2021 binnen de commissie gewijd aan de strategische doelstelling van sociale bescherming in het kader van de opvolging van de Verklaring over Sociale Rechtvaardigheid.
- FOD Sociale Zekerheid: Ontwikkeling van een strategisch kader in samenwerking met de relevante partners op het gebied van sociale bescherming in het buitenlands en ontwikkelingsbeleid. De FOD Sociale Zekerheid is de entiteit die belast is met het opstellen van een kadernota, in nauw overleg met de FOD Buitenlandse Zaken op basis van politieke instructie.

6.6. Promotie van Waardig Werk

Ons land zal zich blijven inzetten voor de ondersteuning van de agenda voor waardig werk van de IAO, die gebaseerd is op vier pijlers die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, onderling afhankelijk en elkaar versterkend: het creëren van banen, rechten op het werk, sociale bescherming en sociale dialoog. Waardig werk is ook een centraal onderdeel van de 2030-agenda en meer in het bijzonder van SDG 8, waarin wordt opgeroepen tot het bevorderen van aanhoudende, duurzame en inclusieve economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen.

De IAO heeft door haar normatieve rol, haar tripartiete structuur en haar ervaring met de sociale dialoog een toegevoegde waarde in het VN-systeem voor de verwezenlijking van de SDG's. België is altijd een groot voorstander geweest van de normgevende rol van de IAO en haar toezichtstelsel. Het is de derde lidstaat die het grootste aantal IAO-verdragen heeft geratificeerd en het zal zich blijven inspannen om nog meer internationale arbeidsverdragen te ratificeren.

België, dat in juni 2021 voor een termijn van drie jaar werd verkozen tot plaatsvervangend/deputy lid van de raad van bestuur van de IAO, zal zo zijn rol binnen de IAO en zijn acties in de verschillende componenten van waardig werk kunnen versterken om bij te dragen tot de basisopdracht van de IAO, namelijk werken aan sociale rechtvaardigheid. In het kader van het Belgische EU-voorzitterschap in 2024 zal ons land ook een actieve rol spelen bij de coördinatie van de standpunten van de EU-landen voor zowel de Internationale Arbeidsconferentie als voor de vergaderingen van de raad van bestuur van de IAO.

Tijdens de looptijd van het plan zullen de FOD Buitenlandse Zaken en de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociale Dialoog blijvend aandacht besteden aan de volgende prioriteit:

België zal onder andere blijven pleiten voor de opnemings van veiligheid en gezondheid op het werk in het kader van de fundamentele beginselen en rechten van de IAO, een debat dat momenteel in de Raad van Bestuur wordt gevoerd. Dit zou de universele toepassing van deze beginselen en de normatieve rol van de IAO kunnen versterken. Het verdedigen van de rechten van werknemers, het bevorderen van de veiligheid op het werk en het waarborgen van de bescherming van alle werknemers maakt deel uit van SDG 8 inzake waardig werk van de 2030-agenda.

Deze maatregel zal bijdragen tot SDG 8 (8.5, 8.7, 8.8, 8.b) en de doelstellingen 8, 9, 11, 42 van de LTV.

6.7. Strijd tegen de misdaad van ecocide

De natuur wordt wereldwijd bedreigd door ernstige en vrijwillige vernietiging, onder andere door bepaalde bedrijfsactiviteiten. Dergelijke grootschalige vernietiging van natuur en ecosystemen staat algemeen bekend als “ecocide, ook al bestaat er momenteel geen universeel aanvaarde definitie van de term.

Op het internationaal niveau werd gedurende de voorbije decennia een aanzienlijk corpus van internationaal strafrecht uitgewerkt om misdaden tegen de vrede en de veiligheid van de mensheid te bestrijden. Aanslagen op het milieu van het type “ecocide” kennen vandaag echter nog geen dergelijk horizontaal systeem. Het internationaal milieurecht biedt slechts een gedeeltelijk antwoord voor bepaalde sectoren door specifieke aanslagen op het milieu strafbaar te stellen in het kader van multilaterale milieuakkoorden. In die zin voorziet het ENMOD-Verdrag van 1976 in de verantwoordelijkheid van Staten voor het militaire gebruik van technieken voor milieuverandering met wijdverspreide, langdurige en ernstige gevolgen.

Sinds de jaren '90 is op internationaal niveau een reflectie opgestart om van ecocide een autonome internationale misdaad te maken, vervolgbaar voor het Internationaal Strafhof. Het zou voortaan worden opgenomen in het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof naast oorlogsmisdaden, misdaden tegen de mensheid en genocidemisdaden (en meer recent de misdaad van agressie). Helaas heeft deze reflectie tot op heden nog geen formele resultaten opgeleverd. Wel valt op te merken dat sinds de invoegtrekking van het Statuut van Rome in 2002 het toebrengen tijdens een internationaal gewapend conflict van “*widespread, long-term and severe damage to the natural environment [...] clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated*” door artikel 8.2(b)(iv) van het Statuut van Rome beschouwd wordt als een oorlogsmisdaden.

Door ecocide te criminaliseren, zowel op nationaal als op internationaal niveau, wordt het mogelijk deze grove schendingen van het recht op een gezond leefmilieu te bestrijden. Vanuatu en de Malediven lanceerden in 2019 een initiatief om ecocide als apart misdrijf op te nemen in het Statuut van Rome. Massale milieuvernietiging zou het ook in vredetijd internationaal strafbaar zijn wat nu helemaal niet het geval is.

België wil bijdragen aan de bestrafing van ecocide zowel op internationaal als nationaal niveau, conform het huidige regeerakkoord (p. 71 en p. 91):

- Op nationaal niveau: *“Wat betreft het strafwetboek zal er aan de experten gevraagd worden om advies te geven omtrent de opname van ecocide en femicide in het nieuw strafwetboek.”* (p. 71)
- Op internationaal niveau: *“De regering zal diplomatieke initiatieven onderzoeken en nastreven die ertoe strekken om de misdaad van ecocide, het doelbewust vernietigen van ecologische systemen, te beteugelen.”* (p.91)

Verwijzingen naar ecocide zijn ook te vinden in de beleidsverklaringen en nota's voor Justitie, Buitenlandse Zaken en Klimaat, Leefmilieu, Duurzame Ontwikkeling en Green Deal.

Gelet op hun belangrijke bevoegdheid op het vlak van leefmilieu en milieucriminaliteit zal overleg worden georganiseerd met de drie gewesten. In deze context zal bijzondere aandacht worden besteed aan het afstemmen van initiatieven inzake ecocide op het milieubeleid, waaronder het milieustrafrecht dat op nationaal

niveau wordt ontwikkeld. Overleg met administraties in andere landen is ook mogelijk. Er wordt rekening gehouden met evoluties in andere landen (vb. Frans voorstel voor “*délit d’écocide*”).

Conform het federaal regeerakkoord wordt de mogelijkheid om ecocide op nationaal niveau strafbaar te stellen in het kader van de hervorming van het strafwetboek in het federale parlement besproken. Het advies van de expertengroep die werd aangesteld door de FOD Justitie voor de herziening van het strafwetboek, zal voor deze analyse de basis vormen. Tegen eind 2022 moet de analyse van de mogelijkheden voor het opnemen van ecocide in het Belgisch strafwetboek afgerond zijn.

Vervolgens dient te worden bepaald welke diplomatieke initiatieven kunnen worden genomen ter bestrijding van ecocide, onder andere met het oog op een potentiële opname van de misdaad van ecocide in het Statuut van Rome. In dit opzicht volgen de FOD BUZA, de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL) en de FOD Justitie alle relevante initiatieven rond dit thema op internationaal niveau gezamenlijk op.

De overeengekomen maatregelen en de genomen initiatieven zullen complementair zijn met andere bestaande en/of in ontwikkeling zijnde instrumenten die ook privéactoren responsabiliseren. Zij zullen ook rekening houden met de sociale overwegingen die gelinkt zijn aan natuurrampen en zorgen steun voor slachtoffers ervan.

Deze maatregel draagt bij aan de SDG's 5, 14 (14.1, 14.2) en 15 (15.1, 15.4, 15.5) en doelstellingen 22, 37 en 39 van de LTV.

Bijlage 1 : Acroniemen

AD Energie: Algemene Directie Energie van de Federale Overheidsdienst Economie
BCAPH: Begeleidingscommissie voor de Aanwerving van Personen met een Handicap in het federaal openbaar ambt
BCO : Beleidscoherentie ten gunste van Ontwikkeling
BCDO : Beleidscoherentie ten gunste van Duurzame Ontwikkeling
BELINCOSOC: Belgian International Cooperation on Social Protection
BELSPO: Programmatorische federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid
BIO: Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
BOSA: Federale Overheidsdienst Beleid en Ondersteuning
BRAIN: Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks
CAW: Centrum Algemeen Welzijnswerk
CCIM : Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid
CE : Circulaire Economie
CITES : Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
CPBW : Comité voor Preventie en Bescherming op het Werk
CRB : Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
DART-TOFMS : Direct Analysis in Real Time - Time-of-Flight Mass Spectrometry
DAVO : Dienst voor Alimentatievorderingen
DGD : Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp
EMPIR: European Metrology Programme for Innovation and Research
Empreva : centrale cel van de gemeenschappelijke dienst voor preventie en bescherming op het werk van sommige federale openbare diensten
ENMOD : het Verdrag inzake het verbod op militair of ander vijandig gebruik van technieken voor milieumodificatie
EIB : Europese Investeringsbank
EU : Europese Unie
EUAP : Europees Actie Plan
EUTR : European Union Timber Regulation
FAGG : Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten
FAO : Food and Agriculture Organization
FAVV : Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen.
FEDRIS: Federaal Agentschap voor Beroepsrisico's
FIDO : Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling
FIU : Financial Investigation Unit
FOD : Federale Overheidsdienst
FOD VVVL: FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
FPAB : Federaal Plan Armoedebestrijding
FPB : Federaal Planbureau
FPDO : Federale Plan voor Duurzame Ontwikkeling
FSMA: Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten
FUPHEC : Federal Unit Public Health & Environmental Crime
GDPR: General Data Protection Regulation

GECEs : European Commission Expert Group on the social business initiative
HEIA : Health Equity Impact Assessment
HLPF : High-level Political Forum
IAO : Internationale Arbeidsorganisatie
ICDO : Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling
ICLB : Interministeriële Conferentie voor het Landbouwbeleid
IF : Inspectie van Financiën
IGVM : Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen
IIS : Interfederaal Instituut voor de Statistiek
IPBES : Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services
IWT : Vlaams Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
KMO : Kleine of Middelgrote Onderneming
LGBTQI+ : Lesbian, Gay, Transgender, Queer, Intersex +
LTV : Lange Termijn Visie
MEDEX : Directie Medische Expertise van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
MaaS : Mobility as a Service
NAP : Nationaal Actieplan
NAPED : nationaal actieplan inzake hormoonverstoorders
NAR : Nationale Arbeidsraad
NbS : Nature based Solutions
NCCN : Nationaal Crisiscentrum
NEDC : New European Driving Cycle
NEHAP : Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid
OCMW : Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO : Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OFO : Opleidingsinstituut van de Federale Overheid
OISZ : Openbare Instellingen van de Sociale Zekerheid
PEP : Partenaire Enfants-Parents
PHEV : Plug-in Hybrid Electric Vehicle
POD : Programmatorische Federale Overheidsdienst
RIA : Regelgevingsimpactanalyse
RIZIV : Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering
RSZ : Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
SAICM : Strategic Approach to International Chemicals Management
SBT : Science Based Targets
SDG : Sustainable Development Goals
SIMFO : Single Market Forum
SOGIESC : Sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics
SPW : Service Public de Wallonie
SVHC : Substance of Very High Concern (zeer zorgwekkende stoffen)
TCO : Total Cost of Ownership
UICL : Uitgebreid Interministeriële Conferentie Leefmilieu
ULB : Université Libre de Bruxelles
UNGPs : United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights
UNCBD : United Nations Convention on Biological Diversity
UNCCD : United Nations Convention to Combat Desertification
UNFCCC : United Nations Framework Convention on Climate Change

UNODC: United Nations Office on Drugs and Crime

VN : Verenigde Naties

Vias : onafhankelijk kennisinstituut dat handelt om de verkeersveiligheid, mobiliteit, veiligheid en gezondheid te verbeteren

VTE : Voltijdsequivalent

WG : werkgroep

WLTP : Worldwide Harmonised Light Vehicle Test Procedure

Bijlage 2 : Lijst van de actieplannen en strategieën die worden ontwikkeld en/of in overweging worden genomen op federaal en Europees niveau

	Wat?	Verband met de SDG's
Bestaande actieplannen (in uitvoering)		
Nationaal plan voor herstel en veerkracht	Om toegang te krijgen tot de Europese financiering die werd aangekondigd via de faciliteit voor herstel en veerkracht heeft België een nationaal plan voor herstel en veerkracht opgesteld. Eind april 2021 werden de investeringsprojecten voorgesteld om tegemoet te komen aan de structurele hervormingen zoals die worden gevraagd in de aanbevelingen van de Raad van de Unie. Het plan bestrijkt 5 strategische assen: (1) klimaat, duurzaamheid en innovatie, (2) digitale transformatie, (3) mobiliteit en openbare werken, (4) mens en samenleving evenals (5) productiviteit.	Dit plan houdt verband met alle SDG's.
Herstel- en investeringsplan	De opmaak van dit plan sluit aan bij het streven van de regering om iets te doen aan de ernstige impact van de covid-19-crisis op onze economie maar ook om het hoofd te bieden aan een aantal structurele uitdagingen waarmee ons land wordt geconfronteerd. Die uitdagingen behelzen inzonderheid de transitie naar een koolstofarme en digitale economie, de verslechtering van onze infrastructuur of ook de tragere groei van de productiviteit.	Deze maatregel zal bijdragen tot de verwezenlijking van SDG 9 (9.1, 9.2, 9.4) maar ook van andere SDG's in functie van de inhoud van het herstelplan.

Nationaal actieplan "Ondernemingen en Mensenrechten" (v1)	Sinds juli 2017 heeft België een nationaal actieplan "Ondernemingen en Mensenrechten". Met dit nationaal actieplan willen de Belgische overheden concreet gestalte geven aan hun engagement inzake de bevordering van de eerbiediging van de mensenrechten en ze verankeren in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemerschap en duurzame ontwikkeling. Dit plan telt 33 acties, die Belgische ondernemingen, internationale bedrijven die actief zijn in België en organisaties en overheidsinstanties ertoe moeten aanzetten om de mensenrechten te respecteren en ze te bevorderen binnen zowel de eigen onderneming als hun invloedssfeer.	Het 1ste Nationaal actieplan Ondernemingen en Mensenrechten verbindt elke actie met de overeenstemmende SDG.
Nationaal Energie- en Klimaatplan (2021-2030)	Dit ontwerpplan legt de krijtlijnen vast voor de transitie naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem, volgens de vijf dimensies van de Europese Energie-Unie en in lijn met de doelstellingen die voor 2030 zijn vastgelegd: • een koolstofarme EU (reductie van broeikasgasemissies en ontwikkeling van hernieuwbare energie); • energie-efficiëntie; • bevoorradingszekerheid; • de interne energiemarkt; • onderzoek, innovatie en concurrentievermogen.	Dit plan houdt verband met de SDG's 7, 9, 11, 12, 13.
Nationaal actieplan over de toegang tot sociale bescherming (2021-2024)	Het initiatief vloeit voort uit de vaststelling dat ingrijpende wijzigingen zich voltrekken op de arbeidsmarkt, gedragen door globalisering, technologische vooruitgang, de vergrijzing van de bevolking en andere ontwikkelingen in de samenleving die tot uiting komen in meer diverse vormen van arbeid en minder lineaire loopbanen. Onderzoek heeft aangetoond dat sommige werknemers met een atypische loopbaan en sommige zelfstandigen	

	onvoldoende toegang hebben tot de takken van de sociale bescherming die nauw verbonden zijn met de arbeidsmarkt. Bijgevolg moeten de socialezekerheidsstelsels worden aangepast.	
Federaal plan Gender mainstreaming (2020-2024)	Dit federaal plan beoogt de integratie van de genderdimensie in alle beleidslijnen teneinde eventuele ongelijkheden tussen vrouwen en mannen te vermijden of te corrigeren. Het koninklijk besluit van 26 januari 2010 bepaalt dat een federaal plan Gender mainstreaming wordt opgesteld bij aanvang van elke legislatuur.	Hoewel dit plan voornamelijk tegemoetkomt aan SDG 5, draagt het ook bij tot de verwezenlijking van de SDG's 1, 3, 4, 8, 10 en 16.
Gemeenschappelijk plan voor chronisch zieken	Dit plan is dus een gezamenlijk initiatief van de federale overheid en de deelstaten. Het plan is bedoeld om de levenskwaliteit van de bevolking en in het bijzonder van mensen met een of meerdere chronische ziekten te verbeteren, zodat zij beter kunnen leven in hun eigen omgeving (gezin, school, werk) en in de gemeenschap, en hun zorgproces actief kunnen beheren.	Dit plan beantwoordt voornamelijk aan SDG 3.
Actieplan e-Gezondheid (2019-2021)	De globale strategische doelstelling van eGezondheid bestaat erin, overeenkomstig de wet tot inrichting van het eHealth-platform en het protocolakkoord tussen de federale staat, de gemeenschappen en de gewesten, om: • de kwaliteit en de continuïteit van de gezondheidszorgverstrekking te optimaliseren; • de veiligheid van de patiënt te optimaliseren; • de administratieve formaliteiten voor alle actoren in de gezondheidszorg te vereenvoudigen; • en het gezondheidszorgbeleid degelijk te ondersteunen; door • een goed georganiseerde, onderlinge elektronische dienstverlening en informatie-uitwisseling te bevorderen en te ondersteunen tussen alle	Dit plan komt tegemoet aan de SDG's 3 en 16.

	actoren in de gezondheidszorg; • met de nodige waarborgen op het vlak van de informatieveiligheid, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de patiënt en de zorgverlener en het respect van het medisch beroepsgeheim. Dit actieplan wil deze globale strategische doelstelling verder uitvoeren.	
Reductieplan voor pesticiden (2018-2022)	Het programma 2018-2022 van het NAPAN omvat 176 acties die er over het geheel genomen op gericht zijn om het risico gekoppeld aan gewasbescherming door middel van gewasbeschermingsmiddelen te beperken. Het programma is een voortzetting van de programma's die al meer dan 20 jaar worden uitgewerkt door verschillende beleidsniveaus in België.	Dit plan draagt bij tot de SDG's 3, 6, 12, 14 en 15.
Nationaal veiligheidsplan (2016-2021)	Het NVP legt 10 veiligheidsfenomenen vast waaraan de politiediensten en alle andere betrokken instanties bijzondere aandacht besteden: • Radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme; • Mensenhandel en mensensmokkel; • Drugs; • Sociale en fiscale fraude; • Cybercrime en cybersecurity; • Gewelddiscriminatie, aantasting van de persoonlijke integriteit en discriminatie; • Georganiseerde eigendomsriminaliteit en illegale goederentransporten; • Leefmilieu (gelinkt aan fraude): afvalfraude, biodiversiteit, dierenwelzijn en energiefraude; • Verkeersveiligheid; • Verbeteren van de openbare orde.	Met deze acties draagt het plan bij tot de verwezenlijking van de SDG's 3, 8, 11, 14, 15 en 16.

Ziekenhuisnoodplan	Ieder ziekenhuis moet beschikken over een ziekenhuisnoodplan (ZNP) om het hoofd te bieden aan grote ongevallen binnen (bv. stroompanne, chemisch ongeval, ziekenhuisbacterie ...) en buiten het ziekenhuis (bv. kettingbotsing, overstroming, aanslag ...). In een ziekenhuisnoodplan staan de procedures omschreven om een plotse toestroom aan patiënten efficiënt op te vangen zonder dat de zorg voor al opgenomen patiënten in het gedrang komt. De opvangcapaciteit van het ziekenhuis moet snel kunnen worden opgedreven. Een hoofdstuk over epidemiebeheer werd opgenomen in het "Ziekenhuisnoodplan".	Dit plan komt tegemoet aan de SDG's 3, 12 en 16.
Marien ruimtelijk plan (2020-2026)	Het marien ruimtelijk plan bevat de volgende delen: - Het koninklijk besluit betreffende de opmaak van het marien ruimtelijk plan voor de periode 2020-2026 in de Belgische mariene ruimte; - De ruimtelijke analyse van de mariene ruimte; - De langetermijnvisie, doelstellingen en indicatoren en de strategische keuzes inzake ruimtelijke planning; - De acties voor de uitvoering van het marien ruimtelijk plan; - De kaarten.	Dit plan draagt bij tot de verwezenlijking van de SDG's 7, 9, 12, 14 en 16.
Het initiatief Beyond Chocolate (2018)	Belgische chocolade nog beter en nog duurzamer maken. Dat is de gezamenlijke ambitie van de Belgische chocolade- en retailsector, het middenveld, de sociale impactinvesteerders en de universiteiten. In december 2018 hebben deze actoren een partnerschap voor duurzame Belgische chocolade ondertekend. Ze engageren zich onder meer om kinderarbeid aan te pakken, ontbossing tegen te gaan en te zorgen voor een leefbaar inkomen voor lokale cacao producenten.	Dit initiatief komt tegemoet aan de SDG's 1, 8, 12 en 17.
Nieuwe federale of nationale actieplannen genoemd in het FPDO (op komst)		

Nationaal actieplan "Ondernemingen en Mensenrechten" (v2)	Volgend op de evaluatie van het 1ste NAP door de belanghebbenden zijn zij het erover eens dat het noodzakelijk is een nationale basisevaluatie te maken in verband met ondernemingen en mensenrechten (National Baseline Assessment) met als doel een evaluatie te maken van het niveau van uitvoering van de UNGP's in België, lacunes te identificeren en aanbevelingen te formuleren. (...) Deze nationale basisevaluatie moet ook als referentie dienen voor de voortzetting van de werkzaamheden in de richting van een 2 ^{de} nationaal actieplan.	Gelet op het nauwe verband tussen de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen en maatschappelijk verantwoord ondernemen dringt een beleidscoherente en een op mensenrechten gebaseerde aanpak zich op, zodat het duidelijk is dat ondernemingen die mensenrechten respecteren, meteen ook bijdragen tot duurzame ontwikkeling. Dit actieplan dient deze SDG-benadering te versterken door voor elk actiepunt te verduidelijken op welke wijze het de corresponderende duurzame ontwikkelingsdoelstelling realiseert via meetbare indicatoren en doelstellingen.
Federaal Plan Armoedebestrijding (v4)	De POD Maatschappelijke Integratie is belast met de opstelling van het 4 ^{de} Federaal Plan Armoedebestrijding (FPAB). Dit plan is opgebouwd rond vijf principes: de actieve en vroegtijdige opsporing van armoede, een aanpak gericht op mensen en gezinnen die in armoede leven, de verbetering van het inkomen van kwetsbare huishoudens en het gebruik van de rechten, een gunstige begeleiding naar duurzame werkgelegenheid die het mogelijk maakt om projecten uit te voeren en een participatief beleid, waarbij wordt gecommuniceerd met mensen die in armoede leven in plaats van over mensen die in armoede leven.	De uitdagingen bestaan erin tegemoet te komen aan de SDG's 1, 2, 10 en 16.
Interfederaal actieplan tegen racisme,	De regering kondigt aan dat er in samenspraak met alle relevante actoren een interfederaal actieplan wordt opgesteld en uitgevoerd tegen racisme,	Dit plan heeft voornamelijk betrekking op de SDG's 11 en 16.

onverdraagzaamheid en alle vormen van discriminatie	onverdraagzaamheid en alle vormen van discriminatie zoals vermeld in de verschillende antidiscriminatie- en antiracismewetgevingen.	
Actieplan voor universele toegankelijkheid	Het doel van een dergelijk actieplan bestaat erin de levenstrajecten van personen met een handicap op concrete wijze te verbeteren in alle dimensies: deelnemen aan het leven van de gemeenschap, mobiel zijn, toegang hebben tot openbare gebouwen en administratieve diensten, tot zorgverlening, tot culturele en sportieve activiteiten, een gewone schoolloopbaan volgen, een professionele toekomst uitbouwen, een gezin stichten ...	Dit plan houdt voornamelijk verband met SDG 10.
Evaluatie van het overheidsbeleid en sociale bescherming	Tegen eind 2022 zal de FOD Sociale Zekerheid een actieplan opmaken met als doel een referentiekader vast te stellen teneinde zich te positioneren op het vlak van de evaluatie van overheidsbeleid, inzonderheid in verband met sociale bescherming en in samenwerking met de politieke beleidsmakers, de sociale partners en andere socialezekerheidsinstellingen.	Dit project zal betrekking hebben op de SDG's 1, 3, 8, 10 en 16.
Strijd tegen dakloosheid	De interministeriële conferentie <i>grootstedenbeleid, integratie en huisvesting</i> een actieplan laten goedkeuren in de vorm van een aanvullend protocol bij het <i>Samenwerkingsakkoord inzake dak- en thuisloosheid van 12 mei 2014</i> , aangevuld met een alomvattende en interfederale strategische aanpak van de bestrijding van dak- en thuisloosheid onder de voorwaarden die het Europees Parlement in zijn resolutie van 16 januari 2014 heeft aanbevolen en onder de voorwaarden van de Europese pijler van sociale rechten.	Dit project komt tegemoet aan de SDG's 1, 3, 10 en 11.
De sociale minima verhogen	In 2022 zullen de FOD Sociale Zekerheid en de POD Maatschappelijke Integratie een interdepartementaal gedetailleerd plan voorstellen over hoe	Deze maatregel komt voornamelijk tegemoet aan SDG 1.

	en binnen welk tijds kader de minima opgetrokken kunnen worden in de richting van de Europese armoedegrens.	
Federaal Adaptatieplan	Een eerste plan (federale bijdrage aan het Nationaal Adaptatieplan, 2016-2020) werd in 2016 afgerond. Het erkende dat adaptatie een iteratief proces is, dat een regelmatige opvolging vereist met het oog op een continu leerproces. Een nieuw federaal plan, dat betrekking heeft op aspecten die niet aan bod kwamen in de eerste ontwikkelingsfase van het plan 2016-2020 en dat gebaseerd is op de evaluatie van de uitvoering, de studie die de sociaaleconomische impact van de klimaatverandering in België beoordeelt, de ontwikkelingen op Europees niveau (nieuwe Europese adaptatiestrategie in het kader van de Europese Green Deal) en de recentste wetenschappelijke ontwikkelingen, blijkt van essentieel belang voor de periode na 2020.	De maatregel beantwoordt voornamelijk aan de SDG's 2, 3, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15 en 16.
Gezondheids crisisbeheer	Op het gebied van de volksgezondheid zullen initiatieven worden ondernomen om lessen te trekken uit de crisis en ons land beter voor te bereiden op toekomstige gezondheids crises. Ze zullen betrekking hebben op de gezondheids crisisplanning (noodplannen, General Preparation Plan en pandemieplan, strategische voorraden, gezondheidsoefeningen) vanuit een interdepartementaal, nationaal en internationaal perspectief door integratie van alle gezondheidssectoren.	Dit toekomstig plan zal ten goede komen aan de SDG's 3 en 16.
Nationaal actieplan voor hormoonontregelaars	De ontwikkeling en uitvoering van een nationaal actieplan inzake hormoonontregelaars (NAPED) volgt op een verslag van de Senaat over dit onderwerp, dat op 23 maart 2018 werd goedgekeurd. Dit informatierapport illustreert duidelijk de noodzaak van samenwerking tussen de federale overheid, de Gemeenschappen en de Gewesten om de volksgezondheid te	Dit plan heeft betrekking op de SDG's 3, 6, 9 en 12.

	bevorderen en de impact van hormoonontregelaars op het milieu te verminderen.	
Federaal actieplan voor de circulaire economie	De circulaire economie is een economisch en industrieel stelsel, dat erop gericht is producten, hun onderdelen en de gebruikte materialen zo lang mogelijk in omloop te houden, op voorwaarde dat de kwaliteit van hun gebruik nog gewaarborgd is. Na de 21 maatregelen die de regering in 2016 had genomen, komt het er nu op aan de inspanningen ter zake op te drijven.	De uitdaging bestaat erin tegemoet te komen aan de SDG's 9 en 12.
Actieplan "Digital Belgium" (v2)	Een eerste plan "Digital Belgium" werd opgesteld tijdens de vorige legislatuur. De toegenomen digitalisering vereist dat de integratie van digitale processen in de Belgische economie en in de infrastructuur wordt voortgezet.	Deze projecten hebben voornamelijk betrekking op de SDG's 9 en 16.
Federaal actieplan voor de sociale economie	Rekening gehouden met de bevoegdheidsverdeling zal de FOD Economie instaan, via interfederaal overleg, voor de coördinatie van de uitwerking - tegen 2023 - van een federaal actieplan voor de sociale economie. Aan de gewesten wordt gevraagd om deel te nemen aan deze werkzaamheden.	Dit plan komt tegemoet aan de SDG's 8, 10 en 12.
Federaal plan voor de bestuivers	Tegen januari 2022 zal de federale overheid haar bijdrage aan de nationale strategie hebben geïdentificeerd en beschreven in een federaal plan dat voor openbare raadpleging moet worden voorgelegd. Tegen september 2022 zal een federaal plan worden goedgekeurd en zal er worden begonnen met de uitvoering ervan.	Dit heeft betrekking op de SDG's 2, 3, 8, 13, 14, 15 en 17.
Voedings- en Gezondheidsplan (2021-2030)	De rol die voeding speelt op het vlak van gezondheid en ziekte, wordt steeds duidelijker en vertegenwoordigt een uitdaging op het vlak van de volksgezondheid.	Dit plan houdt verband met de SDG's 3 en 12.

Bestaande federale of nationale strategieën vermeld in het FPDO (in uitvoering)		
Langetermijnvisie voor Duurzame Ontwikkeling (LTV)	De Langetermijnvisie (LTV) omvat 15 thema's en 55 doelstellingen die de federale regering tegen 2050 nastreeft in haar beleid. Deze visie overkoepelt de cyclus van plannen en rapporten inzake duurzame ontwikkeling die wordt ingevoerd door de wet van 5 mei 1997, gewijzigd door de wet van 30 juli 2010. Ze dient ook als referentiekader voor de activiteiten van de ICDO, het FIDO en het Federaal Planbureau.	Alle
Nationale strategie DO / Federale strategie DO	De Basisprincipes van de Agenda 2030 en de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) vormen een universele, geïntegreerde en transformatieve agenda. Die is het resultaat van een politiek compromis dat in 2015 werd bereikt en werd in de Belgische context vertaald door de goedkeuring van een nationale strategie voor duurzame ontwikkeling in 2017. De federale strategie voor duurzame ontwikkeling, zoals geregeld door de wet van 5 mei 1997 (hier "de Wet"), plaatst het Plan in een politieke cyclus. Zo wordt van een nieuwe regering verwacht dat ze binnen het jaar nadat ze haar functie heeft opgenomen een FPDO goedkeurt voor de volledige legislatuur, om te voldoen aan de langetermijndoelstellingen vastgelegd in de Federale strategische langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling (LTV) en aan de internationale afspraken (meer bepaald de Agenda 2030) en Europese verbintenissen.	Alle
Nationale strategie voor de integratie van Roma	In februari 2012 diende België zijn nationale strategie voor de integratie van Roma in bij de Europese Commissie. Deze nationale strategie was het resultaat van een partnerschap tussen de deelstaten, de federale overheden en de vertegenwoordigers van het middenveld. Elke overheid heeft zelf maatregelen ontwikkeld overeenkomstig de eigen bevoegdheden.	Deze strategie sluit aan bij de SDG's 1 en 10.

	België erkent in zijn strategie dat de Roma een kwetsbare groep vormen die een zeer ernstig risico loopt om het slachtoffer te zijn van sociale uitsluiting en armoede.	
Belgische nationale strategie inzake bestuivers (2021-2030)	De nationale strategie inzake bestuivers, die een aantal federale hefbomen activeert (Federaal plan voor bestuivers), draagt bij aan een Belgische landbouwproductie die bevorderlijker is voor de biodiversiteit.	Deze strategie heeft voornamelijk betrekking op SDG 15.
Nationale strategie BeBiodiversity (geactualiseerd in 2020)	De "#BeBiodiversity"-strategie van de federale overheid die in 2017 werd gelanceerd, heeft als doel bij te dragen tot de verschuiving naar meer biodiversiteitsvriendelijke markten. In deze context werden tijdens een symposium in 2018, getiteld "Sourcing while respecting biodiversity", studies over een instrument voor de beoordeling van de impact van grondstoffen op de biodiversiteit gepresenteerd.	Deze strategie komt tegemoet aan de uitdagingen van de SDG's 12, 14 en 15.
Nieuwe federale of nationale strategieën vermeld in het FPDO (op komst)		
Strategie Beyond Food	Tegen januari 2022: - Een structuur voor het toezicht op en de coördinatie van de acties van Beyond Food is vastgelegd en is in werking. - De Taskforces voor de prioritaire grondstoffen zijn gelanceerd. - Voor elk van de pijlers van de strategie (overheidsopdrachten, fiscaliteit, toegang tot justitie) zijn er specifieke federale maatregelen/acties geïdentificeerd.	Dit project komt tegemoet aan de SDG's 1, 2, 3, 5, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16 en 17.
Strategie voor het beperken van de rampenrisico's	In 2021 zal het Nationaal Crisiscentrum (NCCN) het initiatief nemen om een werkgroep bijeen te roepen en te coördineren die bestaat uit deskundigen van de verschillende betrokken FOD's (met name Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken en Volksgezondheid). Deze werkgroep zal de vorm	Hoewel ze betrekking heeft op alle SDG's, heeft deze strategie een rechtstreeks en onmiddellijk verband met de SDG's 11 en 16.

	aannemen van een nationaal overlegplatform dat tot doel heeft op regelmatige basis vitale disciplines en sectoren op nationaal niveau bijeen te brengen om zich samen voor te bereiden op een beter crisisbeheer.	
Strategie ter bestrijding van fietsdiefstallen	Overeenkomstig het regeerakkoord wordt een vrijwillig nationaal register ter bestrijding van fietsdiefstallen gecreëerd in overleg met de gewestelijke partners (vertrekkende van het systeem MyBike) en de federale partners (Mobiliteit, politie, justitie ...). De strategie met betrekking tot dit project wordt uitgewerkt in 2021.	Het voornaamste doel is SDG 11.
Strategie ter promotie van de Europese financiële labels	Tegen eind 2023 de discussie lanceren betreffende de creatie van een Belgische strategie ter promotie van de Europese financiële labels (klimaatreferentiesystemen van de EU, Europees ecolabel voor financiële producten) op basis van de werkzaamheden in het domein van de Europese taxonomie.	Deze strategie zal een gunstige weerslag hebben op de SDG's 12 en 16.
In het FPDO vermelde bestaande Europese plannen en strategieën		
Europees actieplan tegen de illegale handel in wilde dieren en planten	De EU, en dus ook België, speelt een belangrijke rol bij de bestrijding van deze illegale handel, aangezien Europa momenteel een afzetmarkt is en als draaischijf voor de illegale handel naar andere regio's fungeert. In 2016 werd een Europees Actie Plan (EUAP) uitgewerkt om tot een gezamenlijke bestrijding van wildlife trafficking in de EU te komen, alsook om de rol van de EU te versterken in de wereldwijde strijd tegen deze illegale activiteiten. Het EUAP eindigt eind 2020. Een evaluatieprocedure is gestart en zal, normaal gezien, een nieuw plan naar voor brengen in januari/februari 2022. In afwachting van dit nieuwe EUAP zullen er verschillende maatregelen	Deze acties sluiten aan bij de SDG's 12, 14 en 15.

	genomen worden ter uitvoering van de acties, opgenomen in het regeerakkoord, tegen de illegale handel in hout, dieren en wilde planten.	
Europese strategie voor duurzame groei Ook Green Deal genoemd	De Europese Green Deal stelt een actieplan voor met als doel: - een netto-uitstoot van broeikasgassen van nul tegen 2050; - economische groei zonder uitputting van grondstoffen; - geen mens of regio die aan zijn lot wordt overgelaten. Het plan stelt de noodzakelijke investeringen en de beschikbare financieringsinstrumenten voor. Het legt uit hoe een rechtvaardige en inclusieve transitie kan worden gewaarborgd. De EU koestert de ambitie klimaatneutraal te zijn in 2050. De Europese Commissie heeft haar traject uitgestippeld en heeft besloten dat de uitvoering van Agenda 2030 de verantwoordelijkheid is van alle Europese commissarissen. De strategie is er dan ook op gericht om de verwezenlijking van de SDG's te integreren in alle Europese beleidslijnen. Op deze manier draagt de nieuwe Europese groeistrategie, de Europese Green Deal, bij aan de SDG's en zijn deze doelstellingen geïntegreerd in het macro-economische toezichtsproces dat door het Europees Semester wordt gevormd.	De Green Deal heeft betrekking op alle SDG's. Meer bepaald SDG 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.
Europees actieplan voor de circulaire economie	De Commissie publiceerde onlangs haar nieuwe actieplan voor de circulaire economie, een van de voornaamste elementen van de Europese Green Deal. Dit nieuwe actieplan, dat voorziet in maatregelen die gedurende de hele levenscyclus van de producten moeten worden genomen, heeft als doel de economie van de EU aan te passen aan een groene toekomst, het concurrentievermogen te versterken en tegelijk het milieu te beschermen alsook nieuwe rechten te verlenen aan de consumenten. Het nieuwe plan voorziet ook in specifieke acties in de sectoren textiel, bouw, batterijen en	Dit plan draagt bij tot de verwezenlijking van de SDG's 8, 9, 12 en 16.

	voertuigen, elektrische en elektronische producten, verpakkingen en plastics.	
Europees actieplan voor de sociale economie (in voorbereiding)	Begin maart 2020 heeft de Europese Commissie een Europees actieplan voor de sociale economie aangekondigd in de nieuwe Europese strategie voor de kmo's en in het Europese actieplan voor de circulaire economie. Het actieplan voor de sociale economie is opgenomen in het werkprogramma van de Europese Commissie en is gepland voor het 4de kwartaal van 2021.	Dit toekomstige plan heeft voornamelijk betrekking op de SDG's 8, 10 en 12.
Europees plan voor herstel en veerkracht	Dit plan, NextGenerationEU gedoopt, berust op investeringen voor een bedrag van € 806,9 miljard. Meer dan 50% van het bedrag dient ter ondersteuning van de modernisering, inzonderheid via: - onderzoek en innovatie, via Horizon Europe; - billijke klimaat- en digitale transitie, via het Fonds voor een rechtvaardige transitie en het programma voor een digitaal Europa; - voorbereiding, herstel en veerkracht, via de faciliteit voor herstel en veerkracht, rescEU en EU4Health (De EU voor gezondheid), een nieuw programma in het domein van de gezondheid. Bovendien heeft het geheel van maatregelen bijzondere aandacht voor: - de modernisering van klassieke beleidslijnen zoals het cohesiebeleid en het gemeenschappelijk landbouwbeleid, met als doel hun bijdrage tot de prioriteiten van de Unie te optimaliseren; - de strijd tegen klimaatverandering, door er 30% van de EU-fondsen aan te wijden, i.e. het hoogste deel ooit van de Europese begroting; - de bescherming van de biodiversiteit en de gelijkheid tussen vrouwen en mannen.	Dit plan heeft op transversale wijze betrekking op alle SDG's.
Europese strategie "Van boer tot bord"	De strategie "Van boer tot bord" wil onze transitie naar een duurzaam voedingssysteem versnellen; dit systeem zou:	Deze strategie sluit aan bij de SDG's 2, 3, 6, 12, 13, 14 en 15.

	- een neutrale of positieve milieu-impact moeten hebben; - moeten bijdragen tot het lenigen van de klimaatverandering en zich moeten aanpassen aan de gevolgen ervan; - de tendens van verlies van biodiversiteit moeten omkeren; - de voedselveiligheid, de voeding en de openbare gezondheid moeten verzekeren en er tegelijk over waken dat eender wie toegang heeft tot voldoende, veilige, voedzame en duurzame voeding; - de betaalbaarheid van voedingswaren moeten verzekeren en tegelijk een billijker economisch rendement moeten genereren, door het concurrentievermogen van de bevoorradingssector van de EU te bevorderen en de eerlijke handel ervan te promoten.	
Europese biodiversiteitsstrategie voor 2030	De Europese biodiversiteitsstrategie steunt op de globale ambitie om ervoor te zorgen dat alle ecosystemen wereldwijd tegen 2050 hersteld, veerkrachtig en voldoende beschermd zijn, ervoor te zorgen dat de Europese biodiversiteit tegen 2030 de weg naar het herstel is ingeslagen, in het belang van de bevolkingen, de planeet, het klimaat en onze economie, overeenkomstig het programma voor duurzame ontwikkeling tegen 2030 en de doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs inzake klimaatverandering. De strategie is gericht op de vijf hoofdoorzaken van verschraving van de biodiversiteit.	Deze strategie heeft voornamelijk betrekking op de SDG's 6, 13, 14 en 15.
Europese bosstrategie (in voorbereiding)	De EU werkt aan deze problematiek omdat ze vaststelt dat het noodzakelijk blijft het duurzame bosbeheer op evenwichtige wijze te versterken om de ecologische toestand van de bossen evenals de gezondheid en de veerkracht van ecosystemen te verbeteren, om bossen te helpen beter bestand te zijn tegen de klimaatverandering, om de risico's van natuurrampen te verkleinen, hun gevolgen beter te bestrijden en het voor de huidige en toekomstige generaties mogelijk te maken bossen te blijven ontginnen.	Deze strategie heeft rechtstreeks betrekking op SDG 15 maar houdt ook verband met de SDG's 7, 12 en 13.

Strategie gericht op kmo's voor een duurzaam en digitaal Europa	Deze strategie heeft als doel het concurrentievermogen en de strategische autonomie van Europa te stimuleren. Een specifieke strategie voor kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) heeft als doel de bureaucratie te verminderen en de vele Europese kmo's te helpen hun activiteiten uit te oefenen in de eengemaakte markt en daarbuiten, toegang te hebben tot financiering en ze te helpen een drijvende kracht te zijn in het kader van de digitale en groene transitie.	Deze strategie heeft betrekking op de SDG's 8, 9 en 12.
Europese strategie voor duurzame en slimme mobiliteit	Deze strategie stelt een stappenplan op om het Europese vervoer op weg te helpen naar een duurzame en slimme toekomst. Ze identificeert 10 hoofddomeinen en stelt een actieplan op dat richting zal geven aan de werkzaamheden tijdens de komende jaren. Het doel bestaat erin de emissies van de transportsector tegen 2050 met 90% te verminderen.	De uitdagingen bestaan erin tegemoet te komen aan de SDG's 7, 9, 11, 12, 12, 14 en 15.
Sustainable Corporate Governance Initiative	Dit initiatief is bedoeld om het regelgevingskader van de EU inzake vennootschapsrecht en corporate governance te verbeteren. Het zou het voor ondernemingen mogelijk moeten maken voorrang te geven aan duurzame waardecreatie op lange termijn in plaats van aan winst op korte termijn. Het initiatief heeft tot doel de belangen van ondernemingen, hun aandeelhouders en bedrijfsleiders, stakeholders en de samenleving beter op elkaar af te stemmen. Het zou de bedrijven helpen om kwesties in verband met de duurzaamheid in het kader van hun activiteiten en waardeketens met betrekking tot sociale en mensenrechten, klimaatverandering, het milieu enzovoort beter te beheren.	Deze strategie sluit aan bij de SDG's 8 en 16.
Lijst van de actieplannen en strategieën die niet worden vermeld in het FPDO maar die verband houden met het actiedomein ervan		
NEHAP (National Environment and Health Action Plan)	Dit plan wil een referentiekader zijn dat de acties bundelt die ertoe strekken risico's in verband met de gezondheid van het milieu te voorkomen, te verminderen of zelfs te elimineren, inzonderheid door	Het plan heeft voornamelijk betrekking op de SDG's 3, 6, 8, 11, 12, 13, 14 en 15.

	rekening te houden met de huidige staat van bepaalde wetenschappelijke werkzaamheden en door wanneer dat noodzakelijk blijkt het voorzichtigheidsbeginsel toe te passen.	
Langetermijnstrategie voor de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen (tegen 2050)	Deze strategie omvat streefdoelen voor de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen tegen 2050, en ook de belangrijkste krachtlijnen en randvoorwaarden/aandachtspunten om deze streefdoelen te bereiken. De strategie is gebaseerd op de langetermijnstrategieën die de Vlaamse, Waalse en Brusselse regeringen voor hun respectieve gewesten hebben uitgewerkt (die als bijlage aan de Belgische langetermijnstrategie werden opgenomen) en op het visiedocument dat door de federale administratie werd opgesteld.	Deze acties sluiten aan bij de SDG's 3, 7, 8, 9, 11, 12 en 13.
Vervoersplan 2020-2023 van de NMBS	De NMBS wenst haar treinaanbod te versterken en te optimaliseren. Dit komt tot uiting in: • de toevoeging van nieuwe verbindingen; • meer treinen en bediende stations tijdens het weekend; • versterking van het treinaanbod 's morgens vroeg en 's avonds laat rond Brussel, Gent, Antwerpen, Luik en Charleroi; • opening van een nieuw station in Anderlecht; • aanpassing van de regeling van sommige treinen.	Dit plan draagt bij tot de verwezenlijking van de SDG's 9, 11 en 13.
Strategische veiligheids- en preventieplannen	De strategische veiligheids- en preventieplannen laten toe de uitwerking en concrete uitvoering van een veiligheids- en preventiebeleid bij 109 plaatselijke besturen te subsidiëren.	Deze plannen houden rechtstreeks verband met de SDG's 11 en 16.
Ozon- en hitteplan	Sinds de zomer van 2015 heeft ons land dus een plan dat de titel "Ozon- en hittegolfplan" kreeg. Het plan bestaat uit 3 fasen:	Dit plan beantwoordt voornamelijk aan SDG 3.

	1. een waakzaamheidsfase 2. een waarschuwingfase 3. een alarmfase	
Belgisch actieplan voor gezondheidsgeletterdheid	"Gezondheidsgeletterdheid" is het vermogen van een persoon om informatie over gezondheid te begrijpen, zodat hij zijn gezondheid en levenskwaliteit kan behouden of verbeteren. In België blijkt 30 tot 45% van de bevolking een problematisch niveau van gezondheidsgeletterdheid te hebben.	Dit project komt tegemoet aan de SDG's 3 en 16.
Nationaal noodplan betreffende gijzelneming of terroristische aanslag	Het plan beschrijft hoe er moet worden gereageerd in geval van een terroristische aanslag of een gijzelneming in ons land. Concreter: wie moet wat doen, wanneer moet er worden gehandeld en hoe moeten de betrokken actoren samenwerken?	Dit plan komt tegemoet aan de SDG's 11 en 16.
Actieplan ter bestrijding van sociale fraude (2021)	Zes strategische uitdagingen worden als prioritair beschouwd: eerlijke concurrentie en het concurrentievermogen garanderen; de wetgeving en de administratie vereenvoudigen; het risico om gepakt te worden verhogen; de slagkracht van de sociale inspectiediensten vergroten; grensoverschrijdende sociale fraude bestrijden en, last but not least, grotere aandacht voor de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van de werknemers.	De uitdagingen van dit plan bestaan erin tegemoet te komen aan de SDG's 8, 10, 12 en 16.
Interfederaal en intersectoraal plan "Women in Digital"	Het doel van dit plan is België een coherente strategie aan te reiken om de coördinatie en synergie te bevorderen tussen de verschillende initiatieven die worden genomen om vrouwen in STEM/ICT op alle beleidsniveaus in ons land te bevorderen.	Deze strategie zal een gunstige weerslag hebben op de SDG's 4, 5, 8, 10 en 16.

Interfederaale handicapstrategie (2021-2030) en federaal actieplan handicap (2021-2024)	De interfederaale handicapstrategie 2021-2030 bevat een beknopte omschrijving van de context en uitdagingen waarvoor België staat op het vlak van handicap, langetermijndoelstellingen en algemene principes. Het doel is om op gestructureerde en progressieve wijze de hindernissen weg te nemen die personen met een handicap ondervinden om hun leven volwaardig en autonoom vorm te geven.	Deze strategie houdt rechtstreeks verband met de SDG's 8, 10, 11 en 16.
Nationaal plan voor vast en mobiel breedband 2022-2024	Het plan zal uitgewerkt worden via de volgende vijf assen: • het in kaart brengen van de netwerkdekking en het identificeren van witte zones; • het faciliteren van de uitrol; • het stimuleren van investering in de witte zones; • het creëren van een draagvlak voor Fiber en 5G; • het oprichten van een cel Breedband.	Deze acties sluiten aan bij de SDG's 8 en 9.
Strategie voor cybersecurity 2.0 (2021-2025)	Het doel van deze geactualiseerde nationale Cybersecurity Strategie is om de mogelijkheden van diensten, goederen, mensen en kapitaal over de grenzen te vrijwaren.	Deze toekomstige strategie zal ten goede komen aan de SDG's 8, 9 en 16.
Federaal actieplan voor mentale veerkracht op het werk (preventie van burn-out bij federale ambtenaren)	De Ministerraad van 18 juni 2021 keurde een pakket maatregelen goed voor de federale ambtenaren ter preventie van burn-out.	Dit plan beantwoordt voornamelijk aan SDG 3.
Belgische coördinatiestrategie PFAS	De Interministeriële Conferentie voor het Leefmilieu en de Gezondheid heeft een akkoord bereikt over het opzetten van een coördinatiestrategie tussen de verschillende entiteiten met het oog op het verwijderen van PFAS-verontreiniging in België en het beperken van het gebruik van die stoffen tot een absoluut minimum, zijnde de essentiële toepassingen.	Dit project komt tegemoet aan de SDG's 3, 6, 12, 14, 15 en 16.

Actieplan voor de versterking van het gelijkekansenbeleid	De Ministerraad heeft op 9 juli 2021 zijn principiële goedkeuring gehecht aan de doelstellingen van het plan van de nota voor het versterken van het gelijkekansenbeleid, met dien verstande dat de budgettaire implicaties ervan tijdens de Begrotingsopmaak 2022 besproken zullen worden.	Deze strategie heeft betrekking op de SDG's 4, 5, 8, 10 en 16.
EU-strategie voor adaptatie aan de klimaatveranderingen	De Europese Commissie heeft op 24 februari 2021 haar nieuwe Europese strategie voor adaptatie aan de klimaatverandering aangenomen. Deze nieuwe strategie definieert de wijze waarop de Europese Unie zich tegen 2050 kan aanpassen aan de onvermijdelijke gevolgen van de klimaatverandering en zich kan wapenen tegen de klimaatverandering.	De maatregel beantwoordt voornamelijk aan de SDG's 2, 3, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15 en 16.
EU-taxonomie	De Europese Commissie heeft op 21 april 2021 een geheel van maatregelen aangenomen met als doel de geldstroom naar duurzame activiteiten in de Europese Unie te verbeteren. Door het voor investeerders mogelijk te maken hun beleggingen te heroriënteren naar duurzamere technologieën en ondernemingen, willen deze maatregelen ertoe bijdragen om Europa tegen 2020 klimaatneutraal te maken.	Deze maatregelen hebben betrekking op de SDG's 7, 8, 9, 11 en 12.
EU Fit for 55	In het werkprogramma van de Europese Commissie voor 2021 worden de revisies en initiatieven in verband met de klimaatacties van de Green Deal, inzonderheid de klimaatdoelstelling om de vervuilende emissies met 55% te verminderen, voorgesteld in het pakket Fit for 55.	Dit heeft betrekking op de SDG's 3, 6, 13, 14 en 15.

